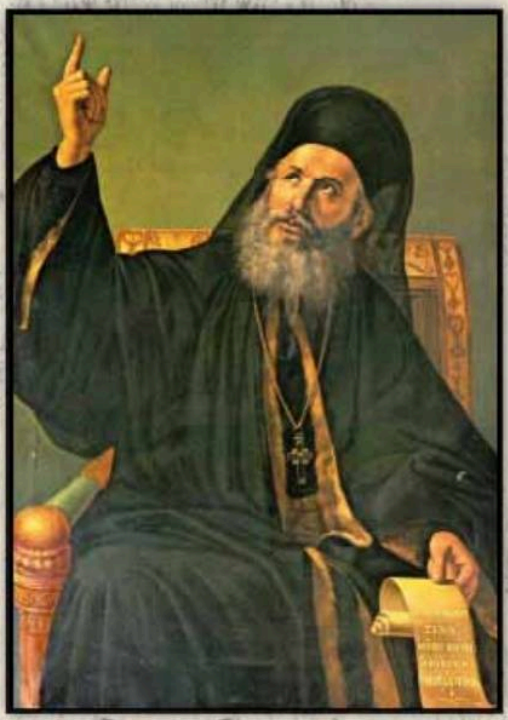
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ
Ο ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

Ἐκκλησιαστικοί Λόγοι:
α) Ἐπιτάφιος καί β) Ἐπιμνημόσυνος στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον τόν Ε΄ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2022

Ἐκκλησιαστικοί Λόγοι:
α) Ἐπιτάφιος καί β) Ἐπιμνημόσυνος στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον τόν Ε΄ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

Σειρά: «Πνοή» ἀριθμ. 12

Ἐκκλησιαστικοί Λόγοι:
α) Ἐπιτάφιος καί β) Ἐπιμνημόσυνος στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον τόν Ε΄ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

Κείμενα:
Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων

ΛΟΓΟΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ
ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ
ΕΝ ΤΗ ΓΡΑΙΚΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΟΔΗΣΣΟΥ,
ΚΑΤΑ ΤΟ ϡΩΚΑ - ϡΩΚΒ ΕΤΟΣ

Σειρά:
«Πνοή» ἀριθμ. 12

Copyright:
Ἱερά Μητρόπολις Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ.
Λεωφόρος Φορμίωνος 83, Τ.Κ. 161 21 Καισαριανή
Τηλ.: 210.72.24.123
www.imkby.gr e-mail: info@imkby.gr

ISBN: 978-618-5390-29-7

Ἐκδοτική Παραγωγή ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀρδηττοῦ 12-16, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820 • Fax: 210.923.7033
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΔΑΝΙΗΛ

Ἐκκλησιαστικοί Λόγοι:
α) Ἐπιτάφιος καί β) Ἐπιμνημόσυνος στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον τόν Ε' Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2022

ΛΟΓΟΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ

ΕΝ ΤΗΙ ΓΡΑΙΚΙΚΗΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΤΗΣ ΟΔΗΣΣΟΥ,

ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΩΚΑ — ΑΩΚΒ ΕΤΟΣ,

ΥΠΟ

Ο. Κ. Ο.

Ἐτυπώθησαν φιλοτίμῳ δαπάνῃ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΒΟΖΟΥ

τοῦ Πωλεκοπησίου,

Ὑποπάρχου καὶ Ἱππέως Ῥωσσικοῦ.

ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩΙ

Ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

ΑΩΑΓ.

Περιεχόμενα

Λόγος Ἐπιτάφιος στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον
τόν Ε΄ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως..... 7

Λόγος Ἐπιμνημόσυνος στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα
Γρηγόριον τόν Ε΄ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως,
καί τῶν σύν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἀειμνήστων τριῶν
Μητροπολιτῶν, τοῦ Ἐφέσου Διονυσίου
τοῦ Καλλιάρχου, καί τοῦ Νικομηδείας Ἀθανασίου,
καί τοῦ Ἀγχιάλου Εὐγενίου..... 35

Κ. Οἰκονόμος
Radicalist- αλλα
εκπαιδευτικός

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον τόν Ε' Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

(Ἐρρέθη ἐν Ὀδησσῷ ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Μεταμορφώσεως, τῇ 19. Ἰουνίου 1821)

«Ἐν γενεᾷ αὐτοῦ ἐδοξάσθη,
καί ἡ δόξα αὐτοῦ οὐκ ἐξαλειφθήσεται».

Σοφ. Σειρ. μδ'. 8, 13.

§ α. Ἔμελλες ἄρα, Παναγιώτατε Πατριάρχα Γρηγόριε, ἀφ' οὗ μ' ἔδωκας πολλάς πολλῶν λόγων ὑποθέσεις καί ἀφορμάς, ἔμελλες, τέλος, νά κινήσῃς τήν ἀσθενῆ μου γλῶσσαν καί εἰς τόν ἐπιτάφιον λόγον σου. Καί πρῴην μέν, ἐνδεδυμένος ἐπί τοῦ Πατριαρχικοῦ σου θρόνου πᾶσαν τήν λαμπρότητα τῆς ἀξίας σου, μέ ἐγκαρδίονες νά εὐαγγελίζωμαι τῆς θείας Δικαιοσύνης τούς λόγους εἰς τήν Μεγάλην σου Ἐκκλησίαν· ἀλλά τώρα, ξένος εἰς ξένην γῆν προκείμενος νεκρός, γίνεσαι Σύ αὐτός ὑπόθεσις λυπηρᾶς ἀκροάσεως εἰς τούς συνελθόντας· καί ἀντί νά ἐμψυχώσεις, μαραίνεις ἐξ ἐναντίας καί συγκόπτεις μου τήν φωνήν, ἥτις

ἐφυλάττετο, καθώς φαίνεται, καί εἰς τήν ξενιτείαν διωρισμένη διά τό πολυδάκρυτον τοῦτο ὑπούργημα. *«Φωνή θρηνοῦντος ἠκούσθη περί Σέ, καί φωνή ὀδυνωμένου ἀνήγγειλε τόν ἔπαινόν σου».*

§ β. Ἀλλά τί λέγω; πῶς, κυριευμένος ὑπό τοῦ Πάθους, δέν βλέπω τήν λάμψιν, ἥτις περικυκλώνει τόν ἔνδοξον τοῦτον νεκρόν; Ὄχι, Σεβασμιώτατε Πατριάρχα, δέν ἔχασας, ἀλλ' ἐμεγάλυνας, ἀλλ' ἐπλάτυνας, ἀλλά διαιώνισας μάλιστα τήν δόξαν σου. Ἄν καί δέν στολίζεις πλέον τόν Θρόνον τόν Οἰκουμενικόν, ἀλλά παρίστασαι μετά παρρησίας εἰς τόν Θρόνον τῆς Μεγαλωσύνης τοῦ Ὑψίστου. Ἄν καί δέν ἄρχεις πνευματικῶς εἰς τήν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἀλλά διαπρέπεις μακαριστῶς εἰς τήν Οὐράνιον Ἐκκλησίαν τῶν Πρωτοτόκων. Ἄν καί δέν σέ περιστρέφει πλέον ἡ Ἁγιωτάτη σου Σύνοδος, ἀλλά περιστοιχοῦσι τό λείψανόν σου, ὡς στελέχη φοινίκων, σεβάσμιοι Ποιμένες καί Ἱερεῖς ἐκ μέρους τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας. Ἄν καί δέν ἐνταφιάζεσαι εἰς τήν ἔνδοξον μέν, ἀλλά στενάζουσαν ἤδη γῆν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐνταφιάζεσαι ἐνδόξως εἰς γῆν ἐλευθέραν, καί τιμᾶσαι λαμπρῶς ὑπό τε τῶν παρόντων Ὁμογενῶν σου, καί ὑπό τῶν γενναίων καί θεοσεβῶν Ῥώσσων, τῶν ὁποίων ἡ τῆς Πίστεως εὐσέβεια, συμφωνοῦσα πρός τῶν νικηφόρων αὐτῶν ὅπλων τήν ἰσχύν, ἐξεύρει νά τιμᾷ καί νά ὑπερασπίζηται δημοσίως τά θεῖα καί ἀνθρώπινα δικαιώματα.

§ γ. Πανιερώτατοι τῶν Ἀποστόλων διάδοχοι, ὅσοι συνελθόντες εὐλογεῖτε τόν Ἰσαπόστολον. Ἐξοχώτατε Κόμη, ὅς τις, δι' Αὐτοκρατορικῆς εὐσεβοῦς ἐπινεύσεως παρών μετ' ἄλλων ἐπισήμων Ἀξιωματικῶν τῆς Ῥωσσίας τιμᾷς, καί διατάττεις μεγαλοπρεπῶς τήν κηδείαν τοῦ Μεγάλου τῆς Ἐκκλησίας Πατρός. Ἐκλαμπρότατοι Πρίγκηπες καί ἡ ἄλλη σκυθρωπή τῶν Ἑλλήνων χορεία, ὅσοι ἔχομεν καύχημα τῆς εὐγενοῦς ἡμῶν δυστυχίας νά συνοδεύσωμεν καί νεκρόν τόν κοινόν τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρα εἰς τοῦτο τῆς Εὐσεβείας τό ἄσυλον. Χριστιανοί Ἀδελφοί· ἔλθετε νά θεωρήσωμεν διά τοῦ λόγου, πῶς ὁ Παναγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ἐδοξάσθη καί εἰς τήν ζωήν αὐτοῦ καί εἰς τόν θάνατον, δόξαν ἀνεξάλειπτον. *«Ἐν γενεᾷ αὐτοῦ ἐδοξάσθη, καί ἡ δόξα αὐτοῦ οὐκ ἐξαλειφθήσεται».*

§ δ. *«Ὁ Νικῶν, ποιήσω αὐτόν Στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καί ἔξω οὐ μή ἐξέλθῃ ἔτι· καί ἐπιγράψω ἐπ' αὐτῷ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, καί τό ὄνομα τῆς Πόλεως τοῦ Θεοῦ μου, τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ, ἥτις καταβαίνει, ἐξ Οὐρανοῦ ἀπό τοῦ Θεοῦ μου, καί τό Ὄνομά μου τό καινόν».*[1] Ἰδού, Ἀγαπητοί, πῶς ζωγραφίζει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον εἰς τό μυστηριῶδες βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως ὅλους τούς νικηφόρους καί δεδοξασμένους Ἥρωας τῆς Ἀρετῆς. Καθέκαστον

1. Ἀποκ. Γ', 12.

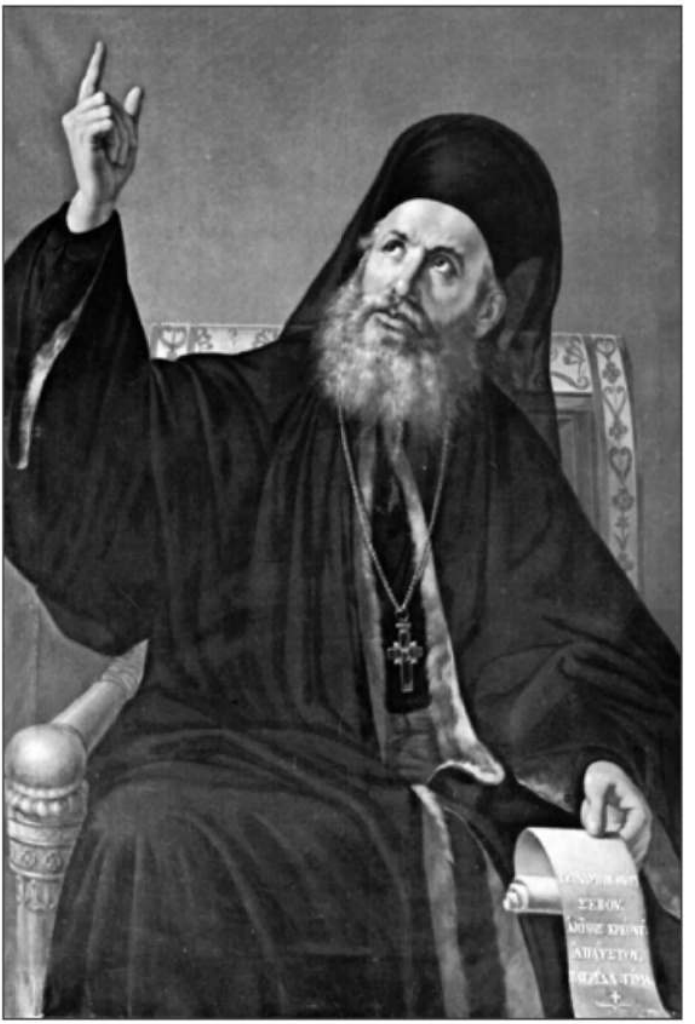
αὐτῶν ὁ Ἀμνός τοῦ Θεοῦ τόν ὀνομάζει στύλον ὑψηλόν, ἀκλόνητον, σταθερόν εἰς τήν Ἐκκλησίαν του. Εἰς καθέκαστον ἐπιγράφει τρία ὀνόματα, σύντομον καί ὑψηλήν ἐπιγραφήν. Α, τό φοβερόν ὄνομα τοῦ Θεοῦ τό ὁποῖον φανερώνει τήν πρός τόν Θεόν ἐγκάρδιον πίστιν. Β, τό ὄνομα τῆς νέας Ἱερουσαλήμ, τό ὁποῖον σημαίνει τήν πρός τήν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν θερμουργόν ἀγάπην· καί Γ, τό Νέον Ὄνομα τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ, τό ὁποῖον ὑποδηλοῖ τήν, εἴτε διά θλίψεων, εἴτε καί δι' αἵματος ἀκολουθίαν εἰς τά ἴχνη τοῦ Σωτῆρος· μέχρι τέλους τῆς ζωῆς ἡμῶν. Ταῦτα τά ὀνόματα χαρακτηρίζουσι τούς καλλινίκους ἀθλητάς τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας· καί ταῦτα θεωρήσατε, ἀδελφοί, νοερῶς ἐπιγεγραμμένα εἰς τόν ἀοίδιμον Πατριάρχην Γρηγόριον· τά δύο μέν τά πρῶτα ὀνόματα εἰς τό ἔνδοξον τῆς ζωῆς αὐτοῦ στάδιον, τό δέ τρίτον, εἰς τόν δι' αἰῶνος εὐκλεέστατον αὐτοῦ θάνατον. *«Ἐν γενεᾷ αὐτοῦ ἐδοξάσθη, καί ἡ δόξα αὐτοῦ οὐκ ἐξαλειφθήσεται».*

10 § ε. *«Ἐν γενεᾷ αὐτοῦ ἐδοξάσθη».* Ὅλη ἡ δόξα καί ἡ τιμή τοῦ ἀνθρώπου θεμελιώνεται κυρίως εἰς τήν πρός Θεόν ἐγκάρδιον πίστιν. *«Πᾶσα ἡ τιμή, λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος Πέτρος, Πᾶσα ἡ τιμή τοῖς πιστεύουσι».*[2] Τοῦτο τό δῶρον, τό ὑψηλότατον καί θειότατον ἐμπιστεύει ὁ Θεός εἰς ἅπαντα τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἐκλογῆς τά πολύδοξα σκεύη· καί τοῦτο

2. Α. Πέτρ. Β΄, 7.

ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη καί εἰς τήν γέννησιν, καί εἰς τήν ἀνατροφήν, καί εἰς τήν πρόοδον τοῦ πανευκλεοῦς Πατριάρχου. Ἐκ γονέων γεννηθείς θεοσεβεστάτων, καί βυζάξας μετά τοῦ μητρῴου γάλακτος, καί τῶν τῆς Ὀρθοδοξίας δογμάτων τό νέκταρ, ἔδειξεν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ὅλα τά προτερήματα, ὅσα χαρακτηρίζουσι τόν γενναῖον τῆς Πίστεως στρατιώτην. Ὅλος καιόμενος ὑπό τοῦ ἔρωτος τῆς σοφίας, ἥτις εἶναι καλή τῆς ἀμωμήτου Πίστεως λάτρις καί σύμμαχος, καί τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου χειραγωγός πρός τόν Θεόν, ἀνέκραζεν ὁ ἀείμνηστος, ὡς ἄλλος Σολομών, πρός τόν Ὕψιστον τῶν φώτων Πατέρα· «*Δός μοι τήν τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον σοφίαν, καί μή με ἀποδοκιμάσῃς ἐκ παίδων Σου*».[3] Καί ἀφ' οὗ ἐστήριξεν εἰσάπαξ τήν ἑαυτοῦ καρδίαν εἰς τήν πέτραν τοῦ θείου φόβου, ὅς τις εἶναι πάσης σοφίας ἡ θεμελιώδης ἀρχή,[4] ἔδραμεν εἰς τά Σχολεῖα σπουδάζων νά κερδήσῃ τόν θησαυρόν τῆς γνώσεως τῶν θείων καί ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἐπλάσθη παρά Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος θεωρός. Ἡ μεγάλη τοῦ νοός αὐτοῦ εὐφυΐα, καί ὀξύτης, καί ἡ μνήμη, καί ἡ κρίσις ἦσαν πολλά μικρά προτερήματα, ὡς πρός τήν σωφροσύνην, καί μετριότητα καί χρηστότητα, διά τῶν ὁποίων ἐγίνετο καλόν παιδείας παράδειγμα καί εἰς τούς πεπαιδευμένους καί εἰς τούς ἀπαιδεύτους. Ἀληθινά, ἡ γνῶσις φυσιοῖ, κατά τόν θεῖον

3. Σοφ. Σολ. Θ΄, 4.
4. Παροιμ. Α΄, 7.

Ἀπόστολον. Εὑρίσκονται πολλοί ἄνθρωποι εἰς τόν κόσμον, οἵτινες, ὅσον κερδαίνουσιν ἀπό μέρους τῆς μαθήσεως καί τῶν γνώσεων, ἄλλο τόσον χάνουσιν ἀπό μέρους τῆς μετριοφροσύνης. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος, ὅσον ἐπροχώρει εἰς τήν σοφίαν, τόσον ἐγνώριζε τήν οὐδαμινότητα τοῦ ἀνθρώπου, τόσον ἐταπεινώνετο ἔμπροσθεν εἰς τήν ἀένναον πηγήν τῆς Οὐρανίου σοφίας, τῆς ὁποίας ἔφερε τά κάλλιστα γνωρίσματα. *«Ἡ ἄνωθεν σοφία, λέγει ὁ θεῖος Ἰάκωβος, πρῶτον μέν ἁγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνική, ἐπιεικής, εὐπειθής, μεστή ἐλέους καί καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καί ἀνυπόκριτος».*[5]

§ ς. Τοιοῦτος ὁ Γρηγόριος ἐφάνη πανταχοῦ, ὅπου ἄν ἔκαμε τάς σπουδάς· Πελοπόννησος, ἡ Πατρίς αὐτοῦ, καί τό ἅγιον Ὄρος καί ἡ Πάτμος καί ἡ Σμύρνη ἐθαύμασαν τά προτερήματα τῆς κοσμιωτάτης αὐτοῦ νεότητος. Παντοῦ, ὅπου ἄν ἦσαν δοῦλοι τοῦ Θεοῦ καί τῆς σοφίας ἐργάται, ἔτρεχεν ὁ Γρηγόριος. Ἐγίνοντο περί Πίστεως καί Ἀρετῆς συνομιλίαι ψυχωφελεῖς; ἐκεῖ ὁ Γρηγόριος. Ἐτύχαινον συναναστροφαί πονηραί καί διεφθαρμέναι; ἄφαντος ὁ Γρηγόριος. Ὅμοιος τοῦ ἄστρου τῆς αὐγῆς, διέτρεχε τοῦ βίου τούτου τήν πολυπλάνητον νύκτα, παρακολουθῶν τόν Ἥλιον τῆς θείας σοφίας καί προπορευόμενος ἔμπροσθεν τῆς ἡμέρας τῆς Ἀρετῆς.

5. Ἰακώβ. Γ΄, 17.

§ ζ. Ἀλλά τέλος, ἡ Πρόνοια τοῦ Ὑψίστου, τῆς ὁποίας ὁ δάκτυλος ὁδηγεῖ καθέκαστον εἰς τόν δρόμον τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἀνάγει καί τόν Γρηγόριον εἰς τό ἔργον, ὅπου τόν προώρισε νά δοξασθῇ λαμπρότερον. Ὁ Γρηγόριος εἰς τήν Σμύρνην ἀγκαλίζεται τήν ἀνωτάτῳ φιλοσοφίαν, ἐνδύεται τό ἀγγελικόν σχῆμα, χειροτονεῖται διάκονος, προχειρίζεται Ἱερεύς, καί μετ' ὀλίγον προβιβάζεται εἰς τήν Μητρόπολιν τῆς Σμύρνης νά ὑπηρετήσῃ τόν ὁποῖον ἐγκαρδίως ἠγάπα Θεόν. Εἰς ταύτην τῆς ζωῆς αὐτοῦ τήν ἐποχήν, τό βαθέως ἐν αὐτῷ ἐγγεγραμμένον Ὄνομα τοῦ Ὑψίστου παρευθύς ἐξέλαμψε φαεινούς καί φλέγοντας χαρακτῆρας. Ὡς ἄλλος Σαμουήλ, ἀφιερωμένος ἐκ βρέφους εἰς τόν Θεόν, ἐνθουσιᾷ καί νά εὐαρεστήσῃ τόν Θεόν. Διδάσκει, συμβουλεύει, ἐλέγχει, παρακαλεῖ, γίνεται τό πᾶν εἰς τό λογικόν αὐτοῦ ποίμνιον, ὥστε νά ἐκπληρώσῃ πρεπόντως τοῦ ὑψηλοῦ ἐπαγγέλματος τά καθήκοντα. Ὀφθαλμέ τῆς Ἀσίας, Μεγαλόπολις Σμύρνη, Σύ κήρυξον τούτου σοῦ τοῦ Ποιμένος τάς ἀγαθοεργίας, τάς ὁποίας σπεύδων ὁ λόγος
14 δέν μέ συγχωρεῖ κατά μέρος νά τάς ἀπαριθμήσω. Κάλλιστοι Ναοί τῆς καλῆς ἐκείνης Πόλεως, διότι Σᾶς μόνον δέν δύναμαι νά παρατρέξω σιωπῶν· Ναοί μεγαλοπρεπεῖς, τούς ὁποίους ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων ὁ Γρηγόριος μετά πολλῶν κινδύνων, ὅσους ὑπέμεινεν ὑπέρ τῆς Πίστεως ὑπό τῶν ἀγρίων τῆς Πίστεως ἐχθρῶν· Σεῖς διά τῶν θείων ἁσμάτων κηρύξατε πανταχοῦ τόν ζῆλον τῆς εὐσεβείας τοῦ Γρηγορίου. Ἄγγελοι Οὐράνιοι, οἵτινες παρεστέκεσθε ἀοράτως

εἰς τάς ἀναιμάκτους αὐτοῦ θυσίας, καί ἀνεφέρετε εἰς τόν θρόνον τοῦ Ὑψίστου, τό θυμίαμα τῶν ἁγίων αὐτοῦ προσευχῶν, Σεῖς, ὦ φιλάνθρωπα πνεύματα, παραστήσατε καί εἰς τόν ἡμέτερον νοῦν τήν ζέσιν τῆς καρδίας ἐκείνης, ἥτις, τετρωμένη ὑπό τοῦ βέλους τοῦ θείου πόθου, ἀνυψώνετο εἰς τήν θεωρίαν τῶν τῆς πίστεως μυστηρίων. Σεῖς, ὦ καθαρώτατοι νόες, ἐβλέπετε συχνάκις προχεόμενα τά τακερά τῶν δακρύων αὐτοῦ ῥεῖθρα, διά τῶν ὁποίων ἐξέπλυνε καθ' ἑκάστην τάς τῶν ἁμαρτημάτων κηλῖδας, ὅσας ἡ ἀνθρωπίνη ἀσθένεια ἄφινε κάποτε νά σκιάζωσι τήν ἀγαθήν αὐτοῦ καρδίαν. Ναί, Χριστιανοί, καί εἰς αὐτάς τάς ἐναρέτους ψυχάς εἰσχωρεῖ πολλάκις ὁ λεπτός καί ἐπίβουλος τῆς ἁμαρτίας κονιορτός, ἀπό τῆς ὁποίας τοῦ ῥύπου δέν εἶναι κανείς ἄνθρωπος καθαρός εἰς τήν γῆν, «*οὐδ' ἄν μία ἡμέρα ὑπάρχῃ ὁ βίος αὐτοῦ*»[6], καθώς εἶπε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον διά τοῦ Ἰώβ. Ἀλλ' αὐτοί οὗτοι οἱ ἐνάρετοι ἄνδρες τόσον σεβασμιώτεροι γίνονται, ὅσον προθυμότερον σπουδάζουσι εἰς τήν ἔρευναν καί διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων αὐτῶν. Ἡ περί ταῦτα προσεκτική θεωρία καί διάγνωσις, ἥτις εἶναι βάσις ἐν ταὐτῷ καί φύλαξ τῆς μετριοφροσύνης, δέν τούς ἀφίνει νά ἀπομακρύνωνται παντάπασιν ἀπό τῆς ἀρετῆς· τοιαύτη τις, Ἀγαπητοί, εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· ὡς καί αὐταί της αἱ ἀρρωστίαι τήν βοηθοῦσι νά μή ἀποθάνῃ. Ἄς φρίξωμεν, ὅσοι

6. Ἰώβ ΙΔ΄, 5.

λησμονοῦντες ἑαυτούς καί τόν Θεόν, ἐξετάζομεν καί κρίνομεν ὡς καί τά μικρά τῶν ἄλλων παραπτώματα. Παρατηροῦμεν τό μικρόν καί κοῦφον ἄχυρον, ὅ, που σκιάζει τά βλέφαρα τοῦ πλησίον, μή προσέχοντες εἰς τήν μεγάλην δοκόν, ἥτις ἐπιβαρύνει τήν ἡμετέραν κεφαλήν, ἐπαπειλοῦσα τόν ψυχικόν ἡμῶν ὄλεθρον. Ἄνθρωπε Χριστιανέ! *«Τί βλέπεις τό κάρφος, τό ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τήν δέ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκόν οὐ κατανοεῖς»*.[7]

§ η. Ἀλλ' ὁ ἱερός Γρηγόριος, ἔνδοξος διά τάς ἀρετάς, ἐδοξάζετο καί διά τήν τῶν σφαλμάτων αὐτοῦ διόρθωσιν. Συμβαίνει ποτέ πολιτική διχόνοια μεταξύ τῶν τῆς Σμύρνης χριστιανῶν. Εἰς μάτην ὁ Ἀρχιερεύς ἐσπούδασε νά τούς εἰρηνεύσῃ· οἱ ἄνθρωποι μανθάνουσι καί συνηθίζουσιν εὐκόλως τά πάντα, πλήν τῆς ἡσυχίας καί τῆς ἐξ αὐτῆς εὐδαιμονίας αὐτῶν. Παρεσύρθη λοιπόν ὁ Γρηγόριος εἰς τό ἕτερον τῶν ἀντιδιαφερομένων μερῶν, καί, κατά δυστυχίαν, τό ἀδικώτερον. Ἀλλ' εὐθύς γνωρίζει τό παράπτωμα. Ὅθεν κατ' αὐτήν αὐτοῦ τήν ἱεράν Μητρόπολιν, ἡμέραν ἑορτάσιμον, συνηγμένου πολυαρίθμου λαοῦ, πρῶτον μέν δημηγορεῖ περί εἰρήνης καί ὁμονοίας, καί ἔπειτα καταβάς ἀπό τοῦ θρόνου, φορῶν τήν ἀρχιερατικήν αὐτοῦ στολήν, τό σχῆμα ταπεινός, τήν καρδίαν συντετριμμένος, πλήρης δακρύων τούς ὀφθαλμούς, ὁμολογεῖ τό ἁμάρτημα, καί προσπίπτει, καί ζητεῖ παρά

16

7. Ματθ. Ζ', 3.

πάντων τήν συγχώρησιν. Τοῦτο τό ὑψηλόν τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτοῦ κίνημα συνεκλόνισε τάς καρδίας τῶν διαφερομένων, καί τάς ἀνέλυσεν εἰς δάκρυα, καί τάς συνεχώνευσεν εἰς ὁμόνοιαν καί εἰρήνην. Τοσαύτη ὑπῆρχεν ἡ εὐαισθησία τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, καί ἡ γνησία πρός τόν Θεόν καί πρός τόν πλησίον ἀγάπη. Καί τοιοῦτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τῶν ἀξίων τοῦ Παναγάθου Θεοῦ λειτουργῶν. Τούτων ἡ ἀρετή, χωρίς ὄγκου, χωρίς ὑποκρίσεως, χωρίς τινος ἐπιτηδεύσεως ἐπεκτεινομένη πρός τά ἔμπροσθεν, ἐφ' ὅσον αἰσθάνεται τήν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἐπί τοσοῦτον γίνεται φιλανθρωποτέρα· καί ἡ μεταξύ τῆς συνειδήσεως καί τῆς προαιρέσεως αὐτῶν ἐπικρατοῦσα γλυκερά συμφωνία τούς κάμνει, καί εἰς αὐτά τά παραπτώματα, διδασκάλους τοῦ λαοῦ, τόν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν παρά Θεοῦ νά κυβερνῶσιν, ὄχι περισσότερον διά τοῦ λόγου, παρά διά τῶν πειστικωτάτων παραδειγμάτων τῆς ἐναρέτου ζωῆς αὐτῶν. Ἀλλά φθάνει πλέον, ὦ Γρηγόριε, ἡ κατά μέρος ποιμαντορία σου. Ἀνάβα εἰς τόν θρόνον τόν Οἰκουμενικόν, ὅθεν μέλλει νά ἐκλάμψῃ φανώτατον εἰς ὅλους καί τό Ὄνομα τῆς νέας Ἱερουσαλήμ, τό ὁποῖον ἐπέγραψεν εἰς τήν ἱεράν σου καρδίαν ὁ Ἀμνός τοῦ Θεοῦ. *«Καί ἐπιγράψω ἐπ' αὐτῷ τό ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ, τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ».*

§ θ. Ἡ Ἀποστολική καί Ἀνατολική Ἁγία καί Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ Μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καί καθολική Νομοθέτρια τῆς Ὀρθοδο-

ξίας ἐπιζητεῖ τῆς δόξης αὐτῆς ἀνάλογον Πατριάρχην. Ὁ θρόνος τῶν Γρηγορίων καί Χρυσοστόμων καί Γενναδίων ἀπαιτεῖ τόν ἄξιον τοῦτον διάδοχον· καί ἰδού φωνή τοῦ Οὐρανοῦ καί φωνή τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου προσκαλεῖ τόν Σμύρνης Γρηγόριον εἰς τήν Πατριαρχικήν ἐπίσκεψιν τῆς νέας Σιών, τῆς μυστικῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Ἀναβαίνει λοιπόν ὁ Πατριάρχης, ὡς ἄλλος Μωϋσῆς, εἰς τό ὄρος τό ὑψηλόν μετά δόξης, ὥστε νά μεταδίδῃ εἰς τόν λαόν τοῦ Θεοῦ τάς θείας διαταγάς. Ἐνδεδυμένος, ὡς ἄλλος Ἀαρών, τήν Πατριαρχικήν αὐτοῦ στολήν, καί φορῶν εἰς τό στῆθος ἐγγεγραμμένον τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καί τό τῆς ἁγίας αὐτοῦ πόλεως, εἰσέρχεται εἰς τά ἄδυτα, καί ἐξέρχεται εἰς πνευματικήν τῶν λαῶν αὐτοῦ θεραπείαν. Εἰς τοῦτο τό ὑψηλόν αὐτοῦ λειτούργημα μοί φαίνεται παρόμοιος τῆς μυστικῆς ἐκείνης ἁμάξης, τήν ὁποίαν εἶδεν ἐν πνεύματι ὁ Προφήτης Ἰεζεκιήλ.[8] Πνεῦμα πυρῶδες καί φωτεινόν ἐμψύχωνεν ἐκεῖνο τό πολύτροχον καί πτερωτόν ὄχημα· καί ὁ μέν ἀήρ ἐσχίζετο ὑπό τά κουφότατα αὐτοῦ ἴχνη, οἱ δέ ἔμψυχοι τροχοί
18
ἀνέβαινον μετέωροι, καί κατέβαινον προσγειότεροι ἀκολουθοῦντες τήν ἰσχυράν τοῦ πνεύματος ὁρμήν. Παρομοίως καί ὁ τρισόλβιος Πατριάρχης, ὁδηγούμενος ὑπό τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, πότε μέν ἀνέβαινεν εἰς τήν θεωρίαν τῶν ἐπουρανίων καί ὑπερφυῶν μυστηρίων, πότε δέ πάλιν κατέβαινεν εἰς τῆς

8. Ἰεζεκ. Α΄.

πρακτικῆς εὐσεβείας τάς ἀγαθοεργίας. Ἠγρύπνει, ἔτρεχεν, ἐπέτα πρός πάσας τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν τάς ἀνάγκας. Ἐχρειάζετο Ἀρχιερέως τινος ἐκλογή; ὁ Γρηγόριος ἕτοιμος νά ἐκλέξῃ τόν ἀξιώτερον εἰς ποιμαντορίαν ψυχῶν. Ἐχρειάζετο ναῶν οἰκοδομή, ἤ ἄλλου τινός κοινωφελοῦς ἀγαθοῦ σύστασις; ὁ Γρηγόριος δραστήριος νά τό κατορθώσῃ. Ἐχρειάζετο ὑπεράσπισις ἀδικουμένων; ὁ Γρηγόριος πρόθυμος νά θυσιάσῃ, ἄν τύχῃ, καί τήν ἰδίαν ἑαυτοῦ ζωήν. Ἐμπιστευμένος τήν μέριμναν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐγίνετο τοῖς πᾶσι τά πάντα, ἵνα τούς πάντας, ἤ πάντως τινας σώσῃ. Ποσάκις ὁ ἀοίδιμος κατεπάλαισεν ἀνδρείως, ἤ φρονίμως οἰκονόμησε προσταγάς τυραννικάς, αἵ τινες ἀπέβλεπον εἰς καταφρόνησιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Πόσους ἱδρῶτας ἔχυσε νά διατηρήσῃ τά προνόμια τῆς Ὀρθοδοξίας, διά τῶν ὁποίων καί εἰς τήν κοσμικήν αὐτῆς δουλείαν, περιεχαράκωσεν αὐτήν ἡ Πρόνοια τοῦ Ὑψίστου. Ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων τό Πατριαρχεῖον κατά τήν ἐνδεχομένην λαμπρότητα. Συνέστησεν ἐν αὐτῷ τυπογραφεῖον πρός εὐκολωτέραν τῶν τῆς παιδείας φώτων μετάδοσιν εἰς τό πνευματικόν αὐτοῦ Ποίμνιον. Ἐξέδωκε θεσπίσματα καί τόμους συνοδικούς ἀφορῶντας εἰς τοῦ Κλήρου τήν κοσμιότητα καί τήν εὐζωΐαν τῶν Χριστιανῶν. «Ἐγένετο ὡς ἀστήρ ἑωθινός ἐν μέσῳ νεφέλης, καί ὡς Ἥλιος ἐκλάμπων ἐν ναῷ Κυρίου».[9]

9. Σειράχ. Ν΄, 6.

§ ι. Πολλά καί καλά καί μεγάλα ὑπῆρξαν, Ἀγαπητοί, τά παραδείγματα τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀοιδίμου τούτου Πατρός. Τό τῶν Ἑλλήνων Ὀρθόδοξον γένος, τό σεβάσμιον καί εἰς αὐτόν αὐτοῦ τῆς δυστυχίας τόν ζυγόν, εὗρηκε τόν Πατριάρχην Γρηγόριον κοινόν Πατέρα καί Προστάτην ἀκάματον εἰς τάς πολλάς αὐτοῦ καί βαρείας ἀνάγκας. Πόσον ἀόκνως καί μεγαλοπρεπῶς ὁ ἀείμνηστος διέλαμπε μεταξύ τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου, θεραπεύων τάς ποικίλας τῶν κατά τόπους Ἐπισκοπῶν περιστάσεις, καί κυρώνων τούς ἱερούς τῆς Εὐσεβείας καί Δικαιοσύνης χρησμούς. Μεταξύ τῆς Συναγωγῆς τῶν, ὡς εἶπεν ὁ Προφήτης, κατά χάριν Θεῶν προεξάρχων ὁ Πατριάρχης ἔφερε τήν εἰκόνα τῆς Δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐφίσταται ἀοράτως εἰς τούς ἱερούς μάλιστα Συλλόγους, καί κρίνει καί αὐτούς τούς σεβασμίους Κριτάς· *«Ὁ Θεός ἔστη ἐν συναγωγῇ Θεῶν, ἐν μέσῳ δέ Θεούς διακρινεῖ»*.[10] Πόσον δέ πάλιν ἠπίως καί ταπεινῶς ἤκουε τάς ἁπλάστους τῆς εἰλικρινείας φωνάς· πόσον πράως καί πατρικῶς ὑπεδέχετο καί διήλλαττε τούς διαφερομένους· πόσον ὑπομονητικῶς καί γενναίως ὑπέφερε τάς πολλάς τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ δοκιμάς· πόσον, τελευταῖον, προθύμως καί φιλανθρώπως διεσκόρπιζε πανταχοῦ τάς εὐεργεσίας. Ἄ, καί νά ἦτο δυνατόν νά ἀκουσθῶσιν ἐνταῦθα πᾶσαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετημένων πτωχῶν αἱ φωναί πρός εὐλογίαν τοῦ περικλεοῦς αὐτοῦ ὀνόματος·

20

10. Ψαλμ. ΠΒ΄, 1.

ὦ, ποῦ εἶσθε χῆραι, καί ὀρφανά, καί παρθένοι τάς ὁποίας διέσωσε; Ποῦ εἶσθε πένητες πάσης τάξεως καί ἄγνωστοι καί γνωστοί; Πτωχοί, ἄοικοι, πεινῶντες, ἄρρωστοι, παραλυτικοί, λελωβημένοι, ἐλεεινά τῆς ἀνθρωπότητος λείψανα! Σεῖς, ἄν εἶσθε παρόντες, διά μόνων τῶν στεναγμῶν σας ἠθέλετε πλέξει λαμπρότατον τοῦ φιλοπτώχου Πατριάρχου ἐγκώμιον· Σεῖς καί μνημονεύετε καί κηρύττετε καί εἰς τήν γῆν καί εἰς τούς οὐρανούς τάς ἀειμνήστους εὐεργεσίας τοῦ ἱεροῦ τούτου τῶν Ὀρθοδόξων Πατρός· «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

§ ια. Τοιουτοτρόπως, Ἀδελφοί μου, ὁ κλεινός Γρηγόριος ἐδοξάσθη εἰς τήν Πατριαρχικήν αὐτοῦ ζωήν, δεικνύων ἐγγεγραμμένον εἰς τήν ἑαυτοῦ καρδίαν τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καί τό ὄνομα τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ. Δίς ἐξεβλήθη τῆς Πατριαρχείας ὁ μακάριος, ὡς ἄλλος Χρυσόστομος, ὑπό τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους. Δίς ἀπῆλθεν εἰς τό τοῦ Ἄθωνος ὄρος, ὄχι νά ἡσυχάσῃ ἀργός, ἀλλά νά μεταλλάξῃ τούς πολυπόνους ἀγῶνας. Ἐκεῖ ἐγίνετο τύπος καί ὑπογραμμός τῆς μοναδικῆς πολιτείας. Ἐκεῖ συνέγραφε τά ἐκδοθέντα καί ἄλλα ἀνέκδοτα ψυχωφελῆ συγγράμματα. Ἐκεῖ ὁμοιούμενος πελεκᾶνι ἐρημικῷ, κατά τόν Προφήτην, ἐπανήρχετο πάλιν ὡς ἀετός ὑψιπέτης εἰς τήν Πατριαρχικήν αὐτοῦ καθέδραν, ἐπίσης ποθεινός καί γλυκύς, καθώς μετά τήν συννεφίαν ὁ Ἥλιος. Ἀλλά τελευταῖον, ἐπί τῆς τρίτης αὐτοῦ Πατριαρχείας, εἰς τήν ὁποίαν ἦλθε,

καθώς φαίνεται, μόνον καί μόνον νά ἀποθάνῃ ὑπέρ Χριστοῦ, ἔδειξε μᾶλλον ἐκπεφασμένως καί τό τρίτον ὄνομα, τό ὑπέρ πᾶν ὄνομα, τό προσκυνητόν καί ὑπερύμνητον ὄνομα τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ, τό ὁποῖον προγραφέν εἰς τήν αὐτοῦ καρδίαν διά τῶν θλίψεων, ἔμελλε νά λαμπρυνθῇ καί διά τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ αἵματος, καί νά καταστήσῃ τήν δόξαν αὐτοῦ ἀνεξάλειπτον. *«Ἡ δόξα αὐτοῦ οὐκ ἐξαλειφθήσεται»*.

§ ιβ. Δέν εἶναι χρεία νομίζω, Ἀγαπητοί, νά ἀποδείξω εἰς τάς χριστιανικάς ἀκοάς σας, ὅτι σύμπας οὗτος ὁ κόσμος, καί ἐπί πᾶσιν ὁ ἄνθρωπος διοικεῖται κατά τάς αἰωνίους βουλάς τῆς Προνοίας τοῦ Παντεπόπτου Θεοῦ. Ὁ βασιλεύς τῶν αἰώνων ἐκριζώνει καί φυτεύει Βασιλείας, ταπεινώνει καί ἀνιστᾷ ἔθνη, κρατεῖ τοῦ Ἡλίου τόν δρόμον, διασχίζει θαλάσσας, ἀφανίζει γαίας, συγκλωνεῖ τήν φύσιν ὅλην διά τούς ἐκλεκτούς αὐτοῦ θεράποντας. Ἀπό ταύτης τῆς ἀνεξερευνήτου τῶν θείων κριμάτων ἀβύσσου ἐξερράγη καί ὁ παρών πολιτικός τῆς Ἑλλάδος κλονισμός ἐπί τῆς τρίτης
22 Πατριαρχείας τοῦ Γρηγορίου. Ἤχησεν ἡ τῆς ἐπαναστάσεως σάλπιγξ, καί εὐθύς μάχη, καί τρόμος, καί φρίκη διεσκορπίσθη παντοῦ. Παντοῦ ὅπλα, παντοῦ φόνοι, παντοῦ ἀθῴων αἵματα βάπτουσι καί μεθύουσι τῆς Βασιλευούσης τό ἔδαφος. Ὁ γηραιός Πατριάρχης, ὅσον ἠδύνατο, καί ὅσον ἠκούετο, ἔτρεχε νά οἰκονομήσῃ τάς ἀνοικονομήτους καί φοβεράς περιστάσεις τοῦ ἔθνους· καί ἐν τούτῳ τόν ἠκολούθει κατόπιν, βηματίζουσα βήματα μεγάλα, ἡ δόξα τοῦ μαρτυρίου. Ἦλθεν

ἡ μεγάλη ἑβδομάς καί ὁ γενναῖος Γρηγόριος, μεταξύ μυρίων βαρβαρικῶν ὅπλων καί κραυγῶν καί σφαγῶν ἐτέλεσεν εὐλαβῶς τήν ἀκολουθίαν τῶν κοσμοσωτηρίων Παθῶν, δακρύων συγχρόνως καί τῶν θλιβομένων ὁμοφύλων τά πάθη. Ἐφίσταται δέ τέλος καί ἡ ἔνδοξος ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως, καί συνανατέλλει μετ' αὐτῆς ὁ φανώτατος τῆς δόξης αὐτοῦ ἥλιος. Ἐκτελέσας μετ' ἄκρας γαλήνης τούς ἱερούς τῆς Ἀναστάσεως ὕμνους, ἐλειτούργησε τήν ἐσχάτην ἐπί γῆς ἱερουργίαν, καί ἔφαγεν ἐπί τῆς ἁγίας τραπέζης τό τελευταῖον Πάσχα τό μυστικόν, περί τοῦ ὁποίου, καθώς ὁ Δεσπότης καί Διδάσκαλος Χριστός, ἠδύνατο καί αὐτός ὁ μακάριος νά εἴπῃ πρός τούς συνιερουργοῦντας Ἀρχιερεῖς καί Ἱερεῖς. «*Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τοῦτο τό Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν προτοῦ με παθεῖν*».[11]

§ ιγ. Μόλις ἐξῆλθεν ἀπό τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὦ Θεέ Ὕψιστε! ἀνύψωσον ταύτην τήν ὥραν καί τόν νοῦν μου καί τήν φωνήν, ὥστε νά δυνηθῶ νά παραστήσω πρός τήν σεβασμίαν ταύτην ὁμήγυριν τοῦ Πατριάρχου τήν γενναιότητα. Μόλις ἐξῆλθεν ἀπό τῆς Ἐκκλησίας, καί ἰδού τῆς ἀσεβείας οἱ ὑπηρέται τόν ἁρπάζουσι βιαίως, τόν ἐμβάζουσιν εἰς ἄχαρι πλοῖον, καί τόν καταβιβάζουσιν εἰς σκοτεινήν φυλακήν, ὅπου ἐκ τοσούτων αἰώνων ἀκούονται συχνοί τῆς βασανιζομένης ἀνθρωπότητος στεναγμοί. Ἐκεῖ εὑρίσκει ὁ Πατριάρχης τήν ἁγίαν αὐτοῦ Σύνοδον δεδεμένην εἰς ἁλύσεις καί πά-

11. Λουκ. ΚΒ΄, 15.

σχουσαν καί αὐτήν ὑπέρ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ, ἐκεῖ εἰς τό σκοτεινότατον χάος ἀνέλαμψεν ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν πολυτίμων λίθων τοῦ θυσιαστηρίου, ὄχι πλέον εἰς τήν ἱερατικήν αὐτῶν λαμπρότητα, ἀλλ' εἰς τήν μαρτυρικήν αὐτῶν γενναιότητα. Ἐκεῖ ὁ Ἄγγελος τοῦ Ὑψίστου, ἐνῷ τούς Ἱεράρχας ἐνίσχυεν ἀοράτως πρός τό τοῦ μαρτυρίου ποτήριον, φαίνεται ὅτι ἔλεγε συγχρόνως πρός τούς ἀγρίους αὐτῶν βασανιστάς. *«Ὦ ἄνδρες αἱμάτων· τί στρεβλώνετε, καί μαστίζετε καί καταξαίνετε τούς νέους Ἱερομάρτυρας; Ποία βάσανος, ἤ θάνατος, ἤ ζωή θέλει τούς χωρίσει ἀπό τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Ποῖον ἀγαθόν, ἤ ποῖον κακόν τῆς παρούσης ζωῆς δύναται νά βιάσῃ τούτους νά ἀλλάξωσι τήν ἀμώμητον πίστιν πρός τήν ἀσέβειαν, εἰς τήν ὁποίαν τολμᾶτε μιαροί νά τούς προσκαλῆτε; εἰς μάτην κουράζετε καί τάς βλασφήμους γλώσσας καί τάς αἱμοχαρεῖς χεῖράς σας· Ὅσον πλέον τούς βασανίσητε, τόσον πλέον θέλετε καταισχυνθῆ· τόσον πλέον θέλετε λαμπρύνει τήν Πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας, τήν ὁποίαν ἔβαψαν πρότερον διά τοῦ αἵματος τοσούτων Μαρτύρων οἱ ἀσεβεῖς πατέρες σας. Ἀλλ' ὅμως πληρώσατε καί σεῖς τό μέτρον τῶν προγόνων σας. Τό ποτήριον τῆς θείας ὀργῆς γεμίσατέ το μέχρι στεφάνης, ὅπως ἐπέλθῃ κατά τῶν κεφαλῶν σας πᾶν αἷμα δίκαιον, ἐκχυθέν ἀπό τῆς ἁλώσεως μέχρι τῆς ἐλευθερώσεως τῆς νέας Σιών, τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ».*

24

§ ιδ. Ἀλλά, τέλος, ἀπέκαμον οἱ βασανισταί, πρίν ἀποκάμῃ τῶν βασανιζομένων Ἁγίων ἡ καρτερία.

Ἀφρίζοντες, καί λυσσῶντες, καί βλασφημοῦντες οἱ ἄνομοι σύρουσιν αὐτούς εἰς τόν τόπον τῆς καταδίκης. Πλῆθος ἄμετρον ἀσεβῶν συρρέουσι πανταχόθεν, τῶν ὁποίων αἱ θηριώδεις κραυγαί ἀναβαίνουσιν ἕως εἰς τόν αἰθέρα. Ἀλλ' οἱ γενναῖοι Ἱερομάρτυρες ἀφορῶντες εἰς τούς οὐρανούς, καί βλέποντες, ὡς ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος, τήν περιμένουσαν αὐτούς δόξαν, προσεύχονται πρός τόν Θεόν ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκουσι τούς διώκτας, εὐλογοῦσι τούς ὑπερασπιστάς αὐτῆς, καί δέχονται, τέλος, εὐχαρίστως τόν δι' ἀγχόνης πολυώδυνον θάνατον. Δι' ὅλης τῆς τριημέρου Ἀναστάσεως ἐκρέματο ἐπί ξύλου ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης μετά τῶν τριῶν κορυφαίων τῆς Ἁγίας Συνόδου· καί μετέπειτα παραδίδονται εἰς τούς Ἑβραίους τά πολύαθλα αὐτῶν σώματα ἐπί σκοπῷ νά τά ἐμπαίξωσι καί οὗτοι, καί νά δείξωσι καί τώρα, ὅτι αὐτοί εἶναι οἱ υἱοί τῶν σταυρωσάντων τῆς δόξης τόν Κύριον. Τελευταῖον, τά σεβάσμια λείψανα, περισυρέντα εἰς τάς ὁδούς, ἐρρίφησαν εἰς τήν θάλασσαν. Καί ὁ μέν ἱερός Διονύσιος, ὁ τῆς Ἐφέσου σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης καί τῆς Ἑλλάδος ἀοίδιμος εὐεργέτης, ἀνευρεθείς ὑπό χειρῶν εὐσεβῶν, ἐτάφη, καθώς λέγουσιν, εἰς τό Σταυροδρόμιον, ὥστε νά παραμένῃ εἰς τήν ἑαυτοῦ Πατρίδα διηνεκής Ἔφορος, καί διά τῶν πρός Θεόν αὐτοῦ πρεσβειῶν συνεργός εἰς ταχυτέραν ἐλευθέρωσιν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, κατά τῆς ὁποίας «*Πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι*».[12]

12. Ματθ. ις΄, 18.

§ ιε. Σέ δέ, Παναγιώτατε Πατριάρχα, δοξασθέντα διά τοῦ μαρτυρίου, σέ ὡδήγησεν ἔτι πορρωτέρω ἡ θεία Πρόνοια, βουλομένη νά ἐπεκτείνῃ ἐπί πλέον τήν ἄδυτον δόξαν τῆς Ἐκκλησίας· Αὐτόματος, Ἀγαπητοί, μετά τρεῖς ἡμέρας ἀνέδυ ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ὁ Πατριάρχης, κράζων καί νεκρός τά προφητικά ἐκεῖνα λόγια· «*Ἀπερριψάν με εἰς βάθος καρδίας θαλάσσης, καί ἐκ τῶν ἀβύσσων ἀνήγαγές με, καί ἐν τῇ βουλῇ σου ὡδήγησάς με, καί μετά δόξης προσελάβου με*».[13] Ὀχούμενος ἀσφαλῶς, ὡς ὁ Πέτρος, εἰς τῆς θαλάσσης τά νῶτα, καί ὑπηρετούμενος ὑπό γαληνίων κυμάτων ὁ τρισόλβιος νεκρός ἀντιπλέει πρός τά ῥεύματα, καί καταφεύγει ὑπό τόν Σταυρόν τῆς ἀνικήτου σημαίας τῶν Ῥώσσων πλησιάσας εἰς τό πλοῖον ἀνδρός ὁμογενοῦς, ἀγαθοῦ καί θεοφιλοῦς. Ὁ εὐλαβής Σκλάβος, οὗτινος τό ὄνομα θέλει μνημονεύεσθαι εἰς τήν ἱστορίαν πολύ λαμπρότερον παρά τό ὄνομα τῆς φιλανθρώπου γυναικός ἐκείνης, ἥτις ἔθαψεν εἰς τήν Μεγαρίδα τά λείψανα τοῦ ἐναρέτου Φωκίωνος, ὁ εὐλαβής καραβοκύριος βλέπει τόν Πατριάρχην, τόν γνωρίζει, τόν ἁρπάζει, τόν περιστέλλει, τόν μετακομίζει, τόν ἐμπιστεύει εἰς τοῦτο τό ἄσυλον τῆς Εὐσεβείας, νεκρόν ἄφθορον δι' ὅλου σχεδόν μηνός διαμείναντα καί ἀκήρατον. Ὦ βάθος πλούτου τῆς θείας Προνοίας ἀνεξερεύνητον. Ἐδῶ, Ἀδελφοί μου, παρατηρήσατε τήν οἰκονομίαν

13. Ἰων. β΄, 16. Ψαλμ. Ο. οβ.

τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, πολλαί πόλεις καί χῶραι καί πρώην εὐλογήθησαν ἐκλεχθεῖσαι Θεόθεν εἰς ξένων ἁγίων λειψάνων οἰκητήρια. Τάς Λιπάρεις ἐδιάλεξεν εἰς πρόσκαιρον κατοικίαν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ λειψάνου ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας. Εἰς τήν νῆσον τῶν Κορυφῶν διεύθυνε τάς τρίβους αὐτοῦ διά τῆς θαλάσσης ὁ Θεοφόρος ἅγιος Σπυρίδων· καί ὁ ἱερός Γρηγόριος ἔκλεξε τήν Ὀδησσόν. Ἀλλά τό θαυμαστότερον εἶναι, ὅτι τώρα, μετά τοσούτους αἰῶνας ἀνανεώνει πάλιν ὁ Πατριάρχης δι' ἐξωτερικῶν σημείων τόν μεταξύ τῆς Γραικικῆς καί Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας ἐσωτερικόν καί ἀδιάσπαστον σύνδεσμον. Πρό ἐννέα περίπου αἰώνων ἥνωσε μετά τῆς Ὀρθοδοξίας καί γάμος τάς δύω ταύτας ἁγίας Ἐκκλησίας. Ὁ φιλόχριστος τῶν Ῥώσσων βασιλεύς, ὁ ἅγιος Βασίλειος ὁ Βλαδίμηρος ἔλαβε καί τό βάπτισμα καί τήν νύμφην αὐτοῦ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καί ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶδεν ἡ Ῥωσσία συγχρόνως καί τό φῶς τῆς Πίστεως καί τήν πρώτην ἑαυτῆς εὐσεβῆ Βασίλισσαν, τήν μακαρίαν Ἄνναν τήν Πορφυρογέννητον. Καί τότε μέν εὐημεροῦσα ἡ Γραικική Ἐκκλησία παρέδιδε γάμους καί ὑμεναίους καί εὐσεβῆ βασιλίδα Κωνσταντινουπολῖτιν ὡς ἐνέχυρον τῆς ἑαυτῆς ἀγάπης εἰς τήν Ἐκκλησίαν τήν Ῥωσσικήν. Ἀλλά τώρα τεθλιμμένη παραδίδει πάλιν εἰς τούς κόλπους αὐτῆς ἄλλον ἀνάλογον θησαυρόν, τόν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. *«Πρός σέ, μοί φαίνεται, ὅτι λέγει ἡ σεβασμία αὕτη Μήτηρ πρός τήν ἁγιωτάτην καί Ἀποστολικήν αὐτῆς θυγατέρα, Πρός σέ φιλτάτη μου*

Ἀδελφή, ἀποστέλλω καί τοῦτον τόν θησαυρόν μου. Εἰς τῆς ἐνεστώσης ὀδύνης μου τάς ἡμέρας, Σύ εἶσαι ἡ παραμυθία μου, ἡ ἀνάπαυσις τῶν κροτάφων μου, ἡ Προστάτρια τῶν δικαιωμάτων μου. Ὁ ἱερός οὗτος Πατήρ σφαγιασθείς ὑπό τῶν διωκτῶν τῆς Πίστεώς σου, προσέρχεται εἰς τήν σκέπην σου καί νεκρός, Πρέσβυς καί Ἱκέτης ὑπέρ τῆς Εὐσεβείας, διωκομένης καί περιϋβριζομένης εἰς ὅλον αὐτοῦ τό ἔθνος, τοῦ ὁποίου πολλά πολλάκις μέλη πιστῶς Σέ ὑπηρέτησαν. Ὑπόδεξαι, Ἀδελφή μου τόν Πατριάρχην μου εὐλαβῶς, ὡς διάδοχον τῶν πρώτων τῆς Ὀρθοδοξίας Σου διδασκάλων· καί μνημόνευε τῶν δεσμῶν μου[14]*, τούς ὁποίους ὑπομένω, ἕως ἄν πληρωθῶσι καιροί ἐθνῶν».*[15]

§ ις. Καί τῷ ὄντι ἡ ἁγιωτάτη Ἐκκλησία τῶν Ῥώσσων ὑπήκουσε τῆς ὀδυνωμένης Μητρός τάς φωνάς. Ὁ θεόχριστος τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου διάδοχος, καί ΤΡΙΣΣΕΒΑΣΤΟΣ Ὑπερασπιστής τῆς Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁ Εὐσεβέστατος καί Κραταιότατος Αὐτοκράτωρ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ, ἐνῷ φυτεύει τά τρόπαια τῶν μεγάλων Αὐτοῦ ἀρετῶν καί ἔξω καί ἐντός τῆς ἀχανεστάτης Αὐτοῦ Ἐπικρατείας, εἰς τήν ὁποίαν πώποτε δέν δύει ὁ ἥλιος, ἐν ταὐτῷ ἀμιλλᾶται καί πρός τούς εὐσεβεστάτους Αὐτοῦ Προπάτορας κατά τά ἔργα τῆς εὐσεβείας. Ἡ Βασιλικω-

14. Γαλάτ. ς΄, 2.
15. Λουκ. ΚΑ΄, 24.

τάτη καί μεγαλόδωρος Αὐτοῦ δεξιά ἁγιάζεται καί τώρα διά τῶν θεοφιλῶν καί δαψιλεστάτων Αὐτῆς εὐεργεσιῶν. Στολίζει λαμπρῶς τόν ἀοίδιμον Πατριάρχην πολυτιμότατα ἄμφια, τιμᾷ τήν ἱεράν αὐτοῦ κηδείαν διά δαπάνης ἀφθονωτάτης, ἀναλαμβάνει γενναίως καί εὐεργετεῖ πατρικῶς τούς ταλαιπώρους Ἕλληνας, τούς μετά τοῦ Πατριάρχου καταφυγόντας ὑπό τάς πτέρυγας τοῦ ἀηττήτου τῆς Αὐτοκρατορίας του αὐτοῦ. Ἡ δέ Ἁγιωτάτη διοικοῦσα Σύνοδος τῆς Ῥωσσίας ὑποδέχεται τόν ἱερώτατον νεκρόν εἰς τούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, καί διά τῶν ἁγίων αὐτῆς λειτουργῶν στεφανώνει τόν τάφον αὐτοῦ περιβάλλουσα τά σεμνά καί ὅσια τῆς εὐσεβείας παράσημα. Οἱ γενναῖοι Ῥῶσσοι δεικνύουσιν ὅλον τῆς εὐσεβείας τό σέβας πρός τόν κοινόν τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρα. Ἡ Ὀδησσός πλουτίζεται. Ὁ Σταυρός θριαμβεύει. Τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἀνυμνεῖται, καί δι' αὐτοῦ δοξάζεται καί ἀποθανών ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης, δόξαν ἀνεξάλειπτον. *«Ἐν γενεᾷ αὐτοῦ ἐδοξάσθη, καί ἡ δόξα αὐτοῦ οὐκ ἐξαλειφθήσεται».*

30

§ ιζ. Δοξάζου λοιπόν ἀείμνηστε Γρηγόριε καί εἰς τήν γῆν, καθώς εἰς τούς οὐρανούς. Ἀναπαύου τό μέν ἱερόν σου λείψανον εἰς τήν Ὀδησσόν, τήν δ' ἁγίαν σου ψυχήν εἰς τήν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Ἐκεῖ μετά τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ καί πάντων τῶν ἁγίων Ἱεραρχῶν. Ἐκεῖ ἔμπροσθεν εἰς τόν θρόνον τοῦ Ἀρνίου, ἐνδεδυμένος τήν λευκήν τῆς ἀθῳότητος στολήν, τήν ὁποίαν ἐλεύκανας διά τοῦ αἵματος τοῦ Ἀρνίου καί

τοῦ αἵματος τοῦ μαρτυρίου σου, κράτει τόν φοίνικα τῆς νίκης καί δοξολόγει τῆς δόξης τόν Κύριον. Καί τό αὐτοσχέδιον τοῦτο καί πρός τάς παρούσας περιστάσεις συστενούμενον καί μικρόν τῶν μεγάλων ἀρετῶν σου ἐγκώμιον εὐμενῶς ἀποδεχόμενος, ἐπίβλεψον ἱλαρός ἐπί τούς ὁμογενεῖς σου, καί ἔμπνευσον εἰς τάς καρδίας αὐτῶν τήν πρός ἀλλήλους ὁμόνοιαν, καί συμπάθειαν, καί ἀγάπην.

§ ιη. Ναί, Ἀδελφοί μου, κάτοικοι καί πάροικοι τῆς Ὀδησσοῦ, πρός ἐσᾶς στρέφω τόν λόγον, διότι Σεῖς, φαίνεται, ὅτι ἔχετε χρείαν πλέον τῶν ἄλλων, καί μάλιστα κατά τό παρόν νά σᾶς ἐνθυμίσῃ κανείς τά καθήκοντά σας, ὅσα ὁ καιρός συγχωρεῖ νά ἀναφερθῶσιν. Ἀδελφοί ἀγαπητοί, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Μακράν πλέον ἀπό τοῦ μέσου σας ὁ φθόνος, ἡ μνησικακία, ἡ ὑπερηφανία, ἡ πλεονεξία, ὅλα τά ἄγρια πάθη, ὅσα διακόπτουσι τῆς πρός ἀλλήλους ἀγάπης τόν σύνδεσμον. Εἶναι ἀνομία μεγίστη, καί μάλιστα εἰς τάς πενθίμους ταύτας ἡμέρας τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πατρίδος, νά κατατρώγητε ἀλλήλους, ἀναισθητοῦντες εἰς τάς τοῦ γένους κοινάς συμφοράς. Ἐνθυμήθητε, ὅτι ἡ πικρά διχόνοια κατέστησε πτώματα ἐλεεινά τούς Προπάτορας ἡμῶν. Στρέψατε τούς ὀφθαλμούς σας τριγύρω σας, καί ἴδετε τά θύματα, ὅσα διέφυγον τῆς παμφάγου ῥομφαίας τό στόμα. Οἱ ἀδελφοί σας οὗτοι, ἄοικοι, γυμνοί, τραυματίαι, χωρισμένοι ἀπό τῶν ἰδίων αὐτῶν τέκνων, διεσπασμένοι ἀπό τῶν ἐσφαγμένων αὐτῶν συγγενῶν, καταφεύγουσιν

εἰς τό ἄσυλον τῆς θεοστηρίκτου πόλεως ταύτης, καί ζητοῦσιν ἐν ταὐτῷ τήν βοήθειάν σας. Ὑποδέξασθε τούτους εἰς τάς ἀγκάλας σας, παρηγορήσατε τήν τεθλιμμένην αὐτῶν ψυχήν, συμμερίσθητε γενναίως τήν μεγάλην συμφοράν αὐτῶν, σεβόμενοι τόν Θεόν τῆς Ἀγάπης, καί ἀκολουθοῦντες τά ἴχνη τῶν λαμπρῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς φιλανθρωπίας παραδειγμάτων, ὅσα λάμπουσι πρό τῶν ὀφθαλμῶν σας. Ἐξοχώτατε Κόμη! Πόσον καλλύνεις τό λαμπρόν σου ἀξίωμα, γινόμενος ἀξιώτατον ὄργανον τῆς εὐσπλαγχνίας, τήν ὁποίαν ὁ Εὐλογημένος ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ἐπιχέει πρός τούς ἐνταῦθα καταφυγόντας δυστυχεῖς Ἕλληνας. Ὁ ἄοκνος ζῆλος σου πρός παραμυθίαν αὐτῶν εἶναι ἕν τῶν περί τόν θρόνον τόν Αὐτοκρατορικόν ἀξιοτίμων σου λειτουργημάτων, τό ὁποῖον κάμνει τό ὄνομά σου ἐπίσημον καί μεταξύ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γενναιότης τῆς καρδίας καί σοῦ καί τῶν ἄλλων τῶν κατά σέ φιλανθρώπων ἀνδρῶν ἀναφαίνεται ὡς Ἶρις παρηγορητική μεταξύ τῶν σκοτεινῶν τῆς δυστυχίας νεφῶν, τά ὁποῖα συσκιάζουσι τά δεδακρυμένα πρόσωπα τῶν ξένων Ἑλλήνων, ὅσοι κατέφυγον ἐκ τοῦ κατά μέρους κατακλυσμοῦ τῆς Πατρίδος εἰς τό ὑψηλόν ὄρος τῆς Ῥωσσικῆς προστασίας. Ἀδελφοί Ἕλληνες, εὐγνωμονεῖτε πρός τάς τοιαύτας ἀγαθουργίας τοῦ Τρισσεβάστου ΜΟΝΑΡΧΟΥ, Ὅς τις, ὡς ἄλλος ἥλιος, σᾶς ζωογονεῖ καί σᾶς περιθάλπει ἐντός τῆς Ἐπικρατείας αὐτοῦ· καί δεῦτε συμφώνως ἐπάρατε τάς ψυχάς σας μετά τῆς ἀσθενοῦς μου φωνῆς πρός

τόν Ὕψιστον ἡμῶν Πατέρα, νά ἐπικαλεσθῶμεν τήν ἄπειρον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν.

§ ιθ. Ὦ Θεέ τοῦ ἐλέους, Ἐπουράνιε τῆς κτίσεως Βασιλεῦ! Ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καί ἴδε τήν κάκωσιν τοῦ λαοῦ σου. Ἕως πότε, Κύριε, μέλλει νά ἐξυβρίζῃ παναθέσμως εἰς τό Πανάγιόν Σου Ὄνομα ὁ βάρβαρος ἐχθρός τοῦ Σταυροῦ! Ἕως πότε θέλει χύνει τό ἀθῷον αἷμα τῆς ἐκλεκτῆς Σου κληρονομίας; Κύριε τῶν Δυνάμεων, Ἰδού βλέπεις τήν μανίαν τῶν καθ' ἡμᾶς Ἀσσυρίων· τήν ἁγίαν Σιών Σου κατέσκαψαν, τούς ἱερούς Σου ναούς ἐβεβήλωσαν, τάς σάρκας τῶν ὁσίων Σου προσέρριψαν εἰς τά θηρία τῆς γῆς καί θαλάσσης. Ἰδού Δέσποτα, ἐσμικρύνθημεν παρά πάντα τά ἔθνη, ἐγενήθημεν ὄνειδος παρά τοῖς ἐχθροῖς σου, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.[16] Διά τάς ἁμαρτίας ἡμῶν μᾶς ἔδειξας πολλά καί σκληρά, μᾶς ἐψώμισας δάκρυα καί πικρίαν, ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως. Ἀλλ' ἱκανούσθω Κύριε ἡ ὀργή Σου. Ὦ κύριε σῶσον δή, ὦ Κύριε εὐόδωσον δή. Μή παραδώῃς ἡμᾶς εἰς τέλος, καί μή ἀποστήσῃς τό ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν, διά πάντας τούς ἠγαπημένους Ἁγίους Σου, καί διά τούς νέους Σου Μάρτυρας. Ὁ Θεός, ὁ Θεός τῶν Πατέρων ἡμῶν, ὁ ποιήσας τά ἔνδοξα πάντα, ὁ κτίζων νέα ἐκ παλαιῶν, καί τό πᾶν ἐκ τοῦ μηδενός· ὁ δημιουργήσας ἐκ σκότους τό φῶς,

16. Ψαλμ. ΜΓ΄, 23.

καί ἀνιστῶν ἐκ τῶν τάφων τούς νεκρούς εἰς ἐλευθερίαν, ἄστραψον τό κράτος τῆς παντοδυναμίας Σου· Ῥάξον τήν ὀργήν Σου ἐπί τά ἔθνη τά μή γινώσκοντά Σε. Ἀπόστειλον τόν Ἄγγελόν Σου Σωτῆρα τοῦ τεταπεινωμένου λαοῦ Σου. Βασιλεῦ Ἅγιε, ἐπάκουσον τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως ἡμῶν· καί τόν Χριστόν Σου, τόν Πιστόν καί φιλανθρωπότατον Αὐτοκράτορα στερέωσον, δόξασον, κραταίωσον, ὑπόταξον ὑπό τούς νικηφόρους Αὐτοῦ πόδας πάντα ἐχθρόν καί πολέμιον ἀπό περάτων ἕως περάτων, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ Σελήνη.[17] Τό φιλάδελφον ἔθνος τῶν γενναίων Ῥώσσων εὐλόγησον, τήν πόλιν ταύτην καί πᾶσαν πόλιν τῶν πιστῶν ἀβλαβεῖς διατήρησον, καί πάντας τούς εὐσεβεῖς λατρευτάς τοῦ ὀνόματός Σου παράλαβε εἰς τήν βασιλείαν Σου. Ἀμήν.

17. Ψαλμ. ΟΑ΄, 7.

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ

στόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Γρηγόριον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καί τῶν σύν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἀειμνήστων τριῶν Μητροπολιτῶν, τοῦ Ἐφέσου Διονυσίου τοῦ Καλλιάρχου, καί τοῦ Νικομηδείας Ἀθανασίου, καί τοῦ Ἀγχιάλου Εὐγενίου.

(Ἐρρέθη τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ, 1822, Ἀπριλίου 10)*

«Μή γίνου ἄπιστος, ἀλλά πιστός».

Ἰωάν. κ. 27.

35

§ α. Συνηγμένοι ἦσαν, ἀδελφοί μου, μετά τήν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος οἱ Ἀπόστολοι, καί συγκεκλεισμένοι εἰς ἕνα τόπον διά τόν φόβον τῶν Ἰου-

*. Ὁ λόγος οὗτος ἐξεφωνήθη μετά τούς δύω τούς ἐφεξῆς ἑπομένους, ὡς φαίνεται καί ἐκ τῆς χρονολογίας· ἐτυπώθη δέ εὐθύς μετά τόν πρῶτον, ὡς περί τῆς αὐτῆς πραγματευόμενος ὑποθέσεως.

δαίων, κλαίοντες πικρῶς τόν ἀπό τοῦ Διδασκάλου χωρισμόν, καί δυσπιστοῦντες ἔκθαμβοι πρός τά πρῶτα περί τῆς αὐτοῦ Ἀναστάσεως εὐαγγέλια τῶν Μυροφόρων. Ἀλλ' ἐξαίφνης, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ἐπιφανείς εἰς τό μέσον αὐτῶν ὁ Σωτήρ τούς ἐχάρισε τήν μακαρίαν εἰρήνην, τούς ἐνέπνευσε τήν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος, τούς ἔδειξε τάς προσηλωθείσας αὐτοῦ χεῖρας καί τούς πόδας, τούς ἐπληροφόρησε τήν ἐκ νεκρῶν τριήμερον αὐτοῦ ἔγερσιν, ἐπιστοποίησε, τέλος, καί αὐτόν τόν πάντῃ δύσπιστον Θωμᾶν, καί εἰς ὅλους ἐπροξένησεν ἀνέκφραστον χαράν. «*Ἐχάρησαν οὖν οἱ Μαθηταί ἰδόντες τόν Κύριον*»[1].

§ β. Συνηγμένοι σήμερον εἴμεθα καί ἡμεῖς εἰς τοῦτο τῆς Εὐσεβείας τό ἄσυλον, ὅπου κατεφύγομεν διά τόν ἐκ τῶν ἀπίστων διωγμόν. Ὁ κίνδυνος τῆς Πατρίδος, καί τῆς Ἐκκλησίας ἡ θλῖψις, ἡ διά τάς ἐπαλλήλους σφαγάς τῶν ὁμογενῶν, συνέχουσιν ἡμᾶς σκυθρωπούς καί τεθλιμμένους ἐν μέσῳ καί τῶν ἱερῶν αὐτῶν πανηγύρεων τῆς εἰς τάς εὐδαίμονας ταύτας χώρας βασιλευούσης Ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' ἐπιφαίνεται σήμερον καί πρός ἡμᾶς νοερῶς ὁ τοῦ κόσμου Σωτήρ, καθώς ποτε σωματικῶς ἐν μέσῳ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Μαθητῶν, καί μᾶς εἰρηνεύει θορυβουμένους, μᾶς παρηγορεῖ διά τάς θλίψεις, μᾶς ἐνθαρρύνει εἰς τούς κινδύνους, μᾶς στηρίζει εἰς τήν ἀμώμητον Πίστιν,

1. Ἰωάν. κ', 20.

μᾶς χαροποιεῖ διά τῆς μακαρίας ἐλπίδος, ὅτι, «*γνόντες αὐτόν, καί τήν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καί τήν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, καί συμμορφούμενοι τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, καταντήσομεν καί ἡμεῖς εἰς τήν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν*»[2]. Προσκυνοῦμεν λοιπόν μετά χαρᾶς τόν ὑπέρ ἡμῶν ἀποθανόντα καί ἀναστάντα Ἰησοῦν. Αὐτός ἀπέθανε διά τάς ἁμαρτίας ἡμῶν, καί ἀνέστη διά τήν δικαίωσιν ἡμῶν· ἀπέθανε, νά λυτρώσῃ τούς αἰχμαλώτους, καί ἀνέστη, νά στηρίξῃ τούς ἐλευθέρους· ἀπέθανε, νά καταργήσῃ τῆς ἀπιστίας τήν τυραννίαν, καί ἀνέστη, νά συστήσῃ τήν αἰώνιον τῆς Πίστεως βασιλείαν· ἀπέθανε, νά κλείσῃ τάς καθ' ἡμῶν ἀνεῳγμένας πύλας τοῦ ᾅδου, καί ἀνέστη, νά μᾶς ἀνοίξῃ τάς κεκλεισμένας πύλας τοῦ Οὐρανοῦ· «*ὅπου πρόδρομος ὑπέρ ἡμῶν εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς*»[3].

§ γ. Τοιαῦτα εἶναι τά μεγαλεῖα τῆς Πίστεως, τά ὁποῖα λαμπρά λαμπρῶς ἡ ἐνεστῶσα κηρύττει Πανήγυρις. Ἀλλ' εἰς ταύτην προστίθεται καί ἡ μνήμη τοῦ Πατριάρχου καί τῶν τριῶν Ἀρχιερέων, τῶν ὁποίων σήμερον ἐπιτελοῦμεν τό ἐτήσιον μνημόσυνον. Πέρυσιν, ἀδελφοί μου, τήν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, ἥτις ἦτο ἡ αὐτή καί ἡ σήμερον ἀριθμουμένη ἡμέρα τοῦ μηνός, ἐκρέματο κατάδικος ὁ μακάριος Πατριάρχης μετά τῶν ἐκλεκτῶν τῆς Συνόδου φωστήρων· ἀλλά σήμε-

2. Φιλιππησ. γ΄, 10.
3. Ἑβρ. στ΄, 20.

ρον ἡ Πίστις μᾶς παριστάνει τούτους δεδοξασμένους εἰς τόν θρίαμβον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Ναί! Σέ βλέπω, σεβαστέ Γρηγόριε, ὄχι συνεσταλμένον εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν καί συγκεκρυμμένον διά τόν φόβον τόν τῶν Ἀγαρηνῶν, οὐδέ νεκρόν προσπλέοντα εἰς τήν Ὀδησσόν, ὅπου προσφυγών ἀνέπαυσας τῶν ἱερῶν λειψάνων σου τήν κόνιν ὑπό τήν θριαμβεύουσαν σημαίαν τῆς Πίστεως· ἀλλά ζῶντα σέ βλέπω καί χαίροντα λαμπρῶς καί περιφανῶς εἰς τήν οὐράνιον Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων· βλέπω καί Σέ, καί τούς μετά Σοῦ συμμαρτυρήσαντες ὁσίους Ἀρχιερεῖς, ὅτι μετά τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν ὁποίων διεδέχθητε τήν διακονίαν καί τούς ἀγῶνας, περικυκλώνετε τόν Σωτῆρα τοῦ κόσμου εἰς τά πάμφωτα παλάτια τῆς Ἀθανασίας. Δέν ψηλαφᾶτε τήν πλευράν αὐτοῦ, καθώς ὁ Θωμᾶς, οὐδέ θεωρεῖτε μετ' ἀμφιβολίας τούς τύπους τῶν ἥλων, ἀλλά τόν βλέπετε πρόσωπον πρός πρόσωπον, καί ἀπολαύετε τά προοίμια τῆς αἰωνίου μακαριότητος, τήν ὁποίαν ὑπεσχέθη αὐτός ὁ Σωτήρ εἰς τούς, ὅσοι, καί χωρίς νά τόν ἴδωσι σωματικῶς
38 εἰς τήν γῆν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν πίστιν ζῶσαν καί ἀκλόνητον. «*Μακάριοι οἱ μή ἰδόντες καί πιστεύσαντες*»[4].

§ δ. Τούτου, Χριστιανοί, τοῦ μακαρισμοῦ, καταξιοῦνται πάντες, ὅσοι νικήσωσι διά τέλους τήν ἀπιστίαν διά τῆς πίστεως, κατά τήν πρός τόν Ἀπόστολον

4. Ἰωάν. κ', 29.

Θωμᾶν ἐντολήν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ *«Μή γίνου ἄπιστος, ἀλλά πιστός»*. Καί οὗτος εἶναι ὁ ἐξαίρετος χαρακτήρ, ὅστις συνάπτει εἰς μίαν ἐγκωμίων ὑπόθεσιν τούς πνευματικούς ἡμῶν ποιμένας, τῶν ὁποίων τό μνημόσυνον σήμερον ἐπιτελοῦμεν. Ἔλθετε λοιπόν εἰς δόξαν τῆς πίστεως νά θεωρήσωμεν τούς ἀγῶνας τῶν ὑπέρ αὐτῆς ἀποθανόντων ἱερῶν αὐτῆς λειτουργῶν, οἵτινες ἐπλήρωσαν καί εἰς τήν ζωήν αὐτῶν καί εἰς τόν θάνατον τήν δεσποτικήν ἐντολήν τοῦ Σωτῆρος· *«Μή γίνου ἄπιστος, ἀλλά πιστός»*. *«Μή γίνου ἄπιστος»*· οὗτος εἶναι ὁ σκόπελος, τόν ὁποῖον ἠγωνίσθησαν νά διαφύγωσιν, ἀθλήσαντες νομίμως κατά τῆς ἀπιστίας. *«Ἀλλά πιστός»*· οὗτος ὁ θησαυρός, τόν ὁποῖον διεφύλαξαν μέχρι τέλους θυσιασθέντες προθύμως ὑπέρ τῆς πίστεως. Ἰδού, ἀδελφοί, τῆς σημερινῆς ὁμιλίας ἡ ὑπόθεσις. Ἀγῶνες τῶν Ἱεραρχῶν κατά τῆς ἀπιστίας, τό πρῶτον· θυσία τῶν Ἱεραρχῶν ὑπέρ τῆς Πίστεως, τό δεύτερον μέρος τοῦ λόγου μας. Χαρίσατέ μοι, παρακαλῶ, προσεκτικήν ἀκρόασιν ἐπικαλεσθέντες μετ' ἐμοῦ τήν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἵνα φωτίσῃ καί τούς ἀκούοντας, καί τόν λέγοντα πρός ψυχικήν ἡμῶν ὠφέλειαν.

§ ε. Ὅτε Δαβίδ ὁ προφήτης προεῖδεν ἐν πνεύματι τήν ὑπό τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν διοίκησιν τῆς στρατευομένης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἔψαλλε μεταξύ τῶν ἄλλων καί τήν γλυκεῖαν ἐκείνην πρόρρησιν· *«Ἀντί τῶν Πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου»*. Ὦ Νύμφη (λέγει) τοῦ οὐρανίου Νυμφίου, ὦ

Ἐκκλησία τῶν πιστῶν ἔχε θάρρος καί μή δειλιάσῃς, διότι δέν ἔχεις πάντοτε Πέτρους καί Παύλους νά σέ στηρίζωσιν εἰς τούς διωγμούς σου· ἀντί τούτων σου τῶν ἐπί γῆς κατά πνεῦμα πατέρων, διά τῶν ὁποίων ἄνωθεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐγεννήθης καί ηὐξήνθης καί ἐπλατύνθης, ἔχεις υἱούς πνευματικούς, τούς ἀξίους αὐτῶν διαδόχους, οἵτινες εἰς ὅλους τούς φοβερούς σου διωγμούς, θέλουσι σέ στηρίζει καί σέ παρηγορεῖ διά τῶν ἀκαμάτων ἀγώνων τῆς ἱερᾶς αὐτῶν διακονίας. «*Ἀντί τῶν Πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου*»· καί αὐτοί βαδίζοντες τά ἴχνη τῶν διά τοῦ Εὐαγγελίου πατέρων τῆς Εὐσεβείας σου, θέλουσι διαφυλάξει τούς λαούς ἀβλαβεῖς ἀπό τῶν μολυσμάτων τῆς ἀπιστίας, καί κηρύττοντας παρρησίᾳ τήν καλήν τῶν θείων σου δογμάτων ὁμολογίαν. «*Ἀντί τῶν Πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου· διά τοῦτο λαοί ἐξομολογήσονταί σοι*»[5]. Τούτων, ἀδελφοί, τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν ὀπαδοί καί μιμηταί καθ' ἡμᾶς ἀνεφάνησαν καί οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι μετά τοῦ Πατριάρχου, γενναίως ἀγωνισθέντες διά τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης, «*τῶν δεξιῶν καί ἀριστερῶν*», ἐναντίον εἰς τάς πολλάς καί ποικίλας κατά τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβουλάς καί δυναστείας τῆς ἀσεβείας.

§ ς. Καί πρός ἀκριβῆ τοῦ πράγματος πληροφορίαν, ἄς παρατηρήσωμεν συνοπτικῶς αὐτούς τούς κατά τῶν πιστῶν διωγμούς τῆς Ὀθωμανικῆς δυνα-

5. Ψαλμ. μδ΄, 17-18.

στείας. Ἀφ' οὗ ὁ Ἰσμαηλίτης πορθητής ἐπέβαλεν ἐξωτερικῶς τάς βαρείας ἁλύσεις τῆς τυραννίας εἰς τήν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, πρώτην ἔπειτα κατέβαλε φροντίδα νά καταπονῇ καί νά σμικρύνῃ τήν ἐκλεκτήν μερίδα τῶν πιστῶν διά παντοίων καταθλίψεων καί παντοδαπῶν. Δέν λέγω τάς ἐξ ἀρχῆς κατά τῶν Χριστιανῶν ὠμοτάτας καταδρομάς, τάς σφαγάς, τάς γλωσσοτομίας, τούς ἀνδραποδισμούς, τάς ὕβρεις, τάς ἐξορίας, τάς φυλακάς, τάς ἄλλας αὐτοῦ τάς πολλάς καί μεγάλας κατά τῶν ὀρθοδόξων θηριῳδίας, τάς ὁποίας διηγεῖται μέν μετά φρίκης ἡ Ἱστορία, κηρύττει δέ καί αὐτή ἡ τοσούτων μέν τάφων, τοσούτων δέ ἐρειπίων, τοσούτων δέ χωρῶν ἠρημωμένων πένθιμος σιωπή. Ἀποσιωπῶ καί τήν εἰς τάς πρώτας ἐφόδους τοῦ Πορθητοῦ λυσσώδη μανίαν, τήν ἰδίως κατά τῶν θείων ἐξαφθεῖσαν ναῶν, τούς ὁποίους κατηδάφισεν ὁ ἀνόσιος καί κατέσκαψεν, ἤ κατέκαυσεν, ἤ ἐβεβήλωσε καί μετέστρεψεν εἰς καπηλεῖα τῆς αὐτοῦ ἀσεβείας. Δέν ἀναφέρω οὐδέ τάς ἐφεξῆς συνεχισθείσας ὕβρεις τῶν μυστηρίων, οὐδέ τάς ἐξουδενώσεις τῶν ἑορτῶν, οὐδέ τάς θραύσεις τῶν εἰκόνων, οὐδέ τάς δημοσίους ἀτιμώσεις τοῦ ἱεροῦ σημείου τῆς Πίστεως. Ἄλλον λέγω διωγμόν, ἀγαπητοί, τόσον παρά τάς φανεράς καταθλίψεις φοβερώτερον, ὅσον ὑπῆρχε δυσφυλακτότερος. Ὁ διωγμός οὗτος συνίστατο πρῶτον εἰς τάς πρός τούς Ἀρχιερεῖς αὐτοῦ φαινομένας τιμάς, δεύτερον εἰς τήν διά τῆς ἀμαθείας τύφλωσιν τοῦ λογικοῦ τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων, τρίτον εἰς τάς κωφάς καί ὑπούλους καί

πάντοτε λιπαράς καί ἀδιακόπους καταδυναστείας τοῦ λαοῦ. Πρός τοῦτον τόν τριπλοῦν παρά τοῦ ἀσεβοῦς κατά τῆς Ἐκκλησίας διωγμόν ἠγωνίσθησαν ἀνδρικῶς οἱ Ἱεράρχαι μετά τοῦ Πατριάρχου, ὡς ἄλλοι Δαβίδ κατά τοῦ Γολιάθ, μόνον ἔχοντες ὅπλον τήν τρίπλοκον σφενδόνην τῆς Πίστεως. «*Περιπατοῦντες, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, σοφῶς καί ἀκριβῶς πρός τούς ἔξω*», πρός μέν τάς δολεράς αὐτῶν τιμάς ἀντέταξαν τήν εὐαγγελικήν φρόνησιν, μεταστρέφοντες αὐτάς εἰς ὠφέλειαν ἀντί τῆς βλάβης τῶν πιστῶν, καί «*καθαιροῦντες πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατά τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ*»[6]. Πρός δέ τήν ἀμάθειαν ἀντέταξαν τήν διδασκαλίαν, «*διδάσκοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ*»[7]. Πρός δέ τάς βιωτικάς θλίψεις τῶν πιστῶν, τήν πατρικήν αὐτῶν φιλοστοργίαν, «*παρακαλοῦντες τάς καρδίας ἐν πάσῃ ἀγάπῃ*»[8]. Ἀκολουθήσατέ μοι, παρακαλῶ, μετά προσοχῆς εἰς τήν θεωρίαν τούτων τῶν τριπλῶν ἀγώνων αὐτῶν.

§ ζ. Ἀλλ' ἴσως ἀπορεῖτε, πῶς, κατά τήν συνήθειαν
42 τῶν πανηγυριστῶν, δέν ἐξιστορῶ πρῶτον τήν γέννησιν, τήν ἀνατροφήν, τήν νεότητα τῶν Ἱεραρχῶν. Ἴσως ἄλλος ἐξ ὑμῶν ἐπιθυμεῖ νά ἐγκωμιάσω τήν Ἐρύμανθον, κοινότερον δέ Δημητσάναν, χώραν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρκαδίας, τήν τοῦ σεβαστοῦ Πατριάρχου

6. Β΄, Κορινθ. ι΄, 5.
7. Κολοσσ. α΄, 28.
8. Αὐτ. γ΄, 6.

πατρίδα, ὅπου γεννηθείς ὁ Γρηγόριος, καί τραφείς ὑπό γονέων ἐναρέτων καί θεοσεβῶν, ἐπαιδεύθη μέν ἐν τοῖς διδασκαλείοις τῆς Ἑλλάδος, ἀνεφάνη δ' ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας αὐτοκράτωρ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παθῶν, ὁμοιάζων ἐκ παίδων ἔτι τόν εὐαγγελικόν ἐκεῖνον κόκκον τοῦ σινάπεως, ὅστις ἔμελλε νά γείνῃ δένδρον μέγα καί καλλίκομον εἰς ἐπισκίασιν πολλῶν. Ἄλλος δέ πάλιν κρίνει ἄξιον νά ἐγκωμιάσω τήν μεγάλην Κωνσταντινούπολιν, πατρίδα τοῦ κλεινοῦ τῆς Ἐφέσου μητροπολίτου Διονυσίου, καί τῶν ἐπισήμων αὐτοῦ γονέων τήν εὐγένειαν καί τάς ἀρετάς. Θέλει δέ καί νά διηγηθῶ, πῶς ἔτει ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἁπτηρνήθη τά τοῦ κόσμου ἀξιώματα, καί καθιερώθη, ὡς ἄλλος Σαμουήλ, εἰς τήν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου, γεννηθείς, τρόπον τινα, εἰς τούς κόλπους τῆς Ἱερωσύνης, διά τήν ἐξ αἵματος συγγένειαν τῶν δύω μακαρίων αὐτοῦ θείων Ἀρχιερέων, τοῦ τε Νύσσης Μακαρίου, καί τοῦ Λαρίσσης Μελετίου. Ἄλλοι δέ πάλιν ζητεῖτε νά ἐπαινέσω τήν Κύπρον, πατρίδα τοῦ γεραροῦ τῆς Νικομηδείας ποιμένος Ἀθανασίου, καί τούς εὐπατρίδας αὐτοῦ προγόνους καί τήν κοσμιότητα τῆς σώφρονος νεότητος, καί τάς ὠφελίμους περιηγήσεις, καί τόν μέχρι Βενετίας ἀπόπλουν πρός κτῆσιν τοῦ ἀθανάτου χρήματος τῆς σοφίας. Καί τέλος, ἄλλοι βούλεσθε νά διηγηθῶ πανηγυρικώτερον τό κατά τόν φερώνυμον Εὐγένιον, τόν τῆς Ἀγχιάλου μητροπολίτην, ἐγκωμιάζων αὐτοῦ τήν γέννησιν, τήν παιδείαν, τήν πατρίδα γῆν Ἰθάκην, τήν ἐκ νέων ἔτι διαλάμψασαν αὐτοῦ φρόνησιν, καί γενναιοψυχίαν, καί εἰλικρίνειαν,

καί τό ἄδολον τοῦ ἤθους καί ἀπόνηρον. Ἀλλά ταῦτα μέν, ἀγαπητοί, παραλείπω εἰς ἄλλους εὐφυεῖς τῶν ὁσίων πανηγυριστάς, καί εἰς τήν κατά μέρος ἐκκλησιαστικήν Ἱστορίαν· ἐγώ δέ μόνον ἕνα νόμον ἱερῶν ἐγκωμίων γνωρίζων ἀναγκαῖον, τήν τῶν ἐναρέτων πράξεων διήγησιν, ἥτις ἀποβλέπει τήν ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν, σπεύδω, πρός οἰκοδομήν καί παραμυθίαν τῆς ἀγάπης σας, νά ἐκφράσω, κατά δύναμιν, τούς ὑπέρ τῆς πίστεως λαμπρούς ἀγῶνας καί τά κατορθώματα τῶν Ἱεραρχῶν. Ὅθεν καί σᾶς προσκαλῶ νά τούς θεωρήσητε εἰς τό μέσον τῆς Ἐκκλησίας ἀπηρτισμένους καί τελείους τήν ἡλικίαν, ὁποῖος ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ εἰς τόν Παράδεισον.

§ η. Μέτρον λοιπόν ἔχοντες ἡλικίας καί φρονήσεως οἱ σεβάσμιοι Ποιμενάρχαι, καί πλήρεις τοῦ θείου ζήλου τῆς πίστεως, ἐμβαίνουσιν εἰς τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀξίας τό στάδιον, καί πρῶτον ἀναλαμβάνουσιν ἀγῶνα τήν πάλην τήν πρός τάς φαινομένας τιμάς καί περιποιήσεις, τάς παρά τοῦ βιαίου δυνάστου τῆς Ἐκκλησίας. «*Πᾶς Ἀρχιερεύς*» (λέγει ὁ θεῖος Παῦλος) «*οὐχ ἑαυτῷ λαμβάνει τήν τιμήν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπό τοῦ Θεοῦ*»[9]· ὅθεν καί οἱ θεοπρόβλητοι ποιμενάρχαι μή καταχρώμενοι μήτε τοῦ Εὐαγγελίου τήν ἐξουσίαν[10], μήτε τήν ἄλλην πνευμα-

9. Ἑβρ. ε΄, ι. 4.

10. Α΄, Κορινθ. θ. 18.

τικήν δόξαν τῆς ἀξίας τῆς ἱερατικῆς, μετεχειρίζοντο καί τάς παρά τῶν ἀπίστων τιμάς εἰς ὠφέλειαν τοῦ ποιμνίου. Αὗται δέ, καθώς ἐξεύρετε, περιωρίζοντο εἰς μικράς τινας ἀνέσεις καί φιλοφροσύνας, ὁποίας ἠδύνατο νά χαρίσῃ τύραννος ἀντίθεος εἰς βεβιασμένες ὑπηκόους, τούς ὁποίους ἐνόμιζεν ἀείδουλα ἀνδράποδα τῶν ἀλόγων αὐτοῦ θελημάτων. Ἐπένευε, παραδείγματος χάριν, νά δύνηται ὁ Ἀρχιερεύς, ὅπου δέν ὑπῆρχεν Ἐκκλησία, νά συνιστᾷ, ὄχι ναόν, ἀλλά μικρόν τινα καί κινητόν εὐκτήριον οἶκον (τόν ὁποῖον οἱ βάρβαροι ὀνομάζουσιν οἶκον Ἱερέως), ὥστε νά ἐπιτελῇ τάς προσευχάς· νά διάγῃ προσέτι καί αὐτός καί ἡ μετ' αὐτοῦ συνοδεία ἐλεύθερος τῆς βίας τῶν τοῦ κεφαλαιακοῦ χαράγματος φορολόγων, ἤ χαραξοδοτῶν· νά καθησυχάζῃ δέ καί τάς ἔριδας καί τάς διαφοράς τῶν Χριστιανῶν, τῶν κατοικούντων εἰς τούς τόπους τῆς ἀρχιερατείας· νά συνάζῃ πρός τούτοις καί χρηματικήν τινα βοήθειαν παρ' αὐτῶν, ὥστε νά ἔχῃ νά πληρώνῃ τάς ἰδίας αὐτοῦ βαρείας φορολογίας, καί ἄλλα τοιαῦτα προνόμια λεγόμενα καί φιλοτιμήματα, βάρβαρα μέν καί γλίσχρα καθ' ἑαυτά, χρήσιμα ὅμως, ὡς ἄν δόλωμα, πρός τούς σκοπούς τῆς τυραννίας· διότι δι' αὐτῶν ἐσπούδαζεν ὁ Δυνάστης νά ἀγκιστρεύῃ τούς Ἀρχιερεῖς, καί νά τούς διαφθείρῃ δολίως, ὥστε τούτους μέν νά καθιστᾷ τῆς ἑαυτοῦ ἀπιστίας πιστούς ὑπηρέτας καί τοῦ κράτους στηρικτάς· δι' αὐτῶν δέ νά ψυχραίνῃ καί τόν ὑπέρ τῆς πατρῴας εὐσεβείας ζῆλον τῶν Ἑλληνικῶν ψυχῶν, τῶν ὁποίων ὑπωπτεύετο τά ἀδούλωτα φρονή-

ματα· τά προνόμια ταῦτα παρωμοίαζον τόν ὀλέθριον ἐκεῖνον τοῦ Προφήτου κῆπον, οὗτινος ἐφάνησαν «*τά μέν ἔμπροσθεν παράδεισος τρυφῆς, τά δέ ὄπισθεν αὐτοῦ πεδίον ἀφανισμοῦ*»[11]. Μᾶλλον δέ, παρωμοίαζον τήν ἀπατηλήν ἐκείνην τῆς κοσμικῆς εὐτυχίας εἰκόνα, τήν ὁποίαν ἔδειξε μακρόθεν ὁ Σατανᾶς εἰς τόν Κύριον ἡμῶν, ὅτε τόν ἐπροσκάλεσεν εἰς ἑαυτοῦ προσκύνησιν. Τοιουτοτρόπως καί ὁ δυσσεβής διά τῶν ἀθλίων αὐτοῦ φιλοδωρημάτων ἤθελε νά μεταβάλῃ τούς διδασκάλους τῆς πίστεως εἰς λάτρεις τῆς ἀνομίας· τούς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων ἤθελε νά καταστήσῃ προδότας τῆς Ἐκκλησίας διά προσωρινάς ἀπολαύσεις, ὡς διά τριάκοντα ἀργύρια ἀπέβη τοῦ Σωτῆρος προδότης ὁ δείλαιος ἐκεῖνος Ἀπόστολος. Ἀλλ' ὦ παράνομε δυνάστα, πόσον ἦσο καί κατά τοῦτο ἠπατημένος! τούς νηπιώδεις τῆς ἀσεβείας σου λογισμούς οἱ λειτουργοί τῆς εὐσεβείας ἠπίσταντο νά τούς συντρίβωσιν, ὡς νήπια τῆς Βαβυλῶνος[12], εἰς τήν πέτραν τῆς πίστεως, ἥτις ἐνίκησε τόν κόσμον καί τάς ψυχωλέθρους αὐτοῦ τιμάς. «*Αὕτη ἐστίν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τόν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν*»[13].

46

§ θ. Ὀλίγα παραδείγματα φθάνουσιν, ἀδελφοί, νά μᾶς ἀποδείξωσι ταύτην τήν ἀλήθειαν. Ἀναβαίνει ὁ ἱερός Γρηγόριος τό πρῶτον εἰς τήν λαμπράν τῆς

11. Ἰωήλ. β΄, 3.
12. Ψαλμ. ρλς΄, 9.
13. Α΄. Ἰωάν. ε΄, 4.

Σμύρνης μητρόπολιν, καί βλέπει τό λογικόν αὐτοῦ ποίμνιον στενοχωρούμενον εἰς μίαν μικράν Ἐκκλησίαν, καί εἰς τά ἐρείπια ἄλλης ἡμικαύστου καί μόλις ἐκ πεταύρων καί κηροπάνων ἐστεγασμένης. Παρατηρεῖ δέ καί ὅτι διά τοῦτο πολλοί τῶν ἁπλουστέρων συνέτρεχον εἰς ἄλλας ἄλλου δόγματος Ἐκκλησίας. Ἀνάπτει λοιπόν ἀπό τοῦ ζήλου τῆς Πίστεως, καί, δυνάμει τοῦ προνομίου, συνιστᾷ εἰς τά χωρία μικρούς οἴκους εὐκτηρίους, τούς ὁποίους ἔπειτα μετά παρέλαυσιν καιροῦ, καί μετά μυρίων κόπων καί φρονίμων προπαρασκευῶν, κατώρθωσε νά μεταμορφώσῃ καί αὐτούς, καί τά δύω τά ῥηθέντα μικρά παρεκκλήσια τῆς Σμύρνης, εἰς λαμπρούς καί εὐρυχωροτάτους ναούς, ὅπου συναθροίζων ἔτρεφε τούς λαούς τήν πνευματικήν τῆς εὐσεβείας τροφήν. Ἔσυρον εἰς τάς ὁδούς τῆς Σμύρνης τούς ἐφημερεύοντας ἱερεῖς οἱ βάρβαροι Χαρτοδόται, πρός πολλήν τῆς Πίστεως καταφρόνησιν· ἀλλ' ὁ ἱερός ποιμήν παραστήσας φρονίμως ἅπαντα τόν Κλῆρον τῆς Σμύρνης ὀπαδούς τοῦ Ἀρχιερέως, ἀπήλλαξεν αὐτούς ἐκ τῆς βιαίας ταύτης δασμοφορίας, συμφωνήσας νά πληρώνηται ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως διωρισμένη τις ποσότης διά τό χαράγιον ὅλων τῶν Κληρικῶν. Πολλοί τῶν ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινομένων ἐνήγοντο συνεχῶς εἰς τά δικαστήρια τῶν ἀπίστων· καί ἔριδες παντοίαι, καί συναλλαγμάτων διαφοραί, καί κληρονομιῶν μοιρασίαι διεπεραίνοντο πολλάκις κατά τάς παρανόμους ῥήτρας τῆς ἀσεβείας· ἀλλ' ὁ Γρηγόριος προσκαλῶν εἰς τήν Μητρόπολιν τούς Χριστιανούς νά

τούς εἰρηνεύῃ, τούς ἐδικαίωνε κατά τούς θείους καί ἱερούς νόμους. Τί; ἔκραζεν, ὡς ὁ Παῦλος πρός τούς πιστούς; *«Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρός τόν ἕτερον, κρίνεσθε ἐπί τῶν ἀπίστων, καί οὐχί ἐπί τῶν ἁγίων;»*[14]. Τούτους καί τοιούτους ἀγῶνας ὁ ἀγαθός Ποιμενάρχης εἰς τήν Σμύρνην ἠγωνίσθη κατά τῆς ἀπιστίας. Ἀλλά καί ποίους καί πόσους ἤθλησεν ἔπειτα πρός τά προνόμια τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου δι' ὅλης αὐτοῦ μάλιστα τῆς πρώτης Πατριαρχείας; Τίς νά ἐκφράσῃ τόν ζῆλον καί τήν φρόνησιν, δι' ἧς ἔστρεφε πρός ὠφέλειαν τά πρός βλάβην τῶν πιστῶν ἐπινοηθέντα δελεάσματα τοῦ φριχτοῦ τῆς Πίστεως ἐχθροῦ; Πόσους μέν ἀρχιερεῖς καί ἱερεῖς διέσωσεν ἀπό καταδρομῶν τῶν κατά τόπους ἀγρίων ἡγεμόνων καί τοπαρχῶν! Πόσους δέ ναούς ἐστήριξε κλονουμένους, ἤ συστενουμένους ἐμεγάλυνεν, ἤ καί ἐκαινούργωσεν ἐκ θεμελίων, κατασιγάζων πρός ὥραν καί κατακοιμίζων τούς παρά τῆς ἀσεβείας διωγμούς! Πόσας δέ πάλιν ὀρφανῶν περιουσίας ἐξήρπασεν ἐκ τῶν ὀνύχων τῆς ἀδικίας, καί πόσας ψυχάς Χριστιανῶν ἐκ τῶν βαράθρων τοῦ αἰωνίου θανάτου! Ἐκινδύνευε κατατεθλιμμένος τις ἤ πεπλανημένος νά ἀρνηθῇ τόν Χριστόν; πάραυτα προλαμβάνων ἀπέστελλεν αὐτόν εἰς τό νοσοκομεῖον, ὡς ἐξ ἀρρωστίας τάχα παραφρονοῦντα, ἤ τόν ἐφυλάκονεν ὡς ἄλλο τι πταίσαντα πρός τήν Ἐκκλησίαν, ἤ τόν περιώριζεν

14. Α΄. Κορινθ. ϛ΄, ι. 6.

εἰς κἀμμίαν τῆς εὐσεβείας ἐσχατιάν, ὅπου θεραπεύων αὐτοῦ τήν ψυχικήν ἀρρωστίαν, ἀπέπλυνεν αὐτόν εἰς τό σωτήριον τῆς μετανοίας λουτρόν. Ἐξήστραπτεν ἐξαίφνης τυραννική προσταγή νά προχειρισθῇ τις ἀνάξιος ἐπίσκοπος ψυχῶν; εὐθύς ὁ Πατριάρχης ἀποδεικνύων πρός τούς δυνάστας τόν μητραλοίαν ἐκεῖνον ὡς ἀμαθῆ τῶν δογμάτων τῆς χριστιανικῆς Πίστεως, καί ἀνίκανον εἰς τό τοῦ Ἀρχιερέως ὑπούργημα, τόν ἀφήρπαζεν ἐκ τῆς παγίδος τῆς ἱεροσυλίας, καί τόν ἐπέστρεφε παντοιοτρόπως εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἀνοσιουργήματος. Οὕτω μετεχειρίζετο πρός παρηγορίαν τῆς Ἐκκλησίας τά τῆς Πατριαρχείας λεγόμενα προνόμια. Παρομοίως, ὡς ὁ ἥλιος, καί αὐτός ἀνέλκων τούς ἀτμούς τῆς φαινομένης μαλακότητος τοῦ τυράννου, μετέβαλλεν αὐτούς εἰς ὀμβροφόρους νεφέλας, τάς ὁποίας ἄφηνεν ἔπειτα νά διαλύωνται καί νά πίπτωσιν, ὡς βροχή δροσερά εἰς τήν ἐκ τῆς καυστειρᾶς δουλείας βασανιζομένην Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

§ ι. Πάρελθε τώρα καί σύ εἰς τό μέσον, ἱερέ Διονύσιε! Διονύσιε, ὁ πρᾷος, ὁ ἱλαρός, ὁ χαριέστατος ἐν ταὐτῷ καί θερμότατος τῆς Πίστεως ζηλωτής· Πάρελθε, καλός ὡς τό ἄστρον τῆς αὐγῆς, γλυκύς ὡς τό ἔαρ, καί μικρόν ὑπόμεινον νά θεωρήσωμεν κεφαλαιωδῶς τά λαμπρότερα τῆς ἀμαράντου σου πίστεως κατορθώματα. Διαδέχεται, ἀδελφοί μου, τόν θεῖόν του Μελέτιον ὁ Διονύσιος εἰς τήν ἀρχιερατείαν, ὡς ὁ νέος Σαμουήλ τόν γέροντα Ἠλεί. Προχειρίζεται

τό πρῶτον Μητροπολίτης Λαρίσσης, ὅπου εὗρηκα τήν ὠμότητα τῆς ἀσεβείας ἀναβαίνουσαν εἰς ὕψος, καί κορυφουμένην κατά τῆς εὐσεβείας. Μεθ' ὅλας τάς ποιμενικάς τοῦ πρώην Ἀρχιερέως φροντίδας καί θεραπείας, ἡ λύσσα τῶν Ἀγαρηνῶν κατά τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν ἔκαιεν ἀπαραδειγμάτιστος. Δέν ὑπῆρχεν εἰς τήν ταλαίπωρον ἐκείνην πόλιν οὔτε ναός, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε προσφορά, οὔτε τόπος τοῦ καρπῶσαι, οὔτε τις ὅλως ἐλευθερία τῶν τῆς πίστεως τελετῶν· οἱ δέ λάτρεις τῆς εὐσεβείας ἔντρομοι, καί τί κακόν μή πάσχοντες; ἐπλανῶντο μεταβαίνοντες ἐκ τῶν ἰδίων οἰκιῶν εἰς κἀμμίαν ἄλλην χώραν κατά τάς ἡμέρας τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν, ὥστε νά κοινωνήσωσι τά θεῖα μυστήρια. Ἀλλ' ἐπιφαίνεται ὡς Ἄγγελος Θεοῦ ὁ Μητροπολίτης καί πάραυτα τό πρῶτον ἔτος τῆς Ἀρχιερατείας, μετά κινδύνων φοβερῶν, μετά πολλῆς δαπάνης καί χορηγίας, μετά λιπαρᾶς ἐπιμονῆς καί μεγάλης γενναιότητος ὑπερβάς ἁπάσας τάς δυσκολίας, ἀνήγειρεν ἐκ θεμελίων τόν λαμπρόν τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου ναόν, εἰς δόξαν Θεοῦ καί
50 σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου. Ἄταφοι πολλάκις ἔκειντο θνήσκοντες οἱ Χριστιανοί διά τόν ὑπέρογκον φόρον, τόν ὁποῖον ὑπέρ τῆς ταφῆς ἀπῄτουν οἱ ἐκεῖ κριταί τῆς ἀνομίας. Ἐπειδή καλῶς ἐνθυμεῖσθε, ὅτι εἰς τήν τυραννουμένην Ἑλλάδα δέν ἠδύνατο κἀνείς οὐδέ νά ἀποθάνῃ δωρεάν· καί νεκρός ὁ Ἕλλην ἦτο χρεώστης νά ἀγοράζῃ ὀλίγας σπιθαμάς τῆς πατρῴας αὐτοῦ γῆς, καί τήν παρά τῶν κρατούντων ἄδειαν, νά ταφῇ. Ἀλλ' ὁ ἱερός Διονύσιος καταβαλών ἀδράν δαπάνην

ἐμετρίασε, διά προστάγματος τοῦ δυνάστου, καί συνέστειλεν εἰς μικράν τινα ποσότητα τό ἀνόσιον τοῦτο τῆς ἀδικίας δικαίωμα, προξενήσας πολλήν καί ἀείμνηστον ἡσυχίαν εἰς ἐκεῖνον τόν λαόν τῶν πιστῶν. Διήρπαζον οἱ κατά καιρούς Τοπάρχαι τάς περιουσίας τῶν ἀτέκνων ἀποθνησκόντων Χριστιανῶν. Οἱ ἀδελφοί καί σύζυγοι καί ἄλλοι πλησιέστατοι συγγενεῖς ἀπεβάλλοντο τῆς κληρονομίας, ὡς νόθοι τινες καί ξένοι· τά δέ χρήματα τοῦ ἀποθανόντος εἰσέρρεον εἰς τῆς ἀδικίας τόν ὀπισθόδρομον· ἀλλ' ὁ Διονύσιος, δυνάμει καί φρονήσει τῶν ἐν τοῖς πράγμασι γενναίων αὐτοῦ συγγενῶν, ἐξάγει παρά τοῦ δυνάστου καί ἄλλο πρόσταγμα κυρωτικόν τῶν διαθηκῶν· καί χαρίζει τά κτήματ' εἰς τούς ἀποθνήσκοντας, ὥστε νά τά διαθέτωσιν ἐλευθέρως κατά τήν ἰδίαν αὐτῶν θέλησιν. Ἀλλ' ἄς μή χρονοτριβῶμεν ἐπί πλέον εἰς τήν Λάρισσαν καί τόν Πηνειόν, τοῦ ὁποίου τό πελάγιον χεῦμα παρωμοίαζεν ἡ ἀγαθουργία τοῦ Ἱεράρχου. Ἄς τόν ἀκολουθήσωμεν πρός ὀλίγον καί εἰς τήν Ἔφεσον προβιβασθέντα, νά θεωρήσωμεν κἀκεῖ τούς ἱερούς ἀγῶνας αὐτοῦ.

§ ια. Ἀπέλθετε, ἀδελφοί, διά τῆς φαντασίας εἰς τήν Μαγνησίαν, τήν πρωτεύουσαν τῆς μεγάλης ταύτης ἐπαρχίας Μητρόπολιν. Ἴδετε τούς ἐκεῖ Χριστιανούς, ὡς ὀλίγα πρόβατα περικυκλωμένα πάντοθεν ὑπό λύκων ὠμοφάγων. Ναός, καί ποῦ; ποῦ σημεῖον Σταυροῦ; ποῦ τῆς Εὐσεβείας ἁγιαστήριον; Ἀφ' οὗ κατέκλυσε τήν μικράν Ἀσίαν ὁ τῆς ἀσεβείας χείμαρρος, δέν

ἀφῆκεν, εἰμή σμικρά τινα κατά τόπους ἐκκλησίδια, καί ταῦτα σποράδην, εἰς τά ὁποῖα, ὡσάν εἰς σκηνάς τινας ἤ καλύβας ταπεινάς, ἐψιθυρίζοντο τά δόγματα τῆς Πίστεως. Καί ἐσπούδασαν μέν πρότερον πολλοί πολλάκις ἀρχιερεῖς τῆς Ἐφέσου νά παραμυθήσωσι τούς ἐκεῖ στενάζοντας ἀδελφούς, ἀλλ' ἡ θηριῳδία τῶν μισοχρίστων ἀντεῖχεν ἀτιθάσσευτος καί ἀκατανίκητος. Εἰς μόνην τήν ἱλαρότητα τοῦ Διονυσίου ἀπέκειτο νά ἡμερώσῃ ταύτας τάς Τίγρεις, καί νά καθιδρύσῃ περικαλλῆ ναόν πλησίον τῆς Μαγνησίας, καλλωπίσας καί τόν ἐν Μαγνησίᾳ, πρός πνευματικήν οἰκοδομήν τῶν πιστῶν. Μετάβητε πάλιν αὐτόθεν εἰς τήν παλαιάν Ἔφεσον, ὅπου πρότερον πολλά ναῶν ἐρείπια χριστιανικῶν ἔκειντο παράλληλα πρός τά περισῳθέντα τοῦ παλαιοῦ Ἀρτεμισίου λείψανα, μάρμαρα λαμπρά καί στήλας μεγαλοπρεπεῖς. Τούτων ὁ ἱερός Διονύσιος, τά πλειότερα καί ἐπισημότερα, βοηθούμενος ὑπό τοῦ ζήλου τῶν εὐσεβῶν τοῦ τόπου κατοίκων, διέσῳσεν ἁρπάσας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν βαρβάρων, καί αὐτῶν τῶν ἀλλογενῶν περιηγητῶν, καί ἀνήγειρε ναόν ἅγιον
52 εἰς τήν νεωτέραν Ἔφεσον πρός καύχημα καί τῆς πατρίδος καί τῆς Πίστεως. Τοιοῦτον ἀνήγειρεν εἰς τήν Κρήνην, ἐπιστατοῦντος Ἰγνατίου, τοῦ φιλαγάθου καί θεοφιλοῦς Ἐπισκόπου. Τοιοῦτον ἐσχεδίασεν εἰς τήν Τῆμνον. Τοιοῦτον εἰς τήν Πέργαμον, προστάξας νά συναχθῶσιν εἰς ὕλην τῆς οἰκοδομῆς κίονες, ἐπιστύλια, μάρμαρα, ἐγκάρπια, ἀνδριάντες, πᾶν ὅ,τι ἐσῴζετο εἰς ταύτας τάς χώρας χειρός παλαιᾶς ἑλληνικῆς ἀριστούργημα. Οὕτως ἠγωνίζετο ὑπέρ τοῦ ποιμνίου τῆς

Ἐφεσίας Ἐκκλησίας ὁ Ἄγγελος. Ἀνατέλλων δέ καί εἰς τάς πνευματικάς περιηγήσεις τῆς ὑπό τήν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ χώρας ὡς ἀστήρ εὐεργετικός, ἐπαρηγόρει καί περιέθαλπε τούς τεθλιμμένους ἐκείνους κατοίκους. Μετά πόσης χαρᾶς τόν ὑπεδέχοντο, καί μετά πόσου πόθου τόν συμπροέπεμπον! «*Βλέπεις;* (ἔλεγον ἔπειτα οἱ χωρικοί) *εἰς ταύτην τήν οἰκίαν ηὐλίσθη ὁ Πατήρ ἡμῶν, ὁπότε μᾶς ἐπεσκέφθη. Παρά τοῦτο τό δένδρον καθήμενος ἐφιλίωσε τούς διαμαχομένους ἀδελφούς. Τοῦτο τό χωράφιον, κ' ἐκεῖνον τόν κῆπον, κ' ἐκεῖνον τόν ἐλαιῶνα, καί τόσην ἄλλην περιουσίαν ἀφαιρέσας ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἅρπαγος ἐξουσιαστοῦ, τήν ἀπέδωκεν εἰς τούς γνησίους αὐτῆς κληρονόμους*». Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἱεροί τοῦ Διονυσίου ἀγῶνες καί εἰς τούς τόπους τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ καί εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, καί εἰς τό μέσον αὐτῆς τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου. Ὦ ποῦ εἶσθε σεβάσμιοι Ἱεράρχαι, ὅσοι παρεδρεύοντες ἐβλέπετε τόν πρᾳότατον Ἐφέσου μετά πόσης φρονήσεως ἐγνωμοδότει τά πρός εὔφημον διαφυγήν τῶν τυραννικῶν ἐπιταγῶν, καί πόσον προθύμως ἐσπούδαζε νά διατηρήσῃ τήν ἱεράν σεμνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἄλλος θεόσοφος Γαμαλιήλ, διακρίνων τάς προπιπτούσας διαφοράς τοῦ ἱεροῦ Συνεδρίου, ἀνέκραζεν ἀποστολικῶς πρός τῶν ἔξω τάς προσταγάς. «*Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἤ ἀνθρώποις*»[15]. Ἀλλά διά τί νά μή ἔχω παρόντας ἐδῶ

15. Πράξ. ε΄, 29.

πολλούς κήρυκας ἐκείνων αὐτοῦ τῶν ἀγώνων; Διά τί μηδ' ἐγώ νά μή δύνωμαι νά κηρύξω τορῶς ἐπί τῶν δωμάτων, ὅσα καλά παρών ἔβλεπον πραττόμενα πολλάκις ὑπό τήν ἱεράν ἐκείνην ὀροφήν τῆς πνευματικῆς διοικήσεως; πλήν, ἐάν ἐγώ πρός ταῦτ' ἀδυνατῶ, διακηρύξατε κἄν σεῖς, ὦ παρόντες ἐκ τῶν εὐγενῶν καί τῶν ἐν ἀξιώμασι διαπρεψάντων ὁμογενῶν, μετά πόσου ζήλου σᾶς ἐγκαρδίωνε μέν ὁ Ἱεράρχης εἰς τήν πρᾶξιν τοῦ ἀγαθοῦ, συνέτρεχε δέ καί εἰς τάς ἀνάγκας σας, διήλλαττε δέ, τέλος, καί τάς ἐνίοτε προσπιπτούσας διαφοράς σας, συμπνίγων καί ξηραίνων εἰς αὐτήν εὐθύς τήν πρώτην ἔκφυσιν καί χλόην τάς ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας ἐξανθούσας βλάβας καί καταδρομάς. Κηρύξατε καί τήν δύναμιν τῆς αὐτοῦ ἱλαρότητος, διά τῆς ὁποίας, παριστάμενος ἐνίοτε καί πρός τούς ἀγρίους δυνάστας, ὡς Ἰωσήφ πρός τόν Φαραώ, ἡμέρωνεν αὐτούς πρός τήν Ἐκκλησίαν, «*παίζων, ὡς ὁ πρᾳότατος Δαβίδ, ἐν λέουσιν ὡς ἐν ἐρίφοις, καί ἐν ἄρκτοις ὡς ἐν ἄρνεσι προβάτων*»[16].

54 § ιβ. Θέλει μέ λείψει ἡ ἡμέρα, ἐάν θελήσω, ἀδελφοί, νά σᾶς παραστήσω κατά μέρος καί τῶν ἄλλων δύο Ἱεραρχῶν τούς κατά τῆς ἀπιστίας ἀγῶνας. Τόν αὐτόν καί οὗτοι ζῆλον τῆς Πίστεως ἔχοντες, καί τήν αὐτήν τοῦ Εὐαγγελίου φρόνησιν καί ἠθικήν εἰς ὁμοίας καί παραπλησίας περιστάσεις, διεφύλαξαν τά πνευματικά τέκνα των ἀβλαβῆ ἀπό τῶν ψυχω-

16. Σοφ. Σειρ. μζ', 3.

λέθρων τῆς ἀσεβείας τιμῶν. Λιβύης ἐπίσκοπος τό πρῶτον χειροτονηθείς ὁ μακάριος Ἀθανάσιος λαμβάνει μετ' ὀλίγον τήν ἱεράν τῆς Νικομηδείας καθέδραν, ἆθλον ἀρετῆς καί πλατύτερον στάδιον τῶν ἀγώνων. Φιλιππουπόλεως δέ δι' ὀλίγου προχειρισθείς ὁ ἀοίδιμος Εὐγένιος, μετατίθεται ὑπό τῆς θείας προνοίας εἰς τῆς Ἀγχιάλου τήν Μητρόπολιν. Καί ἀμφότεροι εἰς τάς ἐπισκοπάς αὐτῶν ἀνεφάνησαν πιστοί μέν ὑπουργοί καί φύλακες τῆς παρακαταθήκης τῶν μυστηρίων, κοινοί δέ πατέρες καί προστάται τῶν ὀρθοδόξων. Ὡς ἀγαθοί Ποιμένες ἀπεσόβουν ἀπό τῶν ποιμνίων τούς ἐπερχομένους λύκους, τούς βαρεῖς καί πολλούς. Ἀφιερώνοντες τάς ἑαυτῶν ψυχάς θυσίαν λογικήν εἰς τούς πόδας τοῦ ἀειζώου ἀμνοῦ, καί σπένδοντες αὐτοῦ τό πανακήρατον αἷμα, ἔχριον τούς λαούς τό χρῖσμα τῶν μυστηρίων, διά τοῦ ὁποίου ἀπεμάκρυνον ἀπ' αὐτῶν τόν ἄγγελον τόν ὀλοθρευτήν. Ὅμοιοι τοῦ Λώτ κατά τήν πίστιν, διέσωζον ἐπί τῆς μυστικῆς Σηγώρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς μίαν οἰκογένειαν, τά τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἀπύρωτα καί ἀβλαβῆ ἀπό τοῦ θηλάτου τῆς τυραννίας ἐμπρησμοῦ. Ἄγρυπνοι! κἀμμία πονηρίας παγίς, ἤ δολία χείρ νυκτερινοῦ ζιζανίων σπορέως δέν διέφευγε τό βλέμμα τῆς ὀξυνοίας αὐτῶν. Ἀκούραστοι! κἀμμία πετρώδης κόπων τραχύτης, ἤ φροντίδων ἀκανθόπλοκος ὄχλος δέν συνέπνιγε τόν ζῆλον τῆς αὐτῶν εὐσεβείας. Ἀτρόμητοι! κἀμμία καταιγίς ἤ χειμαρρώδης βία τῶν προσπιπτόντων πραγμάτων δέν ἐκλόνει τήν σταθερότητα τῆς καρδίας αὐτῶν. Ἐβάστασαν,

ναί, ἐβάστασαν καί αὐτοί ἀποστολικῶς τό κήρυγμα καί τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ *«ἐναντίον τυράννων καί ἐθνῶν»*.

§ ιγ. Τοιουτοτρόπως ἀγαπητοί ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης καί οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι διηγωνίσθησαν ἐναντίον τῶν δολίων παρά τῆς ἀπιστίας τιμῶν, *«ἵνα μή πλεονεκτηθῶσιν ὑπό τοῦ Σατανᾶ»*[17]. Περιπατοῦντες ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καί διεστραμμένης[18], διαβαίνοντες ἐν μέσῳ παγίδων πολλῶν, καί τῶν καιομένων τῆς ἀσεβείας βωμῶν, ἄθικτοι καί φρόνιμοι, μή μετέχοντες μηδόλως μήτ' ἀπό τοῦ πυρός μήτε κἄν ἀπό τοῦ καπνοῦ, προσήρχοντο πανευλαβῶς εἰς τό τῆς εὐσεβείας θυσιαστήριον, κάμπτοντες αὐτῶν τό γόνυ πρός μόνον τόν ἄκρον Ἀρχιερέα, τοῦ ὁποίου ἐμπιστεύθησαν τό πρόσωπον καί τό εὐαγγέλιον. Ἐπειδή, ποία κοινωνία ἠδύνατο νά γένῃ καί συνάφεια μεταξύ τῶν λειτουργῶν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καί τῶν ἀνόμων ὑπηρετῶν τοῦ διαβόλου; *«Τίς μετοχή δικαιοσύνῃ καί ἀνομίᾳ; τίς δέ κοινωνία φωτί πρός*
56 *σκότος; ἤ τίς μερίς πιστῷ μετά ἀπίστου;»*[19]. Ὡς οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι θεοσεβεῖς τῆς Ἱερουσαλήμ εὐπατρίδαι, παρομοίως καί αὐτοί διεβίωσαν μεταξύ τῶν νέων Βαβυλωνίων, χωρίς νά μιανθῶσιν ἀπό τῆς τραπέζης τῶν ἀλλοφύλων, καί χωρίς νά μεθυσθῶσιν ἐκ τοῦ οἴ-

17. Β΄. Κορινθ. β΄, 11.
18. Φιλιππ. β΄, 15.
19. Β΄. Κορινθ. ς΄, 14. 15.

νου τῆς μαινομένης παρανομίας τοῦ τυράννου. «*Οὐκ ἠλισγίθησαν ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ, καί ἐν τῷ ἄνῳ τοῦ πότου αὐτοῦ*»[20].

§ ιδ. Ἄλλη τῆς τυραννίας ἐπιβουλή κατά τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχεν ἡ ἀμάθεια. Ὁ βάρβαρος καί νόθος τῆς δούλης Ἄγαρ υἱός ἤθελε νά κρατῇ τούς ἐλευθέρους υἱούς τῆς θείας Σοφίας, ἀμαθεῖς τῶν προγονικῶν αὐτῶν ἐπιστημῶν καί τῶν ὑψηλῶν δογμάτων τῆς Πίστεως. Ἀφ' οὗ τούς ἐπέβαλε τόν βαρύν τῆς αἰχμαλωσίας ζυγόν, καί τούς ἀπέκειρε τήν δόξαν τῆς βασιλείας, ἐσπούδαζε νά ἀμαυρώσῃ καί τούς νοερούς τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὀφθαλμούς, ὥστε νά κρατῇ τό ἔθνος τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τυφλόν καί σιδηροδέσμιον, ὡς ἄλλον γίγαντα Σαμψών, ἀλῆθον βιαίως εἰς τόν μύλον τῆς ἀσεβοῦς αὐτοῦ δυναστείας. Νήπιος! δέν ἤξευρεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων οἱ προπάτορες ὑπῆρξαν οἱ αὐτοί καί πατέρες τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας· οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων ἡ πατρίς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀειθαλής παράδεισος τοῦ Σταυροῦ, ἡ πρώτη καί ἄσβεστος τῆς εἰς Χριστόν πίστεως ἑστία, ἀφ' ἧς ἐξεχύθη εἰς ἅπαντα τόν χριστιανικόν κόσμον τό φῶς τῆς Ὀρθοδοξίας· οἱ Ἕλληνες, λέγω, δέν ἦτο δυνατόν νά ἀμεληθῶσι τόσον ὑπό τοῦ ὑψίστου τῶν φώτων πατρός, ὥστε νά καταντήσωσιν εἰς ἀνδραποδώδη κατάστασιν. Ἐκ τῶν κόλπων τῆς Ἑλλάδος, καί κατ' αὐτό τό σκοτεινόν περιέχον τῆς τυραννικῆς ὁμίχλης καί συννεφίας,

20. Δαν. α΄, 8.

ἀνέτειλαν καί ἄλλοι ἀλληλοδιάδοχοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας, καί ὁ Πατριάρχης μετά τῶν τριῶν συνάθλων Ἱεραρχῶν, οἵτινες ἠγωνίσθησαν μετά πολλῆς οἰκονομίας καί φρονήσεως ἐναντίον εἰς τήν παρά τῶν βαρβάρων μιαράν τῆς ἀπαιδευσίας ἐπιβουλήν. Ἠγωνίσθησαν δέ διπλῶς, πρῶτον πολλαπλασιάζοντες τά φῶτα τῆς παιδείας εἰς τούς Ἕλληνας, καί δεύτερον ἐκλέγοντες, ὅσον ἦτο δυνατόν, τούς ἐμπειροτέρους πρός πνευματικήν διοίκησιν τῶν χριστιανικῶν ψυχῶν.

Καί πρῶτον ἠγωνίσθησαν νά πολλαπλασιάσωσι τήν παιδείαν καί τήν θύραθεν καί τήν ἐκκλησιαστικήν. Χρησμοί τοῦ παναγίου πνεύματος, νόμοι εὐαγγελικοί, κανόνες τῶν ἁγίων Πατέρων, μετά πόσου ζήλου σᾶς ἐξεφώνει ὁ Πατριάρχης! Καί πόσον ἰσχυρῶς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ προχεόμενος ὁ θεῖος λόγος ἐκλόνει τά δάση τῶν ὑλικῶν λογισμῶν, καί συνέτριβε τάς κέδρους τῆς ὑπερηφανείας, καί διερρήγνυε τάς πετρώδεις τῶν ἁμαρτωλῶν καρδίας εἰς μετάνοιαν! Ἐνθυμήθητε ἀδελφοί, μετά πόσης σοφίας ὁ ἀοίδιμος ἐξήγει τάς θείας γραφάς, καί μετά πόσης ἀκριβείας ἐξέδιδε τόμους καί κανόνας συνοδικούς πρός καταρτισμόν καί τῶν κληρικῶν καί τῶν λαϊκῶν, καί μετά πόσης ἐπιμελείας, ἐφρόντιζε τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τήν καλλιέργειαν. Ἀναπολήσατε δέ καί μεθ' ὅσων καί οἷων ἀγώνων συνέστησε πρῶτος τυπογραφεῖον ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καί τοῦτ' αὐτό στενούμενον ἀνεγείρας ἐκ βάθρων καλόν καί περιφανές, ἐπί τῆς πρώτης αὐτοῦ Πατριαρχείας. Καί συμπεράνετε, τέλος, ὅτι ὁ μεγαλουργός Γρηγόριος ἀνεφάνη καί κατά τοῦτο

ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καί, τρόπον τινά, τοῦ Μωϋσέως ὅμοιος διάκονος τῆς θείας χάριτος, διαμοιράζων εἰς τόν λαόν τοῦ Θεοῦ τῶν θείων καί ἀνθρωπίνων πραγμάτων τήν γνῶσιν, καί τά τῆς πίστεως ὑψηλά διδάγματα, χαραττόμενα εἰς τάς χαλκάς τοῦ τύπου πλάκας, καί δι' αὐτῶν εἰς τάς καρδίας τῶν πιστῶν.

§ ιε. Ποῖος δέ τις ἐφάνη καί ὁ ὅσιος Ἀρχιερεύς τῆς Ἐφέσου περί τόν φωτισμόν τῶν ὁμογενῶν; γνωρίζετε πάντες τόν περί τούτου ζῆλον τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς. Εἰς ποίαν ἐπίσημον χώραν τῶν δύο Μητροπόλεων δέν ἐσύστησε σχολεῖον ἑλληνικόν; Τίνα γνωστόν αὐτῷ πεπαιδευμένον ὁμογενῆ δέν ἐτίμησε, καί δέν ἐπροστάτευσε; Πρός ποῖον πόλεμον τῆς ἀμαθείας κατά τῆς σοφίας δέν ἐφάνη θερμός ἀνταγωνιστής; Ὦ μῆτερ Θεσσαλία, καί σύ Ἰωνία, κάλλισται τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι καί περιώνυμοι, ἕως οὗ ῥέουσιν οἱ ποταμοί σας, καί ἀνθοῦσιν αἱ πεδιάδες σας καί τά δένδρα, καί στέκουσιν ὑψηλαί αἱ τῶν ὀρέων σας κορυφαί, θέλετε κηρύττει τόν ζῆλον τούτου τοῦ ἀοιδίμου προστάτου τῶν ἀοιδῶν τοῦ Γολγοθᾶ καί τοῦ Ἑλικῶνος. Πολύχνιον, ἀδελφοί, παρομοιάζουσι συνάμα λαμβανόμενα τά διδασκαλεῖα, μικρά καί μεγαλύτερα, ὅσα, συνεργούντων τῶν φιλομαθῶν ἑκατέρας τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ποίμνης κατοίκων, ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων, καί ηὔξησε στενούμενα, καί συνέπηξε κλονούμενα ἡ ἀκάματος φιλοτιμία τούτου τοῦ Ἱεράρχου. Ὑπ' αὐτοῦ συνέστη κατά πρῶτον σχολεῖον ἑλληνικόν εἰς τήν Λάρισσαν· ὑπ' αὐτοῦ πλουσίως ἐπροικίσθη ἡ

κοινωφελής τῆς Τυρνάβου Σχολή, καί ἐτιμήθη ἀξίως ὁ μεταξύ τῶν τότε φαεινῶν τῆς Θεσσαλίας ἀστέρων εὐκλεῶς διαλάμπων ἀοίδιμος διδάσκαλος, Ἰωάννης ὁ Οἰκονόμος· ὑπ' αὐτοῦ συνεκροτήθησαν πολλά μικρότερα παιδαγωγεῖα εἰς διάφορα χωρία τῆς ἐπαρχίας. Αὐτός πάλιν ἐπαγίωσε τό Σχολεῖον τῆς Μαγνησίας· αὐτός, τό τῆς Ἐφέσου, τό τῆς Περγάμου, τό τῶν Βρυούλων. Αὐτός ὑπερασπίσθη κινδυνεῦον ὑπό τῆς ἀσεβείας νά κρημνισθῇ τό λαμπρόν καί κοινωφελέστατον Γυμνάσιον τῶν Κυδωνιῶν· αὐτός ἐξήρπασεν ἕνα τῶν αὐτοῦ διδασκάλων ἐκ τῶν ὀνύχων τῆς βαρβάρου συκοφαντίας. Αὐτός ἀντέστη γενναίως εἰς τόν κατά τοῦ Γυμνασίου τῆς Σμύρνης ὠμότατον καί ἀνωνόμαστον πόλεμον. Αὐτός μάλιστα κατώρθωσε τήν σύστασιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεθοδικωτάτου Σχολείου τῆς Μουσικῆς. Αὐτός ἔτρεφε πολλούς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν ταῖς Σχολαῖς σπουδάζοντας πτωχούς μαθητάς. Αὐτός... Ἀλλ' ὦ θερμότατε τῆς Σοφίας προστάτα, ἡ Σοφία πάλιν ἄς κηρύξῃ ἀξίως τά κατορθώματα τῆς πολλῆς σου φιλοσοφίας. Ἐμοῦ δέ ἡ ἀδύνατος φωνή μόλις ἐξαρκεῖ πρός τό παρόν ἀμυδρῶς νά σκιαγραφήσῃ τάς ἀρετάς σου, τῶν ὁποίων ἔγεινα μάρτυς αὐτόπτης καί αὐτήκοος, καί τάς ὁποίας μέλλει νά ἐγκωμιάζῃ διά παντός ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. «*Τό ὄνομά σου ζήσεται εἰς γεννεάς, καί τόν ἔπαινόν σου ἐξαγγελεῖ ἡ Ἐκκλησία*»[21].

21. Σοφ. Σειρ. μδ΄, 15.

§ ις. Οὐδέ σύ, σοφέ τῆς Νικομηδείας Ἀρχιερεῦ, δέν ἔμεινας κατόπιν εἰς τούς ὑπέρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους θεοφιλεῖς ἀγῶνάς σου. Ἔτι νέος, ἀδελφοί μου, ὁ ἱερός Ἀθανάσιος ἐδίδασκε τήν ἑλληνικήν παιδείαν καί ἐκήρυττε τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τάς Ἀθήνας, ἐξηγῶν πρός τούς ἀπογόνους τοῦ Δημοσθένους καί τούτου τούς λόγους, καί τό ὕψος τῆς ἁπλότητος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ μεγάλου τῶν Ἀρειοπαγειτῶν Διδασκάλου καί τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καθηγητοῦ. Μετά ταῦτα, γενόμενος Λιβύης ἐπίσκοπος, ἐνίσχυσε τόν τότε Πατριάρχην τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς πολλά κοινωφελῆ καταστήματα. Προβιβασθείς δέ καί εἰς τήν τῆς Νικομηδείας μητρόπολιν, συνέστησε Σχολεῖον ἑλληνικόν εἰς τήν πρωτεύουσαν χώραν τῆς αὐτοῦ παροικίας· διέθρεψε πολλούς πένητας μαθητάς· κατέστησεν εἰς πολλά χωρία ἐκ τῶν εὐπαιδεύτων Ἱερέων διδασκάλους τῆς νεολαίας· ἐπετρόπευσε μετά ζήλου τήν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολήν τοῦ Γένους· ἠγωνίσθη πρός προικισμόν αὐτῆς καί καλλωπισμόν· καί ἀπέβη, κατά τόν σοφόν, «*ἡγούμενος λαοῦ ἐν συνέσει γραμματείας*»[22].

§ ιζ. Τοιαῦτα ἦσαν καί τοῦ τῆς Ἀγχιάλου μητροπολίτου τά κατορθώματα· καί ὁ ἱερός Εὐγένιος ἔγινε τρόφιμος τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἀπό βρέφους, ὡς ὁ Τιμόθεος, καί ἐξήσκησε τήν παιδείαν τό πρῶτον εἰς

22. Σοφ. Σειρ. μδ΄, 4.

τό γενέθλιον ἔδαφος τῆς ἰδίας πατρίδος. Ὕστερον δέ μετέβη εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδίδαξεν ἡγεμονικάς οἰκογενείας διά τε τῆς σοφίας αὐτοῦ καί τῆς ἀρετῆς. Διέλαμψε δέ καί εἰς τήν αὐθεντικήν τῆς Βλαχίας αὐλήν, ὡς ἄλλος ἱερός Ἀρσένιος εἰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τά βασίλεια. Κατά δέ τήν Ἀγχίαλον ἐστήριξε τό ἑλληνικόν Σχολεῖον· ἔθρεψε τῆς λογικῆς αὐτοῦ ποίμνης τάς ψυχάς διά τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· ἐπότισε διά τῶν ρείθρων τῆς ἐναρέτου παιδείας τόν πνευματικόν αὐτοῦ κῆπον, «*καί ἐμέθυσε πρασιάν αὐτοῦ, ὡς Ἰορδάνης ἐν ἡμέραις θερισμοῦ*»[23].

§ ιη. Οὕτω δέ γενναίως οἱ Ἱεράρχαι συντρέχοντες καί συναγωνιζόμενοι πρός φωτισμόν τῶν ὁμογενῶν, ἐπέσπευδον αὐτόν μάλιστα καί διά τῆς ἐγχωρούσης ἐκλογῆς ἀνδρῶν ἀξίων εἰς ποιμαντορίαν ψυχῶν. Δέν ἐμποροῦμεν ἀγαπητοί νά ἀρνηθῶμεν, ὅτι διά τήν σιδηράν τῆς Τυραννίας ἀνάγκην πολλοί τινές τῶν ἱερέων ἀπέβησαν, κατά τήν θείαν φρᾶσιν, ὡς ὁ
62 λαός. Τῶν δέ τοιούτων κληρικῶν ἡ ἀμάθεια πολλάκις ἠμαύρωνε κατά μέρος, ὡς γνοφώδης καπνός, τήν ἄλλως εἰς τό ἐσωτερικόν σωζομένην ἀκήρατον λάμψιν τῆς θυγατρός Σιών[24]. Ἡ γλῶσσα τῶν οὕτως ἀδεξίως προβιβασθέντων κηρύκων τῆς Πίστεως ἔστεκεν ἀκίνητος κολλημένη εἰς τόν ἀπαίδευτον αὐτῶν

23. Αὐτ. κδ', 27, 31.

24. Θρήν. Ἱερεμ. α', 6.

λάρυγγα· καί τά κυριώτερα προτερήματα διά τῶν ὁποίων, ὡς διά βαθμίδων, ἐσπούδαζον συνήθως οἱ τοιοῦτοι νά ἀναβῶσιν εἰς τήν ὑψηλήν τῆς Ἱερωσύνης καθέδραν, ἦσαν μόνον αἱ μεσιτεῖαι. Πρός τοιαύτας ἀναξιοπαθήσεις τῆς Ἐκκλησίας πόσον ἠγανάκτουν οἱ ἀοίδιμοι Ἱεράρχαι, καί μετά πόσου ζήλου τάς ἐθεράπευον! Ἀναχαιτίζει μου τόν λόγον κεντῶσα τήν καρδίαν δριμύτατα ταύτην τήν στιγμήν ἡ λύπη τοῦ χωρισμοῦ των, καί τό δάκρυον ὑποτρέχον διακόπτει μου τήν φωνήν, ἐνθυμουμένου τάς περί τούτου τοῦ κεφαλαίου συχνάκις ὑπ' αὐτῶν γινομένας Συνοδικάς συμβουλάς καί συνδιαλέξεις. *«Οὐαί εἰς ἡμᾶς»* (ἐφώναξεν ὁ Πατριάρχης καί μετ' αὐτοῦ συμφώνως οἱ Ἱεράρχαι, ὅτε παρά τινῶν ἐπροβλήθη ἀμαθής τις καί ἀνάξιος πρός ἀρχιεράτευσιν) *«Οὐαί εἰς ἡμᾶς, ἄν καταστήσωμεν τυφλόν ὁδηγόν εἰς τούς πλανωμένους! Ὁ ἀμπελών τῆς Ἱερωσύνης δέν εἶναι τῆς μετανοίας ἀμπελών, εἰς τόν ὁποῖον πρέπει νά δεχώμεθα πᾶσαν ὥραν ἀδιακρίτως τούς τυχόντας ἐργάτας μισθωτούς. Οὐδέ πρέπει νά γίνωνται Ἀρχιτρίκλινοι οἱ ἐν ταῖς πλατείαις κείμενοι χωλοί καί ἀνάπηροι ψωμοζῆται, τούς ὁποίους ἡ φιλανθρωπία τοῦ οὐρανίου Οἰκοδεσπότου προσκαλεῖ μόνον ὡς διαιτυμόνας εἰς τήν θείαν αὐτοῦ τράπεζαν νά τραφῶσι. Μακράν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὅσοι, πρίν γένωσι τῆς πίστεως μαθηταί, συνωθοῦνται νά προβληθῶσι τῶν κακῶν τῆς ἀμαθείας διδάσκαλοι· καί, πρίν μάθωσι νά κωπηλατῶσι τό σκαφίδιον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἐπιβάλλονται νά κυβερνῶσι τήν ἱεράν καί*

μεγάλην τῆς τῶν ψυχῶν οἰκονομίας ὁλκάδα. Μακράν οἱ σπουδαρχοῦντες τοιχωρύχοι τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες εἰσελθόντες ἐν σχήματι ποιμένων κινδυνεύουσι νά θυσιάζωσιν, ὄχι ἑαυτούς ὑπέρ τῆς σωτηρίας τῶν προβάτων, ἀλλά τά πρόβατα ὑπέρ τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας καί τρυφῆς. Ὦ Σῶτερ, Σῶτερ, ἀποδίωξον καί τώρα ἐκ τοῦ ναοῦ σου, ἄν τινές τολμήσωσι νά εἰσέρψωσιν, ὄχι νά ἱερατεύωσιν ἁγνῶς καί ἀξίως, ἀλλά μᾶλλον νά κατεμπορεύωνται τά ἅγια, ὡς ἄν τινές κάπηλοι καί τραπεζῖται!» Τοιοῦτος ὑπῆρχεν ὁ ζῆλος τῶν Ἱεραρχῶν περί τήν τῶν ποιμένων ἐκλογήν, τήν ὁποίαν καί ἔκαμνον, ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος διαφθορά, καί ἡ πικρά βία τῆς τυραννίας. Ὅμοια τοῦ προφητάνακτος εἶχον καί αὐτοί τούς ὀφθαλμούς προσηλωμένους ἐπί τούς ἐναρέτους καί πιστούς τῆς Ἐκκλησίας υἱούς, ὥστε ἐκ τούτων νά ἔχωσι συγκαθέδρους[25], *«μηδέποτ' ἐπιτιθέντες ταχέως τάς χεῖρας»* εἰς πάντα τόν προσερχόμενον, κατά τήν Ἀποστολικήν ἐντολήν[26]. Ποῦ εἶναι τώρα οἱ συκοφάνται τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,
64 ὅσοι νομίζουσι καί γράφουσιν, ὅτι εἰς τήν κοσμικήν αὐτῆς δουλείαν ἐκινήθη καί μετετέθη ἀπ' αὐτῆς ἡ λυχνία τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος; Ποῦ εἶναι, λέγω, οἱ τοιοῦτοι φιλάδελφοι Χριστιανοί, οἵτινες ὡς οἱ σοφοί καί βαθύνοις ἐκεῖνοι φίλοι τοῦ πολύτλα Ἰώβ, περιϊστάμενοι μακρόθεν περί τήν πάσχουσαν

25. Ψαλμ. ρ΄, 6.
26. Α΄. Τιμόθ. ε΄, 22.

Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐξυβρίζουσαν εἰς τάς πληγάς της, σφριγῶντες αὐτοί καί τρυφῶντες ἀσφαλεῖς, καί σοβαρῶς αὐτήν ἐξελέγχουσιν, ὡς δίκαια πάσχουσαν καί τιμωρουμένην, διότι ἠσέβησεν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ; Ἄς ἔλθωσιν οἱ τοιοῦτοι νά πληροφορηθῶσι προσέτι καί ἐκ τῆς ζωῆς, καί ἐκ τῆς τελευτῆς αὐτῆς τῶν Ἱεραρχῶν μας, ὅτι ἡ μία ἁγία καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία, καθ' ὅλους τούς χειμῶνας καί τῶν ἄλλων αὐτῆς διωγμῶν, καί αὐτῶν τῶν ἐκ τῆς σκληροτάτης ὠμότητος τῶν Ἀγαρηνῶν, διεφυλάχθη, ὡς μυστική Κιβωτός, ἄθικτος καί ἀκέραιος εἰς τήν καθαρότητα τῶν ἑαυτῆς δογμάτων καί παραδόσεων· καί διήγαγε βαστάζουσα μέν πάντοτε τά στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰς τό αὐτῆς σῶμα, διατηροῦσα δέ τό κάλλος τῆς Πίστεως ἀμώμητον καί καθαρόν δίχως τινός σπίλου ἤ ρυτίδος, καί τόν διόλου ἄρραφον, τόν ἄνωθεν ὑφαντόν χιτῶνα τῆς εὐσεβείας ἄσχιστον διασώζουσα καί ἀδιάρρηκτον ὑπό τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου· διά τοῦτο καί μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀκόμη καί τήν σήμερον στολίζουσι διά τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτῶν αἵματος τήν βασιλικήν πορφύραν τῆς ἀκηράτου ταύτης Νύμφης τοῦ Χριστοῦ. Ἐάν δέ τινές τῶν ἀλλογενῶν Χριστιανῶν ἀπαιτοῦσι τούς λειτουργούς αὐτῆς καθ' ὅλας αὐτῶν τάς πράξεις ἀθώους παντάπασι καί ἀναμαρτήτους εἰς τοιαύτας μάλιστα θλίψεις καί τοιαύτας ἀνάγκας, ἄς μᾶς δείξωσιν εἰς ἄλλας χώρας εὐτυχεστέρας ἄλλον Κλῆρον κοσμιώτερον, καθόλου καί γενναιότερον, ἤ καί κατ' αὐτάς τάς καταχρήσεις

μετριώτερον παρά τόν Κλῆρον τῶν Γραικῶν· εἰ δέ μή, ἄς ἀμφιβάλωσιν, ἄν θέλωσι καί περί τῆς χάριτος τῶν ἀποστολικῶν Ἐπισκόπων, τῶν Ἀγγέλων τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, οἵτινες οὐδ' ἐκεῖνοι δέν ἦσαν ἀνέγκλητοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κατά τόν πιστόν Μάρτυρα τῆς ἁγίας Ἀποκαλύψεως. Ἀλλά πρός τάς τοιαύτας συκοφαντίας δέν ἔχει σκοπόν ὁ λόγος νά ἐκταθῇ· ἐπιστρέφομεν δέ πάλιν εἰς τό προκείμενον. Οἱ ὅσιοι Ἱεράρχαι ἠγωνίζοντο πρός φωτισμόν τῶν ὁμογενῶν, τούς ὁποίους ἡ βαρβαρότης τοῦ ἀλλοφύλου ἤθελε νά διακρατῇ πολιορκουμένους εἰς τό σκότος τῆς ἀμαθείας, καθώς διά νυκτός ἐπολιόρκει τήν Ἱερουσαλήμ ὁ ἀλλόφυλος τῶν Ἀσσυρίων στρατός[27].

§ ιθ. Τρίτον καί τελευταῖον ἠγωνίσθησαν κατά τῆς ἀπιστίας παρηγοροῦντες διά τῆς πατρικῆς αὐτῶν ἀγάπης καί προμηθείας τούς πολλαχῶς τεθλιμμένους ὁμογενεῖς των. Ὅτε ἐκάθησεν ὁ Δαβίδ εἰς Ὀδολλάμ, συνήχθησαν, λέγει ἡ θεία Γραφή, πρός αὐτόν, «πᾶς ἐν ἀνάγκῃ ὤν, καί πᾶς ὑπόχρεως, καί πᾶσα κατώδυνος ψυχή»[28], ζητοῦντες παρηγορίαν· ἀλλά καί ὡς ἐκάθησαν οἱ Ἱεράρχαι εἰς τάς ἱεράς τῆς αὐτῶν Ἀρχιερατείας καθέδρας, πόσοι, νομίζετε, συνήγοντο πρός αὐτούς καθ' ἑκάστην κατώδυνοι, κατάχρεοι, κατατεθλιμμένοι καί στενάζοντες ὑπό τόν βαρύν τῆς ἀσεβοῦς ἐξουσίας ζυγόν, τούς ὁποίους πατρικῶς

27. Δ΄. Βασιλ. ιθ΄, 35.
28. Α΄. Βασιλ. κβ΄, 1-2.

ἀνελάμβανον καί διέτρεφον, καί διέσωζον ἀπό κινδύνων πολλῶν καί ψυχικῶν καί σωματικῶν; Ὡς σφοδρός καί πλατύς ἐμπρησμός ἐχύνετο καί περιενέμετο κύκλῳ τούς ὀρθοδόξους ἡ πατρική καί διάπυρος ἀγάπη τοῦ Πατριάρχου. Ὡς μέγας καί βαθύρροος ποταμός ἐπελάγιζε λειοκειμονοῦσα, καί μεγαλοπρεπῶς πλατυνομένη πρός πάντας τούς δεομένους, ἡ ἱλαρά καί δαψιλής εὐεργεσία τοῦ τῆς Ἐφέσου Μητροπολίτου. Ὡς αὔρα ζεφύρου δροσώδης, ἡ τοῦ καλοῦ τῶν Νικομηδέων ποιμένος φιλανθρωπία κατεπράϋνε λιπαρῶς διαπερῶσα, καί τάς μάλιστα πεπυκνωμένας ἀνάγκας τῶν θλιβομένων. Πηγήν καλλιρόην ὡμοίαζεν ἡ φιλαδελφία τοῦ Ἀγχιάλου, ἥτις κελαρύζουσα ποτίζει τούς ὁδίτας, καί δροσοβολεῖ τούς καυσουμένους καί καταστολίζει τάς παρακειμένας πεδιάδας, διασπείρουσα χλόην εὐθαλῆ καί καρποφόρον εὐθηνίαν. Οὕτως οἱ σεβάσμιοι Ἱεράρχαι συνέτρεχον εἴς τε τάς μερικάς καί τάς κοινάς τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγκας. Δέν εἶχον βέβαια τήν ἀκτημοσύνην τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ' ἐμιμοῦντο τήν ἐκείνων φιλοπτωχίαν· διότι, πεπεισμένοι ὅτι ὁ ἱερεύς εἶναι καί τῶν ἱερῶν κτημάτων ταμίας, καθώς καί τῶν λειτουργημάτων τῆς Πίστεως, ἐφυλάττοντο, καθ' ὅσον ἠδύναντο, μήποτε πάντη κοσμικῶς βεβηλώσωσι τήν χρῆσιν τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἁγιαστηρίου, καί κάμωσι τήν θείαν αὐτῶν διακονίαν ὑπηρέτην τῆς ἀδικίας. Καί πρῶτον μέν ἠγόραζον συνεχῶς παρά τῶν ἀπίστων, κάλλιστον ἐμπόρευμα, τήν ἥσυχον τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, καί τήν, ὅσον τό δυνατόν, ἀπό-

λυτον ἄδειαν τῆς συντηρήσεως τῶν θείων ναῶν, καί τῆς δημοσίου τῶν τελετῶν ἱεροπραξίας. Ἐπειδή ὁ δημοβόρος τῆς Ἑλλάδος δυνάστης, θεωρῶν, καθώς ἔλεγε, τόν Πατριάρχην ὡς κεφαλήν, καί τούς Ἀρχιερεῖς, ὡς παραστάτας τινάς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἕνα μόνον εἶχε σκοπόν, νά μεταχειρίζηται καί τήν θεοσέβειαν αὐτήν, ὄργανον ἀργυρολογίας, καί μέσον τοῦ πτωχισμοῦ τῶν Χριστιανῶν, πρός ἀσφαλῆ καί μόνιμον αὐτῶν ἀειδουλείαν. Τοῦτον δέ τόν βαρύν τῆς ἀσεβείας ἐκ τῆς εὐσεβείας πορισμόν ὑπέμενον μέν γενναίως οἱ πολυπαθεῖς Ἕλληνες, οἰκονόμου δέ θεοφιλῶς καί οἱ Ἱεράρχαι, θυσιάζοντες τά πλεῖστα καί μέγιστα τῶν σωματικῶν, ὑπέρ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας τοῦ σώματος τῶν πιστῶν. Πολλά δέ ἦσαν καί καλά καί μεγάλα τά βοηθήματα, τά ὁποῖα διεσκόρπιζον ἀφθόνως καί εἰς τούς κατά μέρος ὑπό τῆς ἀνομίας πιεζομένους. Καί ἐδῶ πόσον μεγαλοπρεπές καί πανηγυρικόν θέαμα παρίσταται πρό τῶν ὀφθαλμῶν μας! Ὦ λαμπροί τῶν ἀθλητικῶν καί μεγάλων κατορθωμάτων ζωγράφοι, σεῖς μόνοι δύνασθε νά
68 ἐξεικονίσητε καί τῶν ἡμετέρων Ἱεραρχῶν τάς ἀγαθουργίας, αἵτινες διακινδυνεύονται νά παρασταθῶσιν ὑπό τῆς γλώσσης τῆς ἐμῆς ἀμυδρῶς καί ὄχι κατ' ἀξίαν. Ἔλθετε, γράφετε· πολλή τῆς γραφικῆς σας τέχνης ἡ δύναμις, πολλά δέ καί λαμπρά καί τῆς ζωγραφίας τά ὑποκείμενα· βλέπετε, σχεδιάζετε! Ἐδῶ χῆραι σύν ὀρφανοῖς διωκόμεναι ὑπό τῆς ἀκοιμήτου μάστιγος τῆς ἀσπλάγχνου φορολογίας καί τῆς ἐσχάτης πενίας, προσέρχονται μετά δακρύων πρός τούς

νέους Ἠλίας καί Ἐλισσαίους, δεικνύουσαι τήν ἐκλείπουσαν αὐτῶν ἐλπίδα κατόπιν ἔχουσαν τόν θάνατον παρακολουθοῦντα, καί ἐπιστρέφουσιν εἰς τάς πενιχράς αὐτῶν κατοικίας προμηθευμέναι διαρκῆ τήν ζωοτροφίαν καί τῆς παρούσης ἀνάγκης τήν ἀνακούφισιν. Ἐκεῖ πτωχαί παρθένοι, κινδυνεύουσι νά συρθῶσιν ὑπό τῶν ἐνεδρευόντων ἀπίστων εἰς τῆς ἀτιμίας τό βάραθρον, ἀνυψόνουσι τάς χεῖρας πρός οὐρανόν ὁμολογοῦσαι ὅτι χρεωστοῦσι καί τήν ἁγνείαν καί τήν νόμιμον αὐτῶν ὑπανδρείαν εἰς τά φιλελεήμονα σπλάγχνα τῶν προστατῶν τῆς παρθενίας καί σωφροσύνης. Ἀλλοῦ δοξάζουσι τόν Θεόν πολλοί τῶν Χριστιανῶν ἐξερχόμενοι, ὡς ἄλλοι τινές Λάζαροι, ἐκ τῶν τάφων τῶν τυραννικῶν φυλακῶν διά μεσιτείας τῶν χριστομιμήτων Ἀρχιερέων. Βλέπετε δέ πάλιν τήν φιλάνθρωπον αὐτῶν δεξιάν, πῶς τρέφει, καί ἐνδύει, καί διά χρηστῶν ἐλπίδων παρηγορεῖ τούς ἀπομένοντας εἰς τά δεσμωτήρια, τά ὁποῖα πάντοτ' ἐστενοχωροῦντο ὑπό πλήθους ἀθώων, ὅσους ἐφυλάκιζεν ἡ τῆς ἀνόμου δυναστείας πλεονεξία, τούς μέν οἴκους ἐρημώνουσα, κατοικίζουσα δέ τάς εἱρκτάς, ὡς ἐπόλιζε καί τάς ἐρημίας ἐκ τῶν συνεχῶν φυγαδευομένων. Ἀλλά καί εἰς τά κατά τόπους ὑπό τῶν φιλοχρίστων Ἱεραρχῶν συσταθέντα νοσοκομεῖα πολλοί θεραπευόμενοι νόσους ἄλλας τε παντοίας, καί ὅσας ἔπαθον ὑπ' αὐτῶν πολλάκις καπληγωθέντες τῶν ἀσεβῶν, ἀνυψώνουσι τάς τρεμούσας αὐτῶν χεῖρας εὐχόμενοι πρός Θεόν ὑπέρ τῆς ζωῆς καί τῆς ὑγείας τῶν αἰτίων τῆς αὐτῶν σωτηρίας. Πόσαι δέ πάλιν

εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἠσθάνθησαν κρυφίως τόν εὐεργετικόν αὐτῶν βραχίονα νά τάς ἀναγείρῃ ἐκ τῆς πτώσεως τῆς πενίας. Πόσαι δέ ψυχαί βιαζόμεναι διά φόρους βαρυτάτους, ἤ πικρᾶς συκοφαντίας, νά ἐξομώσωσιν, ἤ καί μετανοοῦσαι ὕστερον διά τήν ἐξώμωσιν, χρεωστοῦσι τά δραστήρια τῆς σωτηρίας φάρμακα εἰς τούτους τούς ἀληθεῖς τῶν ψυχῶν ἐπισκόπους. Ταῦτα καί τοιαῦτα φαίνονται τά κατορθώματα τούτων τῶν ἀριστέων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἠγωνίσθησαν ὑπέρ τῆς ἀρετῆς ἀκάματοι καί ἀκούραστοι διά βίου. Μή γάρ ὑπῆρξε ποτέ τόσον ἐπικίνδυνος ἀνάγκη τοῦ πλησίον, ὥστε νά τρομάξῃ τόν ζῆλον τῆς αὐτῶν γενναιοψυχίας; Ὑπῆρξε πτωχός τόσον ἐντροπαλός καί συνεσταλμένος, ὥστε νά λανθάσῃ τήν ὀξυδέρκειαν τῆς φιλανθρωπίας αὐτῶν; Ὑπῆρξε πενία τόσον ἀναιδής, τῆς ὁποίας νά μή χορτάσῃ τήν χρείαν ἡ πλουσιόδωρος αὐτῶν ἐλευθεριότης; Δέν ἦσαν τά πλεῖστα τῶν ἰδίων αὐτῶν εἰσοδημάτων, τά αὐτά καί εἰσοδήματα τῶν ἐνδεῶν; Ἐφάνησαν αὐτῶν ποτέ αἱ κατοικίαι, καθώς τινῶν μεγιστάνων παλάτια, δυσπρόσιτοι, καί σοβαραί, καί πρός τούς δυστυχεῖς τετειχισμέναι δι' ἀγρίων καί βαρβάρων θυρωρῶν; Δέν ὡμοίαζον πάντοτε τήν Στοάν τοῦ Σολομῶντος, εἰς τήν ὁποίαν προσήρχοντο πλήθη τῶν ἀσθενούντων, καί πάραυτα κατά καιρόν ἐπεφαίνετο τῆς αὐτῶν θεραπείας ὁ ἄγγελος; Καί αὐτά δέ τά ταμεῖά των δέν ἦσαν ἄσυλα πολλῶν πενήτων, εἰς τῶν ὁποίων τούς κόλπους ἔκρυπτε τάς εὐεργεσίας λανθάνουσα καί αὐτήν τήν ἀριστεράν ἡ δεξιά τῆς μετριοφροσύ-

νης τῶν φιλοπτώχων Ἱεραρχῶν; Ὦ παντέφορε καί ἀόρατε ὀφθαλμέ τοῦ ὑψίστου Πατρός, σύ μόνος εἶσαι μάρτυς πολλῶν μυστικῶν αὐτῶν ἀγαθουργημάτων! Σύ μόνος ἔβλεπες πόσα φωτός ἔργα συνέθαπτον εὐλαβῶς εἰς τόσεβάσμιον σκότος τῆς χριστιανικῆς ταπεινοφροσύνης! Ναί ἀδελφοί μου. Εὐηργέτουν οἱ ἀοίδιμοι μετ' ἐπιθυμίας μήτε νά ἀνταποδοθῶσιν ἐπί τῆς γῆς, ἀλλ', ἄν ἦτο δυνατόν, καί νά ἐξαλειφθῶσιν αὐτῶν αἱ εὐεργεσίαι παντάπασιν ἐκ τῆς μνήμης τῶν εὐεργετουμένων. Καί τώρα μοι φαίνεται ὅτι βλέπω τά ἱλαρά των πρόσωπα σκυθρωπάζοντα διά τήν σύντομόν τῶν εὐεργεσιῶν αὐτῶν διακήρυξιν. «*Παῦσαι, φωνάζουσιν εἰς τῆς ψυχῆς μου τά ὦτα, μή ἀποκαλύπτης τόν μυστηριώδη τῆς μετριοφροσύνης πέπλον, ὑπό τόν ὁποῖον ἀπεθέσαμεν τάς χρεωστικάς πρός τούς πλησίον ἀγαθουργίας, εὐχόμενοι νά μή φανερωθῶσιν, εἰμή, «ὅταν ὁ Χριστός φανερωθῇ ἡ ζωή ἡμῶν»*[29]. Ἀλλά συγχωρήσατε μοι, πολυσέβαστοι Ἱεράρχαι, ἄν εἰς τάς παρούσας περιστάσεις τοῦ γένους μέ βιάζει ἡ ἀλήθεια νά ἐκφράσω κεφαλαιωδῶς τά θεάρεστά σας ἔργα πρός ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν μου. Τό φῶς τῶν ἀρετῶν σας, τό ὁποῖον ἐσκεπάσατε ὑπό τῆς μετριοφροσύνης τόν μόδιον, ἐπινεύσατε νά λάμψῃ καί μικρόν ἐπί τήν λυχνίαν πρός καταρτισμόν καί παραμυθίαν τῶν διά τόν χωρισμόν σας σκυθρωπαζόντων πατριωτῶν! Τοιοῦτον, ἀγαπητοί,

29. Β΄. Κορινθ. ε΄, 10.

χρηστότητος καί φιλαδελφίας ἀείμνηστον παράδειγμα ὑπῆρξεν ἡ κοινωφελεστάτη ζωή τῶν Ἱεραρχῶν, οἵτινες μίαν εἶχον γλυκυτάτην διά βίου φροντίδα, τήν πρός τόν πλησίον εὐεργεσίαν. Καί αὐτοί, ὡς οἱ ὀξυδερκέστατοι ἀετοί τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου ἔβλεπον ἐξ ὕψους κάτω κείμενον πτῶμα τῶν ἀδελφῶν των, ὡρμοῦσαν, ἐπετοῦσαν, ἐπλησίαζον, ὄχι νά τό κατασπαράξωσιν, ἀλλά νά τ' ἀνυψώσωσιν εἰς τά ὄρη τῆς σωτηρίας[30]. Οὕτως ἠγωνίσθησαν νά ἰατρεύωσιν, ἤ κἄν νά μετριάζωσι τάς θλίψεις τῶν ὁμοφύλων. Οὕτω νά καταλάμπωσι τάς ψυχάς αὐτῶν διά τοῦ ἱεροῦ τῆς παιδείας φωτός. Οὕτω νά μεταχειρίζωνται ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἐκκλησίας καί τό ἱερόν αὐτῶν ἀξίωμα, καί αὐτάς τάς παρά τῆς ἀπιστίας τιμάς, διαφυλάττοντες ἐξ αὐτῶν ἀβλαβεῖς καί ἀλωβήτους καί τούς λαούς, καί αὐτοῖς ἑαυτούς, κατά τήν ἐντολήν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. «*Μή γίνου ἄπιστος*».

§ κ. «*Μή γίνου ἄπιστος!*» Ἰδού Χριστιανέ ποῖον κίνδυνον πρέπει νά διαφεύγῃς ἀκολουθῶν τῶν ὁσίων Ἱεραρχῶν τό παράδειγμα, μᾶλλον δέ τήν ἐντολήν αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, τόν ὁποῖον ἐσπούδασαν καί οἱ Ἱεράρχαι νά μιμηθῶσιν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Σωτήρ καί Θεός σου, ἔλαβε δούλου μορφήν, συγκρύψας τήν ἄπειρον δόξαν τῆς ἀϊδίου αὐτοῦ Θεότητος, ἵνα σώσῃ τούς αἰχμαλώτους ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ. Περιήρχετο συνετίζων τούς ἀσυ-

30. Ματθ. κδ΄, 28.

νέτους καί διδάσκων τά ρήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς. Διεσκόρπιζε πανταχοῦ τόν πλοῦτον τῶν εὐεργεσιῶν του, πτωχεύσας καί ταπεινωθείς διά τήν ἰδικήν σου σωτηρίαν, ὁ ὑπερένδοξος καί πλούσιος ἐν ἐλέει καί οἰκτιρμοῖς. Καί σύ, Χριστιανέ, παρομοίως χρεωστεῖν καί μεταχειρίζεσαι καί τάς τιμάς καί τάς γνώσεις καί τά πλούτη σου πρός ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν σου. Εἰς τόν παρόντα μάλιστα κοινόν τῆς εὐσεβείας κατά τῆς ἀπιστίας ἀγῶνα χρεωστεῖς καί σύ νά δείξῃς ὅλην τῆς πίστεώς σου τήν προθυμίαν. Ἄν ἐπαισχύνεσαι τόν Σταυρόν τοῦ Χριστοῦ προτιμῶν νά ἀρέσκῃς ἀνθρώπους μᾶλλον παρά τόν Θεόν, καί πολλάκις ἀνέχεσαι, ἤ καί νοστιμεύεσαι ἀκούων ὕβρεις μέν καί καταλαλιᾶς κατά τῶν ἀθώων σου ἀδελφῶν, μυκτηρισμούς δέ κατά τῆς μητρός σου τῆς Ἐκκλησίας, καί κατ' αὐτῆς τῆς ἁγίας σου Πίστεως βλασφημίας παρ' ἀνθρώπων λοιμῶν καί κακοήθων καί πονηρῶν, καί δέν φεύγεις ἀμεταστρέπτως συμφράσσων τάς ἀκοάς σου, καί δέν νουθετεῖς, ὅταν δύνασαι, τούς ἁπλουστέρους, καί δέν στηρίζεις τούς κλονουμένους, εἶσαι ἄπιστος. Ἄν θυσιάζεις τό κοινόν ὄφελος εἰς τήν ἰδίαν σου φιληδονίαν καί ματαιοδοξίαν, καί τῶν ἄλλων τῶν μωρῶν ἤ κακούργων σου παθῶν τήν εὐχαρίστησιν, καί δέν συναγωνίζεσαι καθ' ὅλας τάς δυνάμεις σου πρός σωτηρίαν τῆς διωκομένης Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν· ἄν δέν σώζεις, ὅταν δύνησαι, ἤ εἰς τό πλοῖόν σου, ἤ ἄλλως ὅπως δυνηθῆς τούς ζητοῦντας καταφύγιον ὁμογενεῖς σου, ἀλλά διά φιλαργυρίαν ἤ ὀκνηρίαν τούς ἐγκαταλείπεις νά γίνων-

ται θύματα τῆς τυραννικῆς ὠμότητος ἢ πάλιν ἄν τούς γυμνώνεις, ἐν ᾧ τούς σώζεις, ἀγοράζων παρά τιμήν εἴτι ἔχουσι νά τραφῶσιν οἱ ταλαίπωροι, εἶσαι ἄπιστος. Κἄν ἄλλως διαφυγόντας βλέπεις αὐτούς εἰς τήν ξενιτείαν πεινῶντας, ἀοίκους, γυμνητεύοντας, καί, ἀντί νά τούς βοηθήσῃς, θεωρεῖς αὐτούς μακρόθεν ἀδάκρυτον ἔχων ὄμμα, καί ψυχήν ἀνελεήμονα, καί σπλάγχνα σιδηρά, εἶσαι ἄπιστος. Ἄν, τέλος, (ὡς ἀκούεται περί τινῶν) ἐμπορεύεσαι καί τήν πάγκοινον θλῖψιν τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πατρίδος, καί πέμπεις εἰς τυραννικούς λιμένας πλοῖα φέροντα πολεμικά ἐφόδια, πρός κέρδους ἀπόλαυσιν καί πλούτου πορισμόν, τοιοῦτον καί τοσοῦτον ἄνομον, ἀνόσιον, μιαρόν, θεοστυγέστατον, εἶσαι ἄπιστος. Καί εἶσαι ἄπιστος, ὄχι καθώς ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς, ὅστις μετεχειρίσθη τήν ἀπιστίαν μέσον ἐνεργόν πρός πληροφορίαν τῆς ζεούσης αὐτοῦ πίστεως, ἀλλά καθώς ὁ ἀχρεῖος ἐκεῖνος δοῦλος, ὅστις νομίζων καλήν πρός τρυφάς ἐρημίαν τήν ἀπουσίαν τοῦ ἰδίου Κυρίου, καταθλίβει καί καταφρονεῖ τούς συνδούλους, ἀτα-
74 κτῶν καί καθυβρίζων διά τῶν πράξεων εἰς τήν οἰκίαν ἐκείνου, τόν ὁποῖον ὀνομάζει κύριον ἑαυτοῦ καί δεσπότην. Ἀλλά τοῦ τοιούτου κακοῦ δούλου γνωρίζετε, Χριστιανοί, καί τήν ἀνταπόδοσιν, Ἐξαίφνης εἰς μίαν ἡμέραν, εἰς μίαν ὥραν, τήν ὁποίαν αὐτός δέν προβλέπει μαινόμενος εἰς τῶν ἀνομημάτων αὐτοῦ τήν μέθην, ἐξαστράπτει κατά τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἡ φοβερά τοῦ Κυρίου παρουσία καί ἡ παρ' αὐτοῦ ἐκδίκησις· «*Ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν*

ἡμέρᾳ, ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καί ἐν ὥρᾳ, ᾗ οὐ γινώσκει, καί διχοτομήσει αὐτόν, καί τό μέρος αὐτοῦ μετά τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός καί ὁ βρυγμός τῶν ὀδόντων»[31]. Χριστιανοί, ἄς φύγωμεν ἕκαστος τήν τοιαύτην ποινήν, μετά τῶν ἔργων τῆς ἀπιστίας, κατά τῆς ὁποίας ἠκούσατε ἤδη πόσον γενναίως ἠγωνίσθησαν οἱ Ἱεράρχαι μετά τοῦ Πατριάρχου. Καί ἀνανεώσαντες τήν προσοχήν, ἔλθετε νά ἴδωμεν εἰς τό ὕστερον μέρος τοῦ λόγου, πῶς καί ἐθυσιάσθησαν ὑπέρ τῆς πίστεως οἱ μακάριοι.

§ κα. Ὅτε ὁ θεῖος Παῦλος ἐγκαρδίωνε τόν Ἀπόστολον Τιμόθεον εἰς τάς κακοπαθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος: Τέκνον μου, τόν ἔγραφεν, ὡς καλός τῆς Πίστεως στρατιώτης συγκακοπάθησον μετά τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Θέλεις ἀπαντήσει καταδρομάς πολλάς καί βαρείας ἐκ τῶν ἀπίστων, καί ἐκ τοῦ κόσμου, καί ἐξ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός· ἀλλ' ὑπόμενε γενναίως· διότι τό χάρισμα τῆς ἡμετέρας ἀποστολῆς δέν εἶναι πνεῦμα φόβου καί δειλίας, *«ἀλλά δυνάμεως, καί ἀγάπης, καί σωφρονισμοῦ*[32]*»*. Ἰδού, ἀδελφοί μου, πῶς διέγραψεν ὁ Ἀπόστολος τήν γενναιότητα τῶν ἀληθινῶν Ἐπισκόπων, ἐν οἷς καί ὁ Πατριάρχης καί οἱ τούτου σύναθλοι Ἱεράρχαι, μεθ' ἧς ὑπέμειναν καί οὗτοι τάς καταδρομάς τοῦ Εὐαγγελίου, ὥστε νά δείξωσι τήν ἀνυπόκριτον αὐτῶν πί-

31. Ματθ. κδ΄, 48-51.

32. Β΄. Τιμ. α΄, 7, 8, καί β, 3.

στιν κατά τήν Δεσποτικήν ἐντολήν, «*μή γίνου ἄπιστος, ἀλλά πιστός*». Τό πνεῦμα τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης τούς ἐνίσχυσε νά θυσιασθῶσι τριπλῶς· πρῶτον, διά τῆς ὑπομονῆς, μεθ' ἧς ὑπέφερον τοῦ κόσμου τούς διωγμούς· δεύτερον, διά τοῦ σωφρονισμοῦ τῆς περί τά ἴδια σφάλματα μετανοίας· τρίτον, διά τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου, τόν ὁποῖον ἐδέχθησαν γενναίως δι' ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα εἶναι τά ἀποτελέσματα τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνοικήσαντος πνεύματος τῆς δυνάμεως, τοῦ σωφρονισμοῦ, τῆς ἀγάπης. Ἄς θεωρήσωμεν συντόμως καθ' ἕκαστον τῶν τριῶν χωριστά.

§ κβ. Καί πρῶτον ἐθυσιάσθησαν εἰς τούς διωγμούς, ὅσους ἔπαθον πολλάκις ὑπό τοῦ κόσμου καί τῶν ἀπίστων. Ὀλίγα παραδείγματα τῆς πολυπαθοῦς αὐτῶν ζωῆς ἐξαρκοῦσι πρός ἀπόδειξιν τοῦ λόγου μας· ἐνθυμήθητε δέ πρώτας τάς καταδρομάς τοῦ Πατριάρχου. Μόλις ἐρρίζωσε τά τρόπαια πολλῶν κατορθωμάτων εἰς τήν πρώτην Πατριαρχείαν· μόλις πραΰνας πολλούς καί βαρεῖς χειμῶνας, ἐπέφερε γαλήνην εἰς τόν κόλπον τῆς Ἐκκλησίας· καί εὐθύς ὁ φθόνος, ἤ ζῆλος μή κατ' ἐπίγνωσιν, καί πρό πάντων ἡ τά πάντα σκευωροῦσα καί τεκταίνουσα, ἡ συγκυκῶσα καί καταναγκάζουσα δυναστεία τῆς ἀσεβείας, ἐξορίζουσιν αὐτόν ἀτίμως ἐκ τῆς καθέδρας τῆς Οἰκουμενικῆς εἰς τήν ἀφανῆ τοῦ Ἄθωνος ἡσυχίαν. Ἡσυχίαν λέγω; λανθάνομαι. Καί ἐκεῖ ἐπάτησε τῶν θλίψεων τάς τριβόλους καί τάς ἀκάνθας. Τό πι-

κρόν φυτόν τῶν πειρασμῶν βλαστάνει πανταχοῦ, καί εἰς αὐτάς πολλάκις τάς ἀπῳκισμένας ἐσχατιάς, καί εἰς αὐτά τά ἱερώτατα τῆς μοναξίας ἄσυλα· διότι τά πάθη στρατοπεδεύουσιν ἀχώριστα εἰς τήν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καί πάντοτε καί πανταχοῦ τόν συνοδεύουσι, καί συγκατοικοῦσι μετ' αὐτοῦ. Ὅθεν καί ἡ ἄλλως ἱερά καί σεβασμία ζωή τῶν ἡσυχαστῶν ἔχει καί αὐτή τούς ἰδίους αὐτῆς πειρασμούς, οἵτινες ἐτάρασσον ἐνίοτε καί τήν ψυχήν τοῦ Πατριάρχου· ἀλλ' ὁ Γρηγόριος μετεχειρίζετο καί τούτους ὡς ἀκόνας τῆς ἀρετῆς. Μερίζων τόν καιρόν εἰς τήν προσευχήν καί τήν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν, καί τήν συγγραφήν τῶν ψυχωφελῶν αὐτοῦ συνταγμάτων, δέν παρέβλεπεν οὐδέ τήν ὠφέλειαν τῶν συνασκητῶν· ἀλλά διδάσκων αὐτούς καί λόγῳ καί ἔργῳ τήν νίκην τήν κατά τῶν παθῶν, ἐπρόσφερεν εἰς τόν Θεόν θυσίαν εὐπρόσδεκτον τήν ὑπομονήν του. Μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται τό δεύτερον εἰς τήν Πατριαρχείαν, θερμός καί ἀμνησίκακος ζηλωτής. Ἀναλαβών τήν ποιμαντικήν αὐτοῦ ράβδον, ὡς Μωϋσῆς, τήν μετεχειρίσθη νά συμπνίγῃ μέν ἀφανῶς τά στρατηγήματα τῆς Φαραωνικῆς δυναστείας εἰς τῶν αὐτοῦ θεοφιλῶν ἱδρώτων καί δακρύων τά ρεῖθρα, νά ποιμαίνῃ δέ τούς λαούς, ὡς λογικά πρόβατα, μηδέποτε τιμωρῶν τούς προστυγχάνοντας γογγυστάς, ἀλλ' ἐξάγων ὕδωρ ἐκ πέτρας πρός ὠφέλειαν καί τῶν γογγυστῶν. Καί ὅμως ποῖος τίς, νομίζετε, ὅτι ἀπέβη καί τούτων αὐτοῦ τῶν δευτέρων πατριαρχικῶν ἀγώνων ὁ στέφανος; Δευτέρα πάλιν ἐξορία, καί ἐξορία δεινή, καί κίνδυνον ἐπα-

πειλοῦσα θανάτου, ἐκ τοῦ ὁποίου μόλις τόν ἐξήρπασαν πολλαί μεσιτεῖαι καί προσφοραί καί δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά ἀπέλθῃ πάλιν νά πυρωθῇ, ὡς πυροῦται τό ἀργύριον, εἰς τούς ἀγῶνας τῆς ἡσυχίας καί κακουχίας τῶν Μοναστῶν. «Ἐπανάγαγε Γρηγόριε», εἶπε καί τότε ὁ ἐπιστάτης τῶν ψυχῶν πρός τόν Πατριάρχην, καθώς πότε πρός τόν Ἀπόστολον Πέτρον. «Ἐπανάγαγε εἰς τό βάθος»[33]. Ἄπελθε πάλιν εἰς τό βάθος τῆς ἡσυχίας. Ὕπαγε πρός τά ἐνδότερα τοῦ Ἄθωνος, νά ζωγρήσῃς ἐκεῖ καί ἄλλας ψυχάς εἰς τῆς σωτηρίας τό δίκτυον. «Ἐπανάγαγε, Γρηγόριε, εἰς τό βάθος», ὅθεν πάλιν μέλλεις νά ἐπιστρέψῃς τό τρίτον εἰς τήν Πατριαρχείαν σου, γέρων ὡς ὁ Πέτρος, ὡς ὁ Πέτρος βεβασανισμένος κῆρυξ τῆς ἀληθείας, καί νά τελειώσῃς τήν θυσίαν σου διά θανάτου μαρτυρικοῦ. «Ὅταν δέ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τάς χεῖράς σου, καί ἄλλος σέ ζώσει, καί οἴσει ὅπου οὐ θέλεις»[34].

§ κγ. Ἄς ἔλθωμεν καί εἰς τούς διωγμούς καί κινδύνους τοῦ τῆς Ἐφέσου Μητροπολίτου. Ἐξ οἰκίας ὢν ἐπιφανοῦς καί γένους ἐπισήμου, ὡς ὁ ἐπιστήθιος καί ἠγαπημένος Μαθητής, ἠκολούθησε καί αὐτός τόν Σωτῆρα Χριστόν, καί πολλάκις διά τόν Σωτῆρα Χριστόν ἐδιώχθη, κατά τόν ἠγαπημένον Μαθητήν. Εἰς τήν Ἔφεσον ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ἐλιθάσθη ὑπό τῶν εἰδωλομανούντων διά τόν Χριστόν· ἀλλ' ἡ θα-

78

33. Λουκ. ε', 4.

34. Ἰωάν. κα', 18.

νάσιμος πετροβολία, κατά θείαν δύναμιν, ἐξηλέγχθη ἄπρακτος καί ματαία. Εἰς τήν Λάρισσαν ὁ Ἀποστολικός Διονύσιος ἐτουφεκίσθη ὑπό τῶν ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας διά τήν ἐκεῖ νεοπαγῆ ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλά τό θανατηφόρον βόλιον κατέπεσε κωφόν καί ἀνενέργητον. Φαρμάκου θανασίμου πόσιν διέλυσε δυνάμει τῆς πίστεως ὁ θεῖος Εὐαγγελιστής καί ἀπέδειξε τό δηλητήριον ἀνώδυνον καί ἀβλαβές· φάρμακον ὀλέθριον ἐποτίσθη ὑπό τῶν Ἀγαρηνῶν καί ὁ ζηλωτής τῆς Πίστεως Ἀρχιερεύς· ἀλλά καί αὐτός ἐκ θείας δυνάμεως διεσώθη ἄνοσος καί ἀβλαβής. Πολλούς πλάνους καί ἀντιχρίστους ἀπήντησε καί ἐξήλεγξεν ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης εἰς τούς τόπους τῆς ἁγίας ἀποστολῆς του· πολλούς καί ὁ Διονύσιος διώκτας τῆς Πίστεως καί τῆς ἀρετῆς εἰς τούς τόπους τῆς αὐτοῦ Ἀρχιερατείας. Ἐξώρισαν τόν Ἀπόστολον Ἰωάννην ἐκ τῆς Ἐφέσου εἰς τήν Πάτμον, ὅπου εὗρε θλίψεις καί ταλαιπωρίας, καί νέους τοῦ κηρύγματος ἄθλους ὁ ἠγαπημένος Μαθητής· ἐλθών δέ καί ὁ Διονύσιος ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό τελευταῖον εἰς τήν Ἔφεσον περιέτυχε σατράπην ὠμόν καί βαρύν, καί πολλούς τῆς ποιμαντορίας κινδύνους, ὡς μιμητής τοῦ ἠγαπημένου Μαθητοῦ. Ἐπανῆλθεν ὁ ἐπιστήθιος εἰς τήν Ἔφεσον, τήν πρώτην αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ὅπως εὕρη τό τέλος τῶν ἀγώνων, τῶν ὑπέρ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Πίστεως· ἐπανῆλθε καί ὁ ὀπαδός τοῦ ἐπιστηθίου ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου εἰς τήν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον, ὅπως τελειώση τήν ἐναγώνιον αὐτοῦ ζωήν θυσιασθείς ὑπέρ τῆς

Πίστεως. Τί συμπεραίνετε ἀδελφοί μου θεωροῦντες ταύτας τάς ὁμοιότητας; ἄρα γε δέν δυνάμεθα νά εἴπωμεν καί ἡμεῖς περί τοῦ Ἀρχιερέως τῆς Ἐφέσου, ὅ,τι ἔλεγον περί τοῦ ἀρχαίου προκατόχου του, καί πρώτου τῆς Ἐφέσου Ἀποστόλου καί ποιμένος, οἱ τότε ἀδελφοί, «ὅτι, ὁ Μαθητής ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει»[35]; Κατά τήν γνώμην τῶν πλειοτέρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ἀπέθανε σωματικῶς· καί ὁ πρός τόν Πέτρον λόγος τοῦ Σωτῆρος ἐκεῖνος, «ἐάν αὐτόν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί πρός σε;» ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἔμελλε νά μείνῃ ζῶν ἐπί τῆς γῆς, ἕως νά ἐπέλθῃ ἡ θεία ὀργή κατά τῶν Χριστοκτόνων Ἰουδαίων (καί τοῦτο σημαίνει τό, ἕως ἔρχομαι), τήν ὁποίαν ἐπελθοῦσαν, τέλος εἰς τήν ἐπί Τίτου ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, εἶδεν ἔτι ζῶν ὁ Ἀπόστολος, καί ὕστερον ἀπέθανεν. Ἀπέθανε καί ὁ ἱερός Διονύσιος, ἄν καί πρίν ἴδῃ τῶν νέων σταυρωτῶν τήν καταστροφήν· ἀλλ' ὅμως ζῇ καί ὁ Διονύσιος μετά τοῦ Ἰωάννου καί τῶν ἄλλων Ἀποστόλων εἰς τούς κόλπους τῆς ἀθανάτου ζωῆς. Καί αὐτός, ναί καί
80 αὐτός, ὡς καί ὁ μαθητής ἐκεῖνος, *«οὐκ ἀποθνήσκει»*.

§ κδ. Τοιοῦτοι τινές ὑπῆρξαν οἱ διωγμοί καί τῶν ἄλλων Ἀρχιερέων, τοῦ τῆς Νικομηδείας καί τοῦ τῆς Ἀγχιάλου. Παρ' ὀλίγον ἐξεσχίσθη ὁ πρῶτος εἰς τάς Ἀθήνας ὑπό τοῦ ὄχλου, σπεύδων νά εἰρηνεύσῃ δύω διαφερομένας φατρίας. Ἐλιθοβολήθη, ὡς ὁ θεῖος

35. Ἰωάν. κα', 23.

Μᾶρκος, εἰς τήν Ἀλεξάνδρειαν ὑπό τῶν ἀπίστων, θέλων νά ἄν οἰκοδομήση παλαιάν Ἐκκλησίαν. Ἐτυραννήθη δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἔχων καί αὐτός, ὡς ὁ Παῦλος, ἀχώριστον μάστιγα, ἄλλον ἄγγελον Σατάν, τήν ἀδιάλειπτον καί σύντροφον τοῦ σώματος καχεξίαν. Ἐβασανίσθη περισσότερόν τό φιλάσθενον αὐτοῦ σαρκίον εἰς μίαν τῆς Νικομηδείας ἐσχατιάν ὑπό μακρᾶς καί βαρείας νόσου· καί τέλος, ἐπέστρεψεν εἰς τήν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον ἀσθενής, ὥστε νά τελειωθῇ καί εἰς αὐτόν «*ἐν ἀσθενείᾳ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ*»[36]. Ὁ δέ ποιμήν τῆς Ἀγχιάλου, χειροτονηθείς τό πρῶτον Φιλιππουπόλεως, ἐξεβλήθη ληστρικῶς διά προσταγῆς τυραννικῆς. Παρ' ὀλίγων ἐκινδύνευσε καί νά ἐξορισθῇ, ἀπολογούμενος γενναίως περί τῆς νομιμότητος τῆς ἑαυτοῦ ἐκλογῆς. Ζήσας δέ μετά ταῦτα ἐν σκότει καί ἐν γωνίᾳ, προχειρίζεται, τέλος, ἀρχιερεύς τῆς Ἀγχιάλου· ἀλλά καί αὐτοῦ περιπίπτει εἰς φόβους καί δυσκολίας, ἀπαντᾶ ληστῶν ἐνέδρας καθ' ὁδόν, εὑρίσκει μέγαν ἐχθρόν τόν Τοπάρχην τῆς Ἐπαρχίας, ὅστις προσκαλέσας αὐτόν μετά ἀτιμίας, ὡς πάλαι ποτέ τούς Ἀποστόλους τό τῶν Ἰουδαίων Συνέδριον, τόν ἐπέπληξε καί τόν ὕβρισε, καί μόνον ὅσον δέν τόν ἔδειρε, διότι δέν ἐπρόσφερεν εἰς αὐτόν μεγάλα καί πολύτιμα δῶρα! Πόσας δέ καί ἄλλας θλίψεις ἀπήντησε καί αὐτός καί οἱ ἄλλοι Ἱεράρχαι καί παρά τῶν ἀπίστων, καί παρά

36. Β΄. Κορινθ. ιβ΄, 9.

τῶν ὀλιγοπίστων καί ψευδαδέλφων κατοίκων τῶν τυραννουμένων τόπων τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἐπισκοπῆς; πόσους δέ κινδύνους καί κατ' αὐτάς αὐτῶν τάς περιηγήσεις; «*Κινδύνους θαλάσσης καί ποταμῶν, κινδύνους λῃστῶν, κινδύνους ἐξ ἐθνῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις*»[37]. Τοιουτοτρόπως ἐθυσίαζον τήν ζωήν διά τῆς περί τούς διωγμούς ὑπομονῆς κράζοντες πρός τόν Θεόν μετά τοῦ προφήτου Δαβίδ, «*Ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα·*» ἕνεκά σου· διά σέ Χριστέ βασιλεῦ, διά σέ ἀμώμητε πίστις, διά σέ πανσέβαστε Ἐκκλησία πάσχομεν καί θυσιαζόμεθα συχνά καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς ζωῆς ἡμῶν. «*Ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τήν ἡμέραν*»[38]. Ποῦ εἶσθε τώρα, ὅσοι σπουδάζετε τήν μυστηριώδη τέχνην τοῦ κόσμου, νά τρυγᾶτε μόνα τά ρόδα, καί νά φεύγητε τάς ἀκάνθας; ὅσοι ζητεῖτε μόνον τάς τοῦ βίου ἡδονάς, ἀγανακτεῖτε δέ πρός τούς κόπους καί τούς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς; Ἔλθετε μάθετε καί παρά τῶν ὁσίων τούτων Ἀρχιερέων, ὅτι οὐδεμία τάξις ἀνθρώπων δέν εἶναι δακρύων ἄγευστος εἰς τήν γῆν. Ὅλα τά ἐπαγγέλματα ἔχουσιν, ὡς ἄλλους σταυρούς, τάς θλίψεις, τούς πόνους, τούς φόβους, τάς καταδρομάς, τάς ποικίλας καί πολυειδεῖς αὐτῶν βασάνους. Ταύτας ὁ Χριστιανός χρεωστεῖ νά φέρῃ γενναίως, ἐκπληρῶν τάς ἐντολάς τοῦ ἐσταυρωμένου Σωτῆρος,

37. Β΄. Κορινθ. ια΄, 26.
38. Ψαλμ. μγ΄, 23.

καί τρέχων δι' ὑπομονῆς τόν προκείμενον ἀγῶνα[39]· διά ταύτης τῆς ἀνηφορικῆς καί ἀκανθώδους ὁδοῦ, διά ταύτης τῆς στενῆς πύλης νά βιάζηται νά εἰσέλθῃ εἰς τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ[40].

§ κε. Εἰς ταύτην τήν θυσίαν τῆς ὑπομονῆς ἔπρεπεν, ἀδελφοί μου, νά προσθέσωσιν οἱ Ἱεράρχαι καί ἄλλην ἀναγκαίαν θυσίαν, λέγω δέ τήν τῆς μετανοίας. Κακουχούμενοι παρ' ἄλλων ἀδίκων διωκτῶν ἔπρεπε νά γίνωσι καί αὐτοί ἑαυτῶν δίκαιοι διῶκται πρός σωτηρίαν καί ἑαυτῶν καί τοῦ σώματος τῶν πιστῶν. Ἐπειδή, μή νομίσητε, ὅτι θέλω νά σᾶς παραστήσω τούς Ἱεράρχας ὡς τελείας ἀρετῆς ἀκηλίδωτα πρωτότυπα, διά τοῦτο τάχα θαυμαστούς, διότι δέν ὁμοιάζουσι κανένα! Οὐαί εἰς ἐμέ, ἐάν θελήσω νά ψευσθῶ τοιουτοτρόπως ἔμπροσθεν τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ναῷ τούτῳ ἐνοικούσης δόξης τοῦ Θεοῦ, ἔμπροσθεν τῆς εὐσεβείας τοσούτων μαρτύρων καί τῶν ἄλλων τῶν πιστῶν, οἵτινες συνήλθετε νά ἀκούσητε τά ρήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἔμπροσθεν, τέλος, τῆς σεβασμίας κόνεως αὐτοῦ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου, οὗτινος καί τῶν λοιπῶν Ἱεραρχῶν αἱ ἅγιαι ψυχαί μέ ἀκούουσιν ἄνωθεν ἐκ τῆς χώρας τῆς ἀληθείας· Ἄπαγε! μή μοι γένοιτο πώποτε τοσαύτη πλάνη γλώσσης, ὥστε νά βεβηλώσῃ τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καί νά σμίξῃ τάς ἱεράς καί θρηνώδεις ᾠδάς τῆς νέας Σιών, μετά

39. Ἑβρ. ιβ΄, 1-3.
40. Ματθ. ζ΄, 14.

τῶν ἀνιέρων ἐπωδῶν τοῦ ψεύδους τῆς Βαβυλῶνος! Ὄχι βέβαια, δέν ἦσαν οἱ Ἱεράρχαι πανάρετοι καί ἀνέγκλητοι καί ἀμώμητοι. Καί πῶς ἦτο δυνατόν; Ἀνίσως ὁ θεῖος Παῦλος μᾶς βεβαιώνει, *«ὅτι ὁ νόμος καθίστησιν Ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν»*, καί, ὅτι ὁ Ἀρχιερεύς χρεωστεῖ νά προσφέρῃ τήν θυσίαν, ὄχι μόνον ὑπέρ τῶν ἀγνοημάτων τοῦ λαοῦ, ἀλλά *«καί ὑπέρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων»*[41]· ἀνίσως ὁ θεῖος Ἰωάννης ἀποτεινόμενος εἰς ὅλον τό σῶμα τῶν πιστῶν, μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι *«πλανῶμεν ἑαυτούς, ἄν εἴπωμεν ὅτι δέν ἔχομεν ἁμαρτίαν»*[42]· ἀνίσως τό θεῖον Πνεῦμα μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, *«οὐδείς καθαρός ἀπό ρύπου, οὐδ' ἄν μίαν ἡμέραν ζήσῃ ἐπί τῆς γῆς»*, καί, ὅτι *«κἄν ὡς πρός τούς ἄλλους φαίνηται τίς χιόνος καθαρώτερος, ἀλλ' ὅμως ἐνώπιον τοῦ μόνου καθαροῦ Θεοῦ παρίσταται βεβαμμένος ἱκανῶς τήν βαφήν τῶν μολυσμάτων τῆς ἁμαρτίας»*[43]· πῶς λοιπόν ἠδύναντο ὅ,τε Πατριάρχης καί οἱ Ἀρχιερεῖς νά βιώσωσιν ἀμόλυντοι, φοροῦντες καί αὐτοί τούς δερματίνους χιτῶνας τῆς κοινῆς ἀσθενείας; Ἔπειτα,
84 εἰς τόν καθ' ἡμᾶς τοῦτον αἰῶνα, ὁπότε πανταχοῦ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν ἐψυχράνθη, καί θριαμβεύει πολλή τῶν ἠθῶν ἡ διαφθορά πρῶτον εἰς τούς λαϊκούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκλέγονται καί οἱ ἱερεῖς, καί, τό μέγιστον, εἰς ἀντίχριστον διοίκησιν, ὅπου τά καθήκον-

41. Ἑβρ. ζ', 27. 28.
42. Α΄. Ἰωάν. α΄, 8.
43. Ἰώβ. θ΄, 30.

τα τῆς Ἱερωσύνης καταφρονοῦνται ὡς ἔθιμα κοινά, καί ὁ θεῖος νόμος σύρεται πολλάκις δέσμιος, φορῶν τάς βαρείας ἁλύσεις τῆς τυραννίας, εἰς τοιαύτας λέγω περιστάσεις δέν εἶναι παράξενον, ἄν καί οἱ ἐνάρετοι Ἱεράρχαι παρεξετρέποντο τοῦ ὀρθοῦ, καί περιέπιπτον εἰς ἑκούσια ἤ ἀκούσια πλημμελήματα. Εἶναι ὅμως ἀξιομίμητοι, καθότι ἐσπούδαζον νά τά θεραπεύωσι, προσφέροντες εἰς τόν Θεόν τήν θυσίαν τῆς μετανοίας, καί πάντοτε μέν ἐξομολογούμενοι πρός Κύριον κατ' ἰδίαν, πολλάκις δέ καί δημοσίως ἐξαγορεύοντες τήν ἁμαρτίαν αὐτῶν. *«Τήν ἀνομίαν μου ἐγώ ἀναγγελῶ»*, ἐφώναζον ὡς ὁ προφήτης, *«καί μεριμνήσω καθ' ἑκάστην ὑπέρ τῆς ἁμαρτίας μου»*[44].

§ κς. Ἀοίδιμε Πατριάρχα, ἡ Σμύρνη εἶναι μάρτυς τῆς προθύμου σου καί πανηγυρικῆς μετανοίας, διά τῆς ὁποίας ἐξήλειψας τήν μεταξύ σου καί τοῦ ποιμνίου σου συμβάσαν ἄδικον διαμάχην. Μετά τῆς αὐτῆς προθυμίας ἐθεράπευσας καί ἄλλας τινας ἐξ ἀσθενείας συμβάσας πρός ἄλλους διαφοράς, καί πᾶν ὅ,τι ἐμόλυνε τήν συνείδησίν σου, ἐξελέγχων σεαυτόν, καί καταδικάζων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καθώς ὁ Προφητάναξ, εἰς τάς πρωΐας, τουτέστι πρώϊμα καί σύγκαιρα, καί κατ' αὐτάς τάς ἀρχάς τῆς ἀνατελλούσης εἰς τήν ψυχήν σου πικρᾶς βοτάνης τῆς ἀνομίας. Καί σοῦ δέ τούς ἱλαρούς ὀφθαλμούς, ὦ Ποιμήν τῶν Ἐφεσίων, ἀνύγραναν προτρέχοντα τά δάκρυα τῆς μετανοίας

44. Ψαλμ. λζ΄, 19.

καί ἄλλοτε πολλάκις, καί ὅ τε πατρικῶς ἐνηγκαλίζεσο τούς Κυδωνιάτας, ἐξαλείφων τά τούτων παράπονα διά τῆς ἀγάπης σου, καί τῆς εἰς τό Σχολεῖον δαψιλεστάτης σου χορηγίας. Τήν αὐτήν μετάνοιαν ἐδείκνυε καί ὁ ἱερός Ἀγχιάλου, ἀποτρίβων τάς τῶν σφαλμάτων κηλίδας, καί σπουδάζων νά προσέρχηται πρός τόν Θεόν, «*ἐρραντισμένος τήν καρδίαν ἀπό συνειδήσεως πονηρᾶς*»[45]. Τήν αὐτήν, τέλος, αἰσθανόμενος κατάνυξιν καί ὁ ἀοίδιμος Νικομηδείας, ἀπέπλυνε τούς ρύπους τῆς ψυχῆς, καί τάς πρός τόν πλησίον συμβαινούσας ἐθεράπευε ψυχρότητας καί διαφοράς, ὁποία τις εἶχε συμπέσει καί μεταξύ αὐτοῦ τε καί τοῦ ἱεροῦ Μητροπολίτου τῶν Δέρκων. Δέρκων δέ λέγων, πῶς δύναμαι νά παρέλθω σιωπῶν τόν ἀείμνηστον τοῦτον Ἀρχιερέα, μηδέν κἄν ἐμπαρόδως παρενείρας περί τούτου καί τοῦ μετ' αὐτοῦ συμμαρτυρήσαντος; Ὦ μεγάλε τῶν Δέρκων καί τῆς ἁγίας Συνόδου φωστήρ, ὦ Γρηγόριε, τό καύχημα τῆς Πελοποννήσου καί πάσης Ἑλλάδος, ἡ λαμπάς τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας, ἡ σάλπιγξ τοῦ θείου κηρύγματος. Ποιμήν ἀγαθέ, τοῦ ὁποίου τάς ἀρετάς καί τούς ἀγῶνας καί τούς κινδύνους μαρτυροῦσιν ἡ Λακεδαίμων καί ἡ Βιδύνη καί οἱ Δέρκοι, τρεῖς ἐπαρχίας, τάς ὁποίας μίαν μετά τήν ἄλλην ἐποίμανας ἐνδόξως καί θεοφιλῶς. Καί σύ, ὁ μετ' αὐτοῦ συγχρόνως συναθλήσας, ἀοίδιμε Δωρόθεε Πρώϊε, ἡ δόξα τῆς Χίου, ὁ κατακοσμήσας

45. Ἑβρ. ι', 22.

διά τῆς σοφῆς ποιμαντορίας σου τήν Ἀδριανούπολιν, καί τήν Φιλαδέλφειαν πρότερον, καί ἔτι πρότερον διοικήσας τήν ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλοσοφικήν τοῦ γένους Σχολήν, παίδευμα τῆς θείας Σοφίας καί κάλλιστε Διδάσκαλε τῆς Ἑλλάδος· Πρώϊε, «*ὁ πρώϊμα σοφισθείς ἐν τῇ νεότητί σου, καί ἐμπλησθείς συνέσεως ὡς πλατύς ποταμός*». Ἐάν τό μαρτύριόν σας, ὦ σεβάσμιοι Ἱεράρχαι, ἐβράδυνε δύω μῆνας ὕστερον περίπου μετά τόν Πατριάρχην καί τούς ἄλλους Ἀρχιερεῖς, ἀλλ' ὅμως τό μνημόσυνόν σας θέλει τιμᾶσθαι κατά χρέος ὑπό πάντων τῶν ὁμογενῶν κατ' αὐτήν τήν ἡμέραν τῆς τελειώσεώς σας· καί θέλετε παρίστασθαι καί σεῖς εἰς τήν Ἐκκλησίαν μετά τῶν ἄλλων συναθλητῶν σας Ἀρχιερέων, ὡς ἄλλος Ἱερομαρτύρων χορός, προεξάρχοντος τοῦ ἑτέρου πάλιν οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τοῦ σοφοῦ καί ἀοιδίμου Κυρίλλου, τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει συγχρόνως σχεδόν μεθ' ὑμῶν κακείνου σφαγιασθέντος ὑπέρ Χριστοῦ. Κατά δέ τό παρόν εὐλογοῦμεν ἐμπαρόδως, ἀλλά μετά πάσης εὐφημίας καί τιμῆς, τήν ἀοίδιμον μνήμην σας. Καί ταῦτα μέν περί τούτων· ἐπιστρέφει δέ πάλιν ὁ λόγος, ἀγαπητοί, πρός τούς σήμερον μημονευομένους ἀρχιερεῖς καί τῆς τούτων μετανοίας τό παράδειγμα. Τοιουτοτρόπως οἱ ἀγαθοί ποιμένες οὗτοι διῆγον ὅλην τήν ἡμέραν τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὡς ὁ θεῖος Δαβίδ μεμαστιγωμένοι διά τῆς ἱερᾶς μετανοίας[46]. Τοιουτοτρόπως ἐτιμώρουν

46. Ψαλμ. οβ΄, 14.

ἑαυτούς ὑπομένοντες τόν ἐσωτερικόν πόλεμον τῶν ἀντιστρατευομένων παθῶν, τήν μάχην τῶν λογισμῶν, τήν δριμεῖαν τύψιν τοῦ συνειδότος, τήν εἰλικρινῆ τῶν σφαλμάτων ὁμολογίαν, τήν γενναίαν ἱκανοποίησιν, τήν πιστήν ἐπιστροφήν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ ἐπαγγέλματος σπεύδοντες νά ἐξιλεώσωσιν ὅσα εἶχε καί κατ' αὐτῶν ὁ κρατῶν τούς ἑπτά ἀστέρας τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος[47]. Τοιουτοτρόπως οἱ διάδοχοι τῆς τοῦ Πέτρου διακονίας ἐμιμοῦντο καί τήν μετάνοιαν τοῦ Πέτρου, ὅστις, καί αὐτός ἁμαρτήσας, *«ἔκλαυσε πικρῶς»*[48].

§ κζ. Χριστιανοί ἀδελφοί, μή ἐπαισχύνεσθε τήν ὁμολογίαν τῆς ἀσθενείας τῶν ὁσίων Ἀρχιερέων. Τά πολύτιμα δάκρυα τῆς μετανοίας εἶναι πολύ πλέον ἀσυγκρίτως λαμπρότερα, παρά τήν νόθον καί ψευδόφωτον λάμψιν τῆς ὑποκριτικῆς ἀρετῆς· καί ἡ μετανοοῦσα ψυχή γίνεται θαυμαστόν καί θελκτικώτατον θέατρον τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἀνθρώπων. Οὐαί εἰς τούς ψυχῶν ἐπισκόπους ἐκείνους, οἵτινες, ἐκλεχθέντες νά εἶναι στύλοι τοῦ θυσιαστηρίου, ἀποβαίνουσι διά βίου κάλαμος σαλευόμενος ὑπό τῶν ἀνέμων τῆς πονηρίας! Οὐαί εἰς ἐκείνους τούς ἐκκλησιαστικούς, οἵτινες, ὑψωθέντες ὡς ἀπλανεῖς ἀστέρες εἰς τό στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβαίνουσιν ἔπειτα ψευδῆ καί πλανώμενα φῶτα, διάττοντες καί πλανῶντες

47. Ἀποκ. β. ι', 4.
48. Ματθ. κς', 75.

καί αὐτοί ἑαυτούς καί τούς ἁπλουστέρους εἰς τήν ἀφεγγῆ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καί πολυπλάνητον νύκτα. Οὐαί εἰς πάντα Χριστιανόν, ὅστις, φυτευθείς εἰς τῆς Πίστεως τήν παράδεισον, ἀποβαίνει δένδρον ἄγονον καί ἄκαρπον καί νενεκρωμένον διπλῶς, καί δι' ἀκαρπίαν ἀγαθῶν, καί διά τῆς μετανοίας τήν ἔλλειψιν. Ὅταν χάση τόν πολύτιμον θησαυρόν τῆς ἀρετῆς ὁ Χριστιανός, μία μόνον ἔπειτα τοῦ μένει δευτέρα τιμή καί εὐτυχία, ἡ μετάνοια καί διόρθωσις. Διά τῆς κακίας γίνεται παίγνιον τῶν δαιμονικῶν αὐτοῦ παθῶν, καί καταισχύνη τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλά διά τῆς μετανοίας ἀποβαίνει καύχημα τῶν πιστῶν, καί χαρά τῶν ἀγγέλων. «*Χαρά γίνεται ἐν Οὐρανῷ ἐπί ἑνί ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι*»[49].

§ κη. Τελευταῖον οἱ ἀοίδιμοι Ἱεράρχαι ἐθυσιάσθησαν ὑπέρ τῆς Πίστεως στεφανώσαντες τήν ἀθλητικήν αὐτῶν ζωήν διά θανάτου μαρτυρικοῦ. Ἀλλ' ὦ Πνεῦμα πανάγιον, Παράκλητε ἀγαθέ ὁ ἐνισχύσας τούς στεφανίτας σου λειτουργούς εἰς τάς βασάνους τοῦ μαρτυρίου, δυνάμωσον ἤδη καμοῦ καί τόν νοῦν καί τήν καρδίαν καί τήν φωνήν πρός ἐκφαντορικήν παράστασιν τοῦ μακαρίου τέλους των, εἰς δόξαν Θεοῦ καί στήριγμα τῶν πιστῶν καί παραμυθίαν τῆς Ἐκκλησίας σου. Μόλις, ἀδελφοί μου, εἶχεν ἤδη προσπέσει εἰς τήν ψυχήν τοῦ Τυράννου φρικτός κεραυνός, ἡ ἀγγελία τῆς κινήσεως τῶν Ἑλλήνων, καί εὐθύς,

49. Λουκ. ιε΄, 7.

ὡς ἄλλος Ταρκύνιος, κρίνει καλόν καί συμφέρον νά καταστρώσῃ τούς ὑπερέχοντας στάχεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, καί μάλιστα τούς Ἐκκλησιαστικούς καί Πολιτικούς, τά δύω ἐξέχοντα Τάγματα, καί μετ' αὐτῶν τούς ἐν ἄλλαις ἐπαγγελίαις πρωτεύοντας καί πλουσιωτέρους, ὥστε νά διασπείρῃ πανταχοῦ τρόμον καί φρίκην, καί νά συντρίψῃ προκαταλαβών τό φρόνημα τῶν Ἑλλήνων. «*Προσαγάγετε*», ἐφώναζε πρός τούς μιαιφόνους αὐτοῦ θεράποντας, ὡς ἄλλος μανιώδης Σαούλ, «*Προσαγάγετε καί θανατοῦτε τούς Ἱερεῖς Κυρίου, ὅτι ἔγνωσαν τό μυστήριον, καί οὐκ ἀποκάλυψαν τό ὠτίον μου*». Σφάξατε τούτου τοῦ ἔθνους τούς Ἱερεῖς, τούς ὁποίους ἐγώ πρότερον ἐνόμιζα πιστούς τοῦ Κράτους μου λατρευτάς. Αὐτοί δέν εἶναι τῶν θελημάτων μου δοῦλοι, οὐδέ συμπράκτορες καί συνεργοί τῆς αἰωνίου δουλείας τῶν ὁμοπίστων αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας φαίνονται σύμβουλοι καί ζηλωταί τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας. Τούς ἠνάγκασα νά ἐκδώσωσι κατάρας κατά τῶν ἀποστατῶν, ὁμώσας τήν ἐμήν κεφαλήν, ὅτι, ἄν δέν ὑπακούσωσι, θέλω
90 πάραυτ' ἀποκεφαλίσει κατασφάξας ἡβηδόν ὅλον αὐτῶν τό ἔθνος· ἀλλ' αὐτοί, καθώς φαίνεται, σώζοντες τό γένος αὐτῶν ἀπό τῆς ὀργῆς μου, κατηρῶντο διά στόματος τούς ἐπαναστάτας, καί τούς ἠΰχοντο εἰς τά βάθη τῶν καρδιῶν των. Ἐξέδιδον εἰς τό φανερόν ἀφορισμούς, καί εἰς τό κρυπτόν ἐπλήθυνον εὐλογίας. Πῶς δέν ἦλθον νά προδώσωσι κανένα τῶν ἐνόχων, ὅσους ἔμαθον; Πῶς δέν ἔδραμον καί ἐξ ἀρχῆς νά μηνύσωσιν εἰς τήν φλογεράν μου Πόρταν τούς

περί τῆς ἀνταρσίας σκοπούς τῶν ὁμογενῶν των; Ἤ τάχα δέν τούς προήξευρον, καί δέν τούς ἐμελέτων καί αὐτοί; Ἀλλά κἄν ἦσαν, κἄν δέν ἦσαν συνένοχοι, ἀδιαφορῶ. Ἄς ἐκριζωθῇ ἀπό τῆς γῆς ὁλόκληρον τοῦτο τό ἄπιστον ἔθνος, καί τώρα πρώτιστα οἱ ἐπίσημοι Ἀρχιερεῖς καί Ἱερεῖς αὐτοῦ. Θανατώσατέ τους ἕνα καθ' ἕνα, καί τήν Σύνοδον αὐτῶν, καί αὐτόν τῆς Συνόδου τόν ἀρχηγόν. «*Θανάτῳ ἀποθανέτω καί Ἀχιμέλεχ ὁ Ἀρχιερεύς καί πᾶς ὁ οἶκος τοῦ Πατρός αὐτοῦ*»[50]. Ἐπρόσταξε, καί τά φονῶντα ἀνδράποδα του πετῶσιν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς προσταγῆς. Κατάγουσιν ἐξαίφνης εἰς τό χαρώνιον δεσμωτήριον πρῶτον τόν πρῶτον τῆς Συνόδου φωστῆρα, τόν ἀοίδιμον Ἐφέσου, περί τήν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν. Ταράσσεται καί δακρύει ἡ Σύνοδος· Ἐκχέει θερμάς προσευχάς πρός Θεόν ἡ Ἐκκλησία. Γράφει καί ἅπαξ καί δίς ὁ Πατριάρχης ἀναφοράν, ἀπαιτῶν παρά τοῦ Κράτους γενναίως τῶν παλαιῶν τῆς Συνόδου προνομίων τήν διατήρησιν. Μεσιτεύουσιν ἐπιπόνως οἱ μέχρι τότε ἄθικτοι διατηρούμενοι ἐν τοῖς πράγμασιν ὁμογενεῖς· ἀλλ' ὁ βάρβαρος, πρός ἀπόκρισιν, μετά μίαν ἑβδομάδα κατάγει πάλιν εἰς τήν αὐτήν φυλακήν καί ἄλλους δύω τῶν ἐπισήμων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, τόν Δέρκων Γρηγόριον, καί τόν Νικομηδείας Ἀθανάσιον· καί πάλιν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἑτέρους τέσσαρας, τόν Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεον, καί τόν

50. Α΄. Βασιλ. κβ΄, 16-19.

Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, καί τόν Τουρνόβου Ἰωαννίκιον, καί τόν Ἀγχιάλου Εὐγένιον. Οὕτω συνήθροισε κατ' ἀρχάς τά ἐκλεκτότερα θύματα τοῦ Χριστοῦ ὁ δήμιος τῆς Ἐκκλησίας. Δέν διέλειψε δέ ἐν τῷ μεταξύ καί νά ἐνθαρρύνῃ αὐτούς δολίως, καί νά κολακεύῃ, ἐλπίζων, ὅτι διά τῆς πλαστῆς καί προσωρινῆς ἡμερότητος θέλει μαλάξει, καί αὐτούς ἀναδείξει προδότας τῆς Πίστεως καί τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' οἱ Ὅσιοι ἕν πνέοντες, πρός ἕν βλέποντες, τό ὕψος τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν διεφύλαττον ἀκλόνητον καί ἀκράδαντον τό φρόνημα τῆς ψυχῆς. Μεταβαλόντες τήν εἰρκτήν εἰς ναόν, ἔψαλλον παρρησία τούς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας ἔμπροσθεν τῶν ἀγρίων δεσμοφυλάκων καί κατ' αὐτό πολλάκις τό μεσονύκτιον, ὡς ὁ Παῦλος καί ὁ Σίλας εἰς τό δεσμωτήριον τῶν Φιλίππων[51]. Ἐπιστάσης δέ τῆς μεγάλης πέμπτης ἐξωμολογήθησαν ἐνθέρμως πρός ἀλλήλους τά παραπτώματα, καί ἐκοινώνησαν ἀποστολικῶς τόν Δεῖπνον τόν μυστικόν, τόν ὁποῖον μυστικῶς μετέφερον ἐκ τῆς Ἐκκλησίας διά τινός πιστοῦ διακόνου των. «*Ἐλθέ γλυκύτατε Ἰησοῦ, ἀνέκραζον οἱ μακάριοι, ἐλθέ Σῶτερ καί εἰς ἡμᾶς τούς φυλακωμένους λειτουργούς σου, καθώς ποτε παρέστης εἰς τούς Ἀποστόλους σου, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Ἐλθέ αἰώνιε Ἱερεῦ, καί μετάδος εἰς ἡμᾶς διά τῆς ἀοράτου σου δεξιᾶς τό πανάγιόν σου σῶμα, τό ὁποῖον αἱ χεῖρες ἡμῶν τοσάκις ἐθυσίασαν. Κοινώ-*

51. Πράξ. ις', 25.

νησον ἡμᾶς τοῦ ζωηρρύτου σου αἵματος ἐκ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου τῆς ζωῆς, τό ὁποῖον, ἀψευδέστατα μᾶς ὑπεσχέθης, ὅτι θέλομεν πίνει καινόν μετά Σοῦ εἰς τήν ἐπουράνιον βασιλείαν Σου»[52]. Οὕτω πιστῶς καί θεοφιλῶς, ἀγαπητοί, ἐνωθέντες τό τελευταῖον ἐπί τῆς γῆς μετά τοῦ Σωτῆρος καί Διδασκάλου οἱ ἀείμνηστοι τῶν Ἀποστόλων διάδοχοι, ἔμελλον μετ' ὀλίγον νά τόν ἀκολουθήσωσιν ἀπό τοῦ Δείπνου τοῦ μυστικοῦ εἰς τό ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ.

§ κθ. Κατ' αὐτήν τῶν σωτηρίων παθῶν τήν ἡμέραν ἀποχωρίζονται περί ἡλίου δυσμάς τρεῖς τῶν Ἀρχιερέων, ὁ Ἐφέσου, καί ὁ Νικομηδείας, καί ὁ Ἀγχιάλου, καί παραδίδονται εἰς τά βασανιστήρια. Πόσα χωρισμοῦ δάκρυα, καί ποίας πρός Θεόν προσευχάς ἐξέχεον οἱ συνδέσμιοι συνάδελφοί των! ἀλλά καί ποία γαλήνη ἐβασίλευεν εἰς τῶν ἀπαγομένων ἁγίων τά πρόσωπα! Νύξ ἱερά τοῦ μεγάλου ἐκείνου Σαββάτου, σύ θέλεις ἀναγγέλλει εἰς τούς ἐπερχομένους αἰῶνας τήν ἀνίκητον αὐτῶν καρτερίαν καί γενναιότητα, τήν πρός τάς ποικίλας βασάνους, διά τῶν ὁποίων φαίνεσαι λαμπρῶς κατηστερισμένη! Ἐφέρθησαν στρέβλαι, ἡτοιμάσθησαν μάστιγες, ἐπυρώθησαν σίδηρα, καί ἐβιάζοντο οἱ ἱεροί ἀθληταί νά ἐξομώσωσι τήν Πίστιν τήν ἀμώμητον. Ἐστρέβλωναν, ἐξήρθρωναν, ἐμάστιζον ἀφρίζοντες οἱ βασανισταί· ἀλλ' οἱ Ἱεράρχαι καρτεροῦντες προσηύχοντο. Καί ὁ ἱερός Ἀγχιάλου,

52. Ματθ. κς΄, 29.

ζήλου πνεύματος πλησθείς, ἀνέκραζεν ἐκ τοῦ μέσου τῶν βασανιστηρίων. «Ὦ δήμιοι, τί στοχάζεσθε; μικρά δι' ἡμᾶς εἶναι ταῦτα τά κολαστήρια. Κόψατέ μας τά μέλη, συντρίψατέ μας τά ὀστᾶ, καύσατέ μας τάς σάρκας, ἐπινοήσατε πᾶν εἶδος ἀνήκουστον τιμωρίας· ὅλα θέλομεν τά ὑποφέρει μετά χαρᾶς. Διά μίαν φούχταν αἵματος κυκλοφοροῦντος εἰς τάς φλέβας μας, διά μίαν λεπτήν ἀέρος ἀναπνοήν δέν πωλοῦμεν τήν εὐσέβειαν εἰς τήν μανίαν τῆς ἀσεβείας. Ἀρχιερεῖς εἴμεθα τῆς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων· ποιμένες λαοῦ, διά τόν ὁποῖον ὡρκίσθημεν καί νά ἀποθάνωμεν. Μαθηταί τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀπέθανε σήμερον ἐπί τοῦ Σταυροῦ. Δέν φοβούμεθα τούς ἀγρίους τοῦ σώματος κολαστάς, ἀλλ' ἀφορῶμεν πρός τόν δίκαιον τῶν ψυχῶν βραβευτήν· δέν βλέπομεν τάς γηΐνους καί προσκαίρους βασάνους, ἀλλά μετροῦμεν τούς ἐν οὐρανοῖς ἀμαράντους στεφάνους· δέν φρίττομεν τήν στιγμήν τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἀποσκοποῦμεν πρός τῆς μακαρίας ζωῆς τήν αἰωνιότητα. Μάθετε ἐξ ἡμῶν ποίαν δύναμιν ἔχει ἡ Πίστις τῶν Χριστιανῶν. Μάθετε, ποῖον εἶναι τό ἔθνος, τό ὁποῖον θέλετε νά τρομάξητε διά τῶν ἡμετέρων βασάνων. Μάθετε, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξεύρουσι καί προτιμῶσι νά ἀποθνήσκωσι μυριάκις, παρά νά προδώσωσι τούς ἀδελφούς καί τήν πατροπαράδοτον αὐτῶν πίστιν, ἥτις τούς κάμνει τροπαιούχους τοῦ κόσμου νικητάς, καί κληρονόμους τῆς αἰωνίου δόξης εἰς τά παλάτια τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν». Τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ ἀοίδιμος, καί οἱ δήμιοι ἐκπλαγέντες τήν γενναιότητα, ἀφῆκαν πρός ὀλί-

γον τούς ἁγίους, ὅσον νά μή τούς θανατώσωσιν εἰς τῆς φυλακῆς τό σκότος ἀφανεῖς, ἀλλά νά δείξωσιν αὐτῶν τήν εὐθανασίαν καί τήν ἀνδρείαν πασίδηλον εἰς τό φῶς, «*ἐναντίον πάντων τῶν ἐθνῶν*».

§ λ. Ὦ τοῦ Πάσχα ἐκείνου μεγάλη ἡμέρα, καί τήν δόξαν ἄδυτε καί ἀνέκλειπτε, πόσον λαμπρά ἀνέτειλας εἰς τήν τεθλιμμένην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καί ποῖον εἶδες θέαμα θαυμαστόν, τό ὁποῖον δέν θέλει δυνηθῆ πώποτε νά ἀμαυρώσῃ ὁ μακρός χρόνος, ἀλλά πάντοτε θέλει λάμπει νεαρόν ὡς ὁ ἥλιος, τόν ὁποῖον πάντοτε βλέποντες πάντοτε θαυμάζομεν· θέαμα τό ὁποῖον καί ἐπί γῆς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει γῆ θέλει μένει ἀνεξάλειπτον καί ἐντετυπωμένον εἰς τήν μνήμην καί τά χρονικά τῆς Ὀρθοδοξίας, καί ἐν οὐρανοῖς εἰς τάς αἰωνίους τῆς θείας Δικαιοσύνης βίβλους ἐγγεγραμμένον διά τῆς ἐρυθρᾶς βαφῆς τοῦ αἵματος τῶν δικαίων τῆς πίστεως ἀθλητῶν· «*εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος*». Ἀφ' οὗ λοιπόν ὁ μακάριος Πατριάρχης ἐώρτασε τήν ἀνάστασιν, ἱερουργήσας καί φαγών τό τελευταῖον πάσχα τό μυστικόν ἐπί τῆς ἁγίας τραπέζης, μόλις μετέβη εἰς τό ἴδιον αὐτοῦ οἴκημα, καί εὐθύς πλῆθος ἀσεβῶν ὁπλοφόρων ὄρθρου βαθέως περιέζωσαν τό Πατριαρχεῖον, καθώς ἡ σπεῖρα τοῦ Πιλάτου περιεχύθη διά νυκτός εἰς τόν κῆπον, ὅπου διέτριβεν ὁ Σωτήρ. Ἔτρεμον οἱ χαῦνοι τοῦ σκότους υἱοί τούς ἀόπλους καί, ὡς πρός αὐτούς, ὀλιγωτάτους καί παντάπασι τοῦ δράματος ἀμαθεῖς Χριστιανούς, μήποτε συνδραμόντες ἐπαναστατήσωσιν αἰφνιδίως.

Οἱ δέ τεταγμένοι τοῦ Τυράννου θεράποντες ἁρπάζουσι συλλαβόντες τόν Πατριάρχην, καί τόν ἐμβιβάζουσιν εἰς πλοιάριον, καί τόν ἀπάγουσι πρῶτον εἰς τό λεγόμενον Παράλιον Ἐξώστεγον, ὅπου παρέθηκαν τράπεζαν νά φάγῃ, κολακεύοντες ἐν τῷ μεταξύ τόν σεβάσμιον γηραιόν, καί ἐνισχύοντες ἅμα πρός τάς μελλούσας βασάνους· διότι ἐφοβοῦντο μή ἀποκάμῃ, ὡς παντάπασιν ἄτονος ἤδη καί ἐξησθενημένος διά τόν ἀγῶνα τῆς ἁγίας Νηστείας. Ὁ δέ γενναῖος Ἐλεάζαρ τῆς Ἐκκλησίας *«Τώρα ἔφαγα, τούς εἶπεν, οὐράνιον καί γλυκύτατον ἄρτον, τόν ὁποῖον σεῖς δέν γνωρίζετε· τούτων δέ τῶν φαγητῶν ἐγώ πλέον δέν ἔχω χρείαν· διότι πλησιάζω νά ἐλευθερωθῶ ἀπό τῆς καθημερινῆς εἰς τήν γαστέρα δασμοφορίας, καί ἀπό πάντων τῶν δεσμῶν τῆς σαρκός καί τῆς φθορᾶς»*. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ κοιλιολάτραι τόν ἀπάγουσιν εὐθύς εἰς τό δεσμωτήριον. Ἐκεῖ μακρόθεν ὁ ἀοίδιμος ἀσπασθείς τόν τελευταῖον ἀσπασμόν τούς ἁγίους συναδελφούς καί συναθλητάς, προσκαλεῖται εἰς ἐξώμωσιν ὑπό τῶν δημίων· οἵτινες πρῶτον μέν αὐτόν ἐκολάκευον παρακαλοῦντες νά μή καταλίπῃ τόν γλυκύν τοῦτον ἥλιον, καί τάς λαμπράς τοῦ μεγάλου βασιλέως τιμάς· ἔπειτα δέ καί ἀγριαίνοντες καί ἐπαπειλοῦντες ἐδείκνυον εἰς αὐτόν ἕτοιμα καί πρόχειρα ποικίλα βασανιστήρια. Ὁ δέ, μόλις αὐτούς ἀποκρίσεως ἀξιώσας, *«Κάμετε τούς λέγει τό ἔργον σας. Ὁ Πατριάρχης τῶν Χριστιανῶν ἀποθνήσκει Χριστιανός»*. Τόν μαστιγώνει λοιπόν, καί κατακλίναντες ἐπιθέτουσιν εἰς τά νῶτά του πλάκα βαρεῖαν,

τῆς ὁποίας εἶδον ὕστερον τά σημεῖα πολλοί τῶν Χριστιανῶν, ὅτε γυμνωθείς ἐσύρετο νεκρός εἰς τάς ὁδούς ὑπό τῶν Ἑβραίων. Μετά ταῦτ' ἀπελπισθέντες, παρέστησαν αὐτόν εἰς τόν Ἀρχισατράπην, ὅστις τόν ἐξέταζε πολλά περί πολλῶν, ὡς ὁ ἀλωπεκώδης Ἡρώδης τόν Κύριόν μας. «*Ἐπηρώτα δέ αὐτόν ἐν λόγοις ἱκανοῖς*»[53]. Ὁ δέ Πατριάρχης, μιμούμενος τοῦ Σωτῆρος τήν σιωπήν, «*οὐδέν ἀπεκρίνατο*». Ὅθεν καταφρονήσας αὐτόν ὁ Ἔπαρχος παρέδωκε νά τόν ἀπάγωσιν εὐθύς εἰς τήν καταδίκην.

§ λα. Ὡς σφῆκες κηρίον, ὡς κύνες ἐλάφιον, ἐκύκλωσαν εὐθύς τόν δίκαιον οἱ παράνομοι· βοή παμμιγής ἀνέβαινε κυμαίνουσα τόν ἀέρα· ἐγέμισεν ὁ Κεράτιος κόλπος πλοῖα καί τιάρας· ἔβραζε τρομερά τῆς κωπηλασίας ὁ ρόθος· ἐστενοχωροῦντο τά παράλια ὑπό πλήθους ἀλλεπαλλήλων θεωρῶν, καί ὁ Πατριάρχης, συντροφευμένος ὑπό δύω δημίων εἰς τό πλοιάριον, ἀρράζει πρῶτον εἰς τήν ἀποβάθραν, ἤ σκάλαν τοῦ Φαναρίου. Ἅμα δ' ἀποβάς καί πατήσας εἰς τήν αἱματόφυρτον ἐκείνην γῆν, ὡς εἰς σφαγεῖον συνειθισμένον, ἔκλινε τά γόνατα καί τόν αὐχένα, προσδοκῶν τήν καρατομίαν· ἀλλ' εἷς τῶν δημίων πλήξας αὐτοῦ τήν πλευράν, ὡς ἄγγελος τοῦ θανάτου. «*Δέν εἶναι λέγει ὁ τόπος σου ἐδῶ·*» καί μετ' ὀργῆς ἀναστήσας, τόν ἐπρόσταξε νά ἀκολουθῇ. Καί ἠκολούθει μετά σπουδῆς ὁ Γρηγόριος, ὡς πρόβατον

53. Λουκ. κγ΄, 9.

ἐπί σφαγήν· ἐπηκολούθουν δέ καί οἱ βάρβαροι. Ὡς δέ κατήντησαν εἰς τόν διωρισμένον τόπον, ἤρχισαν νά ἑτοιμάζωσι τό πῆγμα τῆς ἀγχόνης μεταξύ τῶν θυρῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καί τοῦ Πατριαρχείου. Εὖγε παράνομοι! καλόν τόπον ἐκλέξατε εἰς θυσίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἔξω τῆς πύλης τῆς Ἱερουσαλήμ ἔπαθεν ὁ Ἰησοῦς· ἔξω τῆς θύρας τῆς νέας Σιών ἔπρεπε νά πάθῃ καί ὁ πιστός μαθητής τοῦ Ἰησοῦ. Ἀντικρύ τοῦ Πατριαρχείου ἄς κρεμασθῇ ὁ Πατριάρχης, ὥστε πάντοτε νά ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν καί οἱ ἐφεξῆς Πατριάρχαι καλόν καύχημα, καί παράδειγμα πίστεως καί καρτερίας μαρτυρικῆς. Αὐτοῦ λοιπόν, ἀδελφοί μου, προστάζουσι καί ἀνακουφίζουσιν οἱ ἀγχονισταί τόν σεβάσμιον γέροντα νά ἀνέλθῃ. Ἀνάβαινε, ἀνάβαινε, Πατριάρχα, πρός αὐτήν ἤδη τήν ἄκραν τῆς ὁποίας ὤδευσας διά βίου στενῆς καί τραχείας ὁδοῦ. Πλησίασον εἰς τήν ἐπώδυνον καί τεθλιμμένην πύλην τῆς ζωῆς. Διάδοχε τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Μαρτύρων, πέταξον δι' αὐτῆς πρός αὐτούς εἰς τούς οὐρανούς! Βαθεῖα σιωπή κατέσβεσε παρευθύς τόν θόρυβον τοῦ πέριξ κυματίζοντος ὄχλου, ὡς εἶδον στεκόμενον εἰς τό πῆγμα τόν μέγαν Ἀρχιερέα, πρᾶον καί ἱλαρόν. Λύσσης μαρανθείσης κατήφεια ἐπεκάθητο εἰς τά πρόσωπα τῶν ἀπίστων, ὀδύνη δέ καί φρίκη εἰς τάς καρδίας τῶν διά τῶν στεγῶν καί θυρίδων μακρόθεν ἀποβλεπόντων Χριστιανῶν. Ὁ δέ μακάριος Πατριάρχης ἐκτείνας τάς μέν χεῖρας εἰς εὐλογίαν τῶν πιστῶν, τά δέ ὄμματα ἀτενῆ πρός τούς Οὐρανούς, «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἀνεβόησε, δέξαι τό*

πνεῦμα μου»· καί πάραυτα λαμβάνει καί τήν ἀγχόνην καί τόν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Οἱ δέ ἀσεβεῖς ἐπέγραψαν ἐπί τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καί ἐπιγραφήν, ὄχι ἀσύμφωνον πρός ἐκείνην τήν κατά τοῦ Σωτῆρος αὐτοῦ καί Διδασκάλου κατηγορίαν τῶν μιαιφόνων. *«Τοῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τό ἔθνος αὐτοῦ, καί κωλύοντα Καίσαρι φόρους διδόναι»*[54].

§ λβ. Καί τοιοῦτο μέν ἔγινε τό τέλος τοῦ ἤδη ἑβδομηκονταετοῦς Πατριάρχου. Τούς δέ τρεῖς Ἱεράρχας ἐξήγαγον συγχρόνως ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου συνοδεύοντες αὐτούς, ὡς σαρκοφάγοι γῦπες, ἄλλο πλῆθος ἀσεβῶν, καί πεζοί καί ἱππεῖς, καί νέοι καί ἄνδρες, ὅλοι ἔνοπλοι, ὅλοι ἄγριοι, ὅλοι φονικοί. Συνέρρεον δέ καί θεωροί πανταχόθεν, καί καθ' ὁδούς, καί εἰς τά τείχη, καί παρά τάς θυρίδας, καί πρός τάς θύρας τῶν οἰκιῶν· καί δέν ἔμεινεν οὐδείς ἔγκλειστος, ὄχι γυνή, ὄχι παιδίον, ὄχι δοῦλος, ἤ τεχνίτης, ἤ τίς ἄλλος ἐπίσημος τῶν κατ' ἐκεῖνα τά μέρη κατοίκων, ἀλλά πάντες, ὡς ρεῦμα ποτάμιον, ἐκχυθέντες ἐθεώρουν ἐκεῖνο τό μέγα καί ἐναγώνιον θέαμα. Ἐστέναζεν ἡ γῆ ἀπό τοῦ κτύπου τῶν ποδῶν, ἀντηχοῦσεν ἡ Ἑπτάλοφος πρός ὠρυγάς θηριώδεις καί τραχείας κραυγάς βλασφήμων ἀλαλαγμῶν, καί ἡ πόλις ὡμοίαζεν ὡς ἁλισκομένη ὑπό νέων ἄλλων βαρβάρων πορθητῶν. Οἱ δέ ἱερομάρτυρες μέχρι μέν τινός ἤγοντο συμπεριπατοῦντες, ἀλλ' ἔπειτ' ἀπεχωρίζον-

54. Λουκ. κγ΄, 2.

το, ἀπαγόμενοι ἄλλος ἀλλαχοῦ. Καί τότε τελευταῖον ἀλλήλους ἀσπαζόμενοι μετά δακρύων χαρᾶς, «*Ὦ, χαίρετε, ἔλεγον πρός ἀλλήλους, χαίρετε ἀδελφοί καί συναθληταί! Χαίρετε φίλοι ὁμογενεῖς, καί σεῖς ἡμῶν τά περιπόθητα καί λογικά ποίμνια! Χαῖρε Νύμφη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία! Τήν παρακαταθήκην σου ἐφυλάξαμεν, τόν ἀγῶνα τόν καλόν ἠγωνίσθημεν, τήν πίστιν ἐτηρήσαμεν. Ἀκόμη μίαν στιγμήν, καί θέλομεν ἑνωθῆ μετά τῶν μαρτύρων ἐν οὐρανοῖς, ὅπου περιμένει πάντας τούς ἀθλητάς τῆς πίστεως ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης*». Τοιαῦτα ἔλεγον καί ἐβάδιζον. Καί ὁ μέν ἱερός Ἀγχιάλου ἀναβιβασθείς εἰς τήν λεγομένην Κιγκλιδωτήν Πύλην, ἐδέχθη δι' ἀγχόνης τό μακάριον τέλος μετά καρτερίας Ἡρωϊκῆς. Ὁ δέ ποιμήν τῆς Νικομηδείας, ὀλίγον προχωρήσας, «*Ὦ Θεέ μου, ἐφώναξε, μή μέ παραδώσῃς εἰς τά θηρία νά μέ βασανίσωσι μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς, ἀλλά παράλαβε τώρα, δέομαι, τήν ψυχήν μου εἰς χεῖράς σου ἐν εἰρήνῃ*»· εἶπε, καί πεσών κατά γῆς ἐξέπνευσεν, ὡς ἐζήτησε, καί ὡς αὐτός ἔτι εἰς τήν φυλακήν εἶχε προειπεῖ πρός τόν οἰκεῖον ἱεροδιάκονον, πενθοῦντα καί φοβούμενον τῆς σαρκός αὐτοῦ τήν ἀσθένειαν καί τόν βίαιον θάνατον. Ὦ ποῖον τέλος! ἀλλά καί ποία λύσσα τῶν ἀσεβῶν! ὁ παράδοξος οὗτος θάνατος τοῦ πολιοῦ γέροντος δέν ἐμάλαξε τήν θηριωδίαν των· ἀλλ' ἐπιβιβάσαντες εἰς κτῆνος τό ἱερόν αὐτοῦ σῶμα, τόν ἐκρέμασαν καί νεκρόν. Νεκρόν τόν ἐκρέμασαν! Τοιαῦτα δύναται βάρβαρος ὠμότης Ἀγαρηνοῦ!

§ λγ. Σέ δέ ἀείμνηστε Ἐφέσου, ὡς κορυφαῖον τῶν ἁλιέων μαθητήν, ἀπήγαγον εἰς τῶν ἰχθύων τήν ἀγοράν. Ἐκεῖ μεταξύ εἰς σύννεφα βαρβάρων προσαγόμενος ὁ μακάριος πρός τήν καταδίκην, ἐπιστραφείς πρός τόν παρακολουθοῦντα πιστόν Ἀρχιδιάκονον, ἐγχειρίζει κρυφίως πολυτιμότατον ἐγκόλπιον ἔχον θησαυρούς ἁγίων λειψάνων, τό ὁποῖον ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ, καί τόν λέγει πραέως καί παραγγελματικῶς. *«Ὦ τέκνον, τοῦτο μόνον μέχρι τοῦ νῦν ἔμενεν ἰδικόν μου. Παράλαβέ το, καί φρόντισον νά τό διαμοιράσῃς ἄχρις ὀβολοῦ εἰς τούς πτωχούς· καί χαῖρε, καί ὕπαγε εἰς εἰρήνην»*· Ὦ φιλόπτωχος τοῦ Ἱεράρχου ψυχή, τόν ἀγῶνα ἔτρεχε τοῦ θανάτου, καί τούς πτωχούς εἶχε πάλιν πρό ὀφθαλμῶν! Οὕτως, ἀδελφοί μου, ἡ ἀληθής ἀγάπη δέν δειλιᾶ, οὐδ' ἀποκάμνει, οὐδ' ἀποθνήσκει πώποτε! Μετά ταῦτα πηδᾶ μετά προθυμίας ὁ γενναῖος ἀθλητής εἰς τό ὕψωμα, ὅπου ἔμελλε νά δεχθῇ καί αὐτός τόν δι' ἀγχόνης θάνατον· Ἐκεῖ τόσον σεβάσμιος, καί τόσον ἱλαρός καί φαιδρός, καθώς καί ἐπί τοῦ θρόνου τῆς Ἀρχιερατείας, κατασείσας τήν χεῖρα πρός τόν βράζοντα βάρβαρον ὄχλον νά σιωπήσῃ, ἔστρεψεν ὅλων τά πρόσωπα πρός ἑαυτόν, καί οὔτε ὀφθαλμός ἐσχόλαζε νά βλέπῃ ἄλλο τί παρά τόν ἀτάραχον καί θαυμαστόν κατάδικον, οὔτε ἀκοή νά ἀκούσῃ τί ἄλλο, παρά τούς λόγους ἐκείνου· ὁ δέ λέγει μεγαλοφώνως. *«Ὦ λαέ τῶν Ὀθωμανῶν! ἐγώ μέν καί ἀθῶος ὢν ἀποθνήσκω προθύμως· ὁ ἐμός Διδάσκαλος Ἰησοῦς ἐκρεμάσθη εἰς τόν Σταυρόν, καί ἐγώ μετά χαρᾶς θέλω κρεμασθῆ εἰς τό ξύλον. Καυχῶμαι*

μᾶλλον, ἀντί νά ἐπαισχυνθῶ εἰς τήν καταδίκην· καί ταύτην νομίζω λαμπράν τῆς θνητῆς μου ζωῆς τελευτήν, καί κλίμακα πρός τήν ἐν οὐρανοῖς μακαρίαν ἀθανασίαν. Ἀλλά σεῖς, ὦ Ἰσμαηλῖται, παύσατε πλέον φονεύοντες τούς ἀθώους Χριστιανούς. Καί σεῖς καί ἐκεῖνοι ἕνα ἔχετε κοινόν καί αἰώνιον βασιλέα, τόν Βασιλέα τῶν Οὐρανῶν, ὅστις κρημνίζει τούς ἀδίκους δυνάστας, καί ὑπερασπίζεται τούς ὑπ' αὐτῶν ἀδικουμένους. Ἐκείνου φοβήθητε τήν ὀργήν, καί μή πλέον ἐπιβάλλετε χεῖρα φονικήν εἰς τούς ἀόπλους ὑπηκόους σας, τούς ὁποίους, καί σεῖς ὁμολογεῖτε, ὅτι παρελάβετ' ἐνέχυρα παρά τοῦ Θεοῦ. Αὐτός τούς παρέδωκεν εἰς τάς χεῖράς σας· αὐτός, ὅταν θέλῃ, δύναται πάλιν καί νά τούς ἐξαιρέσῃ. Φωνάξατε εἰς τά ὦτα τοῦ μεγάλου σας Δυνάστου, ὅτι εἰς τόν θρόνον τοῦ Ὑψίστου ἀναβαίνουσιν ὡς καί τοῦ καταπατουμένου μύρμηκος οἱ στεναγμοί, πολλῷ μᾶλλον αἱ κραυγαί τῶν ἀδίκως βασανιζομένων λογικῶν αὐτοῦ πλασμάτων. Καί ἀνίσως ὁ Δυνάστης ἐξακολουθῇ συχνῶς τάς φονοκτονίας, ἄς τρέμῃ τῆς θείας δίκης τούς κεραυνούς, οἵτινες ἤδη ἐπικρέμανται ἐπάνω τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. Σύ δέ, Σῶτερ τῶν ὅλων, σῶσον τό γένος μου, διαφύλαξον τήν Ἐκκλησίαν σου, συγχώρησον τούς φονεῖς μου, δέξαι τό πνεῦμά μου». Τοιαῦτα εἰπών, παρέδωκε παρευθύς τόν μέν ἱερόν αὐτοῦ λαιμόν εἰς τήν ἀγχόνην, τήν δέ μακαρίαν αὐτοῦ ψυχήν εἰς χεῖρας Θεοῦ. Βοή φρικώδης καί θροῦς ταραχῆς, ὡς τραχεῖα βροντή, παρευθύς ἐξερράγη καί ἔβραζεν ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν. Οἱ μέν ἔκραζον ἐπαινοῦντες

τούς λόγους, οἱ δ' ἐκρότουν θαυμάζοντες, οἱ δέ καί ἐβλασφήμουν τούς ἀριστέως τήν καρτερίαν. Μεταξύ δέ τούτων νέος τίς Χριστιανός, ἐκ τοῦ παρακειμένου κουρείου παρατυχῶν, ἀνέκραξε μετά δακρύων. «*Ὦ ἀοίδιμε Ἀρχιερεῦ τῆς Ἐφέσου, μακαρία ἡ μνήμη σου, αἰωνία ἡ δόξα σου! Οὐαί, οὐαί Ὀθωμανοί, ποῖον ἄνδρα ἐφονεύσατε;*» Δέν εἶχε τελειώσει τόν λόγον, καί παρευθύς εἷς ἐκ τῶν παρεστώτων τοῦ διαπερᾶ τήν μάχαιραν εἰς τήν καρδίαν, καί προσθέτει ἄλλο σφάγιον ἱερόν, καλόν τοῦ Ἱερομάρτυρος συνοδίτην καί συνέκδημον εἰς τούς οὐρανούς.

§ λδ. Οὕτως εἰς τήν αὐτήν ἡμέραν, ἀδελφοί, καί τήν αὐτήν σχεδόν ὥραν ἔλαβον οἱ τρισόλβιοι ἀριστεῖς καί Ἱεράρχαι τοῦ μαρτυρίου τόν στέφανον. Πολλά τότε καί ἄλλα ἀλλαχοῦ συνεσώρευσαν οἱ βάρβαροι σφάγια Χριστιανῶν, ἐν οἷς καί τόν ἀγαθόν ἐπίσκοπον Θεοδωρουπόλεως, τόν ἐπιστάτην τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐν Καταστένῳ Ἀρναουκοίου. Μετά δέ τινας ὥρας ἐξῆλθεν ἔφιππος ὁ τύραννος διψῶν καί σφαδάζων νά βοσκήσῃ τά αἱμοχαρῆ του βλέμματα εἰς τά λείψανα τῶν ἁγίων. Εἶδεν ἐπιστάς βλοσυρός τόν Πατριάρχην, εἶδε καί τούς Ἀρχιερεῖς κρεμαμένους, ὡς βότρεις τῆς πίστεως. Ἐπρόσταξε δέ καί εἰς αὐτούς νά ἐπιγραφῶσιν ἐπιγραφαί παρόμοιαι τῆς τοῦ Πατριάρχου. «*Οὗτοι ἀνέσειον τόν ὄχλον, καί ἀπέστρεφον τόν λαόν εἰς ἀποστασίαν*»[55]. Τήν δέ τρίτην ἡμέ-

55. Λουκ. κγ΄, 5, 14.

ραν κατεσπάσθησαν τά σώματα τῶν Ἀρχιερέων, καί συρθέντα ἀτίμως ἐσφενδονίσθησαν εἰς τήν θάλασσαν, ὅθεν χεῖρες θεοφιλεῖς ἀνείλκυσαν διά νυκτός τόν ἱερόν Ἐφέσου, καί τόν ἐνταφίασαν, ὡς λέγεται, εἰς τό Σταυροδρόμιον· ἀνέσυρον δέ καί τούς ἄλλους δύω Ἱεράρχας, θάψαντες αὐτούς, ὡς μέν ἄλλοι φημίζουσιν εἰς τούς Ἑπτά Πύργους, πληρώσαντες δόσιν χρημάτων ἀδράν, ὡς δέ ἄλλοι, εἰς τάς παρακειμένας νήσους, ἤ εἰς ἄλλους τινάς τόπους, τῶν ὁποίων ἡ ἐπικρατοῦσα ταραχή συγχέει τά ὀνόματα· ἀλλ' ὅπου ἄν ἐφησυχάζῃ ἡ μακαρία κόνις αὐτῶν, πανταχοῦ ὁσίως ἀναπαύεται, καί περιμένει τήν μέλλουσαν ἀθανασίαν καί δόξαν τῆς Ἀναστάσεως. Τοῦ δέ ἀοιδίμου Πατριάρχου τόν νεκρόν ἐξυβρισθέντα, καί περισυρθέντα εἰς τάς ὁδούς, τόν κατεπόντισαν εἰς τό πέλαγος, τόν ἐσεβάσθη τρία νυχθήμερα ὁ βυθός, τόν ἀνεκούφιζε παραδόξως ὁ ἐκ τοῦ τραχήλου κρεμάμενος λίθος, τόν ἀνεβίβαζον, ἀντίπορον ἀναπλέοντα, τά καταρρέοντα τοῦ Πόντου ρεύματα, τόν ὑπεδέχθη ὁ θεοσεβής καραβοκύριος αὐτόματον προσελθόντα εἰς πλοῖον Ἑλληνικόν ὑπό τήν σημαίαν τήν Ρωσσικήν, καί τέλος, μετά μακρόν ταξείδιον ἅπαντες εἴδομεν αὐτόν εἰς τήν Ὀδησσόν σῶον καί ἀκέραιον, ὡς νωπόν καί σύγκαιρον, ὄχι ὡς ἑνός μηνός νεκρόν. Καί ἰδού σήμερον περί τόν τάφον αὐτοῦ λιτανεύοντες, τήν μέν τούτου μνήμην εὐκλεῶς μακαρίζομεν, δοξάζοντες τόν Θεόν, τόν θαυμαστόν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Εὐλογοῦμεν δέ καί τόν εὐσεβέστατον Βασιλέα, ὅστις, ὡς ἄλλος πάγκαλος Ἰωσήφ, ὑπεδέ-

χθη τόν πνευματικόν αὐτοῦ πατέρα Ἰακώβ, καί τήν τούτου κηδείαν ἐτίμησε μεγαλοπρεπῶς, τιμῶν δι' αὐτοῦ τήν Μητέρα τήν Ἐκκλησίαν, καί ταύτης τά πολυπαθῆ καί πολυώδυνα τέκνα, τούς πρόσφυγας ἱκέτας τῆς αὐτοῦ Βασιλείας, πλέον παρά δεκακισχιλίους τόν ἀριθμόν ὑπεδέχθη φιλανθρώπως, καί παρεμύθησε, καί διέσωσε. Ζήτω ὁ θεόστεπτος Αὐτοκράτωρ καί φιλόχριστος τῆς Ὀρθοδοξίας προστάτης, «*ὅτι προσήνεγκε τῷ Θεῷ προσφοράν ἀγαθήν εἰς ὀσμήν εὐωδίας πνευματικῆς. Μνησθείη Κύριος καί ταύτης καί πάσης ἄλλης εὐσεβοῦς αὐτοῦ θυσίας, καί τό ὁλοκαύτωμα αὐτοῦ πιανάτω, καί πληρῶσαι πάντα τά αἰτήματα τῆς καρδίας αὐτοῦ, καί κρατύναι τήν δεξιάν αὐτοῦ τοῦ ποιεῖν πάντοτε σωτηρίαν καί δικαιοσύνην ἐπί τῆς γῆς*».

§ λε. Ἠκούσατε, ἀδελφοί, πῶς ὁ Πατριάρχης καί οἱ μετ' αὐτοῦ συναθλήσαντες Ἱεράρχαι ἠρίστευσαν ἀγωνισθέντες κατά τῆς ἀπιστίας ὑπέρ τῆς Πίστεως. Εἴδετε πῶς καί διά τῆς ὑπομονῆς καί διά τῆς μετανοίας καί διά τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου ἀπέβησαν ἱερόθυτα σφάγια, προσενεγκόντες ἑαυτούς θυσίαν ἁγίαν καί εὐπρόσδεκτον εἰς τούς οὐρανούς. Τούτους, ἀδελφοί, χρεωστοῦμεν καί ἡμεῖς νά μιμώμεθα μετά ζήλου, ἐκπληροῦντες τήν ἐντολήν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. «*Μή γίνου ἄπιστος*». Χριστιανοί, «*γένος ἐκλεκτόν, ἔθνος ἅγιον, βασίλειον ἱεράτευμα*»[56], καί σεῖς

56. Α΄. Πέτρ. β΄, 9.

εἶσθε διά τοῦ θείου βαπτίσματος καθιερωμένοι νά προσφέρητε πρός τόν Θεόν θυσίαν ἁγίαν, τάς πράξεις τῆς ἀρετῆς καί τήν ἐκπλήρωσιν τῶν τῆς Πίστεως ἐντολῶν. Σεῖς βέβαια, κατοικοῦντες τό μέγα τοῦτο καί εὐνομούμενον βασίλειον τῆς Ὀρθοδοξίας, δέν ἔχετε νά φοβηθῆτε τούς παρά τῶν ἀπίστων διωγμούς· ἀλλ' ὅμως ἔχετε καί σεῖς μεγάλους ἐχθρούς καί διώκτας, τά ἄλογα καί κακοῦργα καί μοχθηρά πάθη· τά ὁποῖα, πολύ παρά τούς ἀπίστους φοβερώτερον, ὅσῳ καί πλησιέστερον, συνοικοῦντα μετά τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου· τήν ἐπιβουλεύουσι καί τήν πολεμοῦσιν ἀδιακόπως, καί, μή προσέχουσαν, τήν αἰχμαλωτίζουσι, καί τήν ἀπαλλοτριόνουσιν ἀπό τῆς Πίστεως, καί τέλος τήν ἀπεργάζονται θῦμα τῆς ἀπιστίας. Ὥστε, ἀγαπητοί, πᾶς Χριστιανός εἰς τοῦτον τόν μετά σώματος βίον δύναται νά ἔχῃ τήν ἑαυτοῦ καρδίαν θυσιαστήριον ἤ τῆς Πίστεως ἤ τῆς ἀπιστίας, ἤ τῆς ἀρετῆς ἤ τῆς κακίας, ἤ τοῦ δαίμονος ἤ τοῦ Θεοῦ. Ὁ μόνον τ' ὄνομα Χριστιανός, τό δέ πρᾶγμα δοῦλος τῶν παθῶν καί τοῦ κόσμου, καιόμενος ὑπό τοῦ βεβήλου καί μιαροῦ πυρός τῶν ἐμπαθῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς του, θυσιάζει καί τούς κόπους καί τάς πράξεις καί τόν νοῦν καί τήν θέλησιν σπουδάζων νά εὐχαριστήσῃ τό δαιμόνιον τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, τό ὁποῖον βασιλεύει στηλωμένον ἔσω τῆς καρδίας αὐτοῦ· ὁ φιλάργυρος τήν αἰσχροκέρδειαν, ὁ ἀσελγής τήν φιληδονίαν, ὁ ὑψηλόφρων τήν ὑπερηφανίαν, ὁ βάσκανος τόν φθόνον, ὁ φίλεχθρος τό μῖσος καί τήν μνησικακίαν, καί ἄλλος ἄλλο πάθος πονηρόν καί δαιμονῶδες, τό ὁποῖον θεραπεύει πι-

στότατα, καί λατρεύει προτιμῶν παρά τόν νόμον τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτος Χριστιανός τί ἄλλο δύναται νά εἶναι, εἰ μή δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, καί πάντῃ ξένος τῆς εἰς Χριστόν πίστεως καί ἀγάπης; Ἐπειδή πίστις μόνον διά λόγων καί εἰς τό φαινόμενον, εἶναι πίστις νεκρά καί ἀνωφελής· ὅστις δ' ἀληθῶς πιστεύει καί ἀγαπᾶ τόν Σωτῆρα Χριστόν, ἐκεῖνος ἐκπληρώνει τάς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολάς· «*ὁ ἔχων τάς ἐντολάς μου καί τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνος ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με*»[57]. Ὁ πιστός λοιπόν Χριστιανός ἔχει πάντοτε καιόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ τό ἱερόν πῦρ τῆς πρός τόν Θεόν ἀγάπης, εἰς τό ὁποῖον θυσιάζει καί τήν θέλησιν καί τήν διάνοιαν καί ἤθη καί λόγους καί πράξεις καί πάσας αὐτοῦ τάς δυνάμεις, προσφέρων ἀείποτε θυσίαν ζῶσαν καί λογικήν τήν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦ πιστοῦ Χριστιανοῦ ἡ ψυχή εἶναι λαμπρόν τῆς εὐσεβείας ἁγιαστήριον, καί ναός ἀχειροποίητος τοῦ ζῶντος Θεοῦ, τόν ὁποῖον ὁ πιστός αὐτοῦ λάτρις βλέπει πάντοτε παρόντα καί διοικοῦντα τό πᾶν καί καθενός τήν ζωήν, κατά τούς ἀνεξερευνήτους λόγους τῆς ἀπειραγάθου αὐτοῦ σοφίας. Τούτου τοῦ ἐπουρανίου πατρός τήν φωνήν ἀκούει πάντοτ' ἐνηχοῦσαν εἰς τά βάθη τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως. Τούτου τήν θείαν χάριν ἔχει φῶς μέγα καί ἱλαρόν, ἥτις πάντοτε τόν περιλάμπει καί τόν ἐνισχύει εἰς τούς κόπους τοῦ ἐπαγγέλματος καί τήν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς. Τούτου τήν δεξιάν βλέπει διά παντός

57. Ἰωάν. ιδ΄, 21.

ἑτοίμην νά τόν ἐνισχύῃ πρός τάς θλίψεις τοῦ κόσμου, νά τόν ἀνεγείρῃ ἀπό τῆς πτώσεως τῆς σαρκικῆς ἀσθενείας, νά τόν συμμαχῇ πρός τήν νίκην τήν κατά τῶν παθῶν, νά τόν διατηρῇ τέλος, ἀδούλωτον καί σταθερόν εἰς τήν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, τό μέγα δῶρον τῆς εἰς Χριστόν πίστεως[58]. Προσπίπτει λοιπόν μετά πάσης εὐλαβείας καί προσκυνεῖ τόν ὑπεράγαθον αὐτοῦ Θεόν καί πατέρα, καί προσφέρει πρός αὐτόν *«θυσίαν αἰνέσεως»*, τουτέστι τήν ἀπό ψυχῆς καί στόματος δοξολογίαν, *«καρπόν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ»*, καί *«θυσίαν δικαιοσύνης»*, τουτέστι τά τῆς πρακτικῆς λατρείας καθήκοντα, καί τῆς πρός τόν πλησίον ἀγάπης τά ἔργα, *«τήν φιλαδελφίαν καί φιλοξενίαν καί εὐποιΐαν καί κοινωνίαν· τοιαύταις γάρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός»*[59].

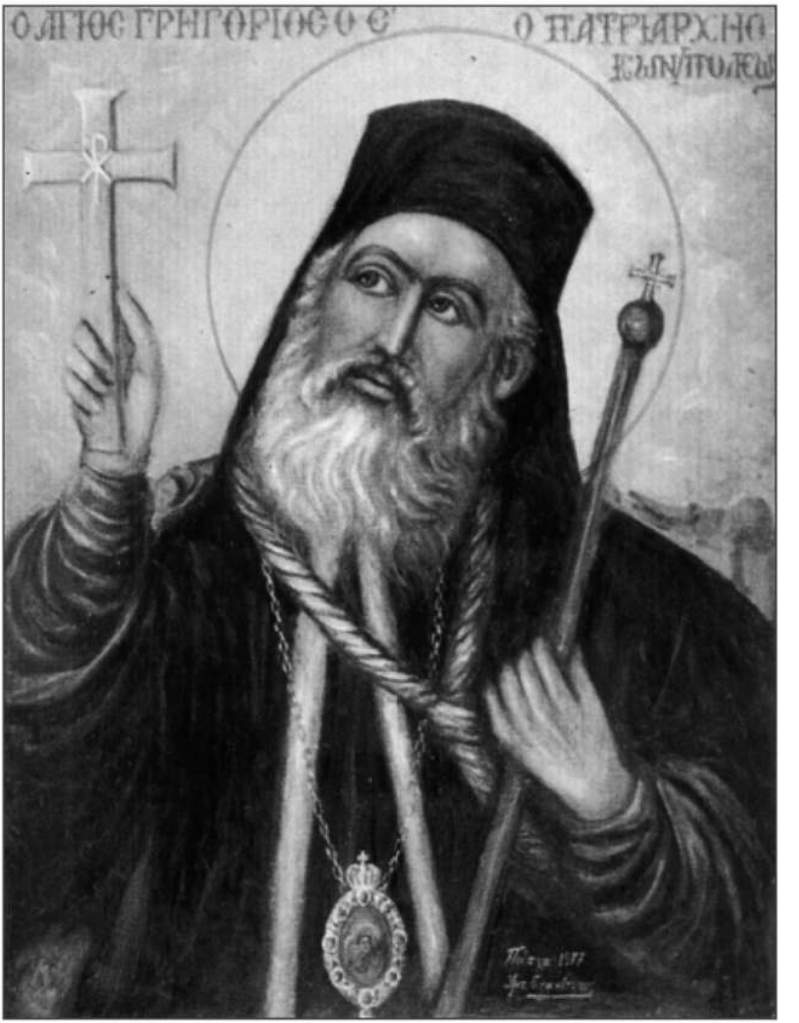
§ λς. Οὗτος, ἀδελφοί, εἶναι τοῦ πιστοῦ Χριστιανοῦ ὁ χαρακτήρ, τόν ὁποῖον καί σεῖς χρεωστεῖτε πάντοτε νά διατηρῆτε, ὡς ἀληθινοί λάτρεις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί υἱοί Θεοῦ κατά χάριν διά τῆς πίστεως.
108 Ἐνέγκατε, λοιπόν, ὦ τέκνα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, προσφέρετε πρός τόν Θεόν καί πατέρα ἡμῶν τήν θυσίαν τῶν πράξεων τῆς εὐσεβείας καί ἀρετῆς, *«Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοί Θεοῦ»*[60]· πάντες προσφέρετε πρός τόν ὕψιστον Κύριον καί Δεσπότην· μηδείς

58. Γαλάτ. ε΄, 13.
59. Ἑβρ. ιγ΄, ι΄, 15, 16.
60. Ψαλμ. κη΄.

ἄς μή προσέρχηται τάς χεῖρας ἔχων κενάς· μηδείς ἄς μή μένῃ ἄθυτος καί ἀκαλλιέρητος, μηδείς ἀκαρποφόρητος καί ἀργός· «*Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱούς κριῶν*»· Ἐνέγκατε· προσφέρετε πρός τόν Κύριον τέκνα κριῶν, ὄχι ζώων τετραπόδων ἀρνία βληχητικά, ἀλλά γενναίων καί ἀρρενωπῶν λογισμῶν ἄμωμα καί ἄκακα γεννήματα, τά φρονήματα τῆς ἀμωμήτου πίστεως ἐκφραζόμενα εἰς τά ἐνάρετα ἔργα τῆς χριστιανικῆς σας ζωῆς. «*Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καί τιμήν*». Προσφέρετε πρός τόν ὑπερένδοξον Κύριον δόξαν καί τιμήν ἀξίαν τῆς Μεγαλωσύνης αὐτοῦ, ὅλην θείαν, ὅλην ἁγίαν καί ἐπουράνιον· ποία δέν εἶναι αὕτη; ὄχι μόνον ἡ διά στόματος καί φωνῆς ἀναπεμπομένη, ἀλλ' ἡ μάλιστα διά τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἀποτελουμένη. Διότι τά ἔργα τῆς πρός τόν Θεόν καί πρός τόν πλησίον ἀγάπης, λάμποντα φωτός τηλαυγέστερον, διεγείρουσι τάς λογικάς ψυχάς νά δοξάζωσι τόν πατέρα ἡμῶν τόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς[61]. Καθώς πάλιν διά τά ἔργα τῆς κακίας ἀτιμάζεται ἡ Πίστις, καί βλασφημεῖται ὑπό τῶν ἐθνῶν τό εὐλογητόν καί ὑπερύμνητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ. «*Δι' ἡμᾶς*», λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρός τούς τῶν θείων ἐντολῶν παραβάτας Χριστιανούς, «*Δι' ἡμᾶς τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι*»[62]. Προσφέρετε λοιπόν, ἀδελφοί, τῷ Κυρίῳ τήν ἀπό τῆς ἐναρέτου πολιτείας δόξαν καί τιμήν, καί ἄλλοτε μέν πάντοτε, μάλιστα δέ

61. Ματθ. ε΄,16.
62. Ρωμ. β΄, 24.

κατά τάς παρούσας θλίψεις τῆς πατρίδος ἡμῶν καί τῆς Ἐκκλησίας, ὁπότε ἐφρύαξαν ἔθνη, καί συνήχθησαν αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους κατά τοῦ Κυρίου καί κατά τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ καί τοῦ θείου Εὐαγγελίου· τώρα μάλιστα προσφέρετε πρός τόν Κύριον τήν ἔνδοξον λατρείαν τῶν ἐναρέτων πράξεων. Ἐνέγκατε! προσφέρετε καρδίαν συντετριμμένην, καί πνεῦμα τεταπεινωμένον, προσευχόμενοι συνεχῶς νά ἐλεήση τούς πολεμουμένους ἡμῶν ἀδελφούς, καί νά ἀνοικοδομήση τά κατεσκαμμένα τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ τῆς ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Ἐνέγκατε! προσφέρετε καθείς πρός τόν πλησίον ἀγάπην ἀνυπόκριτον καί πρός τούς πάσχοντας ὁμογενεῖς τήν δυνατήν βοήθειαν καί συνδρομήν εἰς θεραπείαν τῶν ὀδυνῶν αὐτῶν καί δόξαν τοῦ θείου ὀνόματος. *«Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ»*. Τοιουτοτρόπως δοξάζετε τόν Θεόν ἀληθῶς, προσάγοντες πρός αὐτόν θυσίαν ζῶσαν καί λογικήν, ὡς πιστοί λάτρεις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατά τήν Δεσποτικήν αὐτοῦ ἐντολήν. *«Μή γίνου ἄπιστος, ἀλλά πιστός»*.

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ε'
Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΕΛΛΗΝΟΥΠΟΛΕΩΣ